

1129 - 1929

XXXII. Т. 99.

42 ПЪХОТЕНЪ ПОЛКЪ
ВЪ ВОЙНАТА ЗА ОБЕДИНЕНИЕ
НА БЪЛГАРСКОТО ПЛЕМЕ
(1915 – 1918 г.)

СОФИЯ
ПЕЧАТНИЦА „ДОВЪРИЕ“ — ул. ЦАРЬ БОРИСЪ № 112
1929

ВМЕСТО ПРЕДГОВОРЪ.

Българю, за тебе тѣ умрѣха,
Една бѣ ти достойна зарадъ тѣхъ,
И твоего име катъ мѣлеха
Умираха безъ страхъ.

Ив. Вазовъ.

Следъ свършването на Общоевропейската война, по инициативата на нѣкои останали живи чинове отъ бившия 42-и пех. полкъ, участници въ тази война, се основа едно родолюбиво благотворително дружество, което си постави за задача да подпомага всички нуждающи се чинове служили въ полка презъ сжщата война.

За да увѣковечи и обезсмърти славнитѣ дѣла на полка, а заедно съ това и памѣтѣта на загиналитѣ по бойнитѣ полета на Сърбия, Добруджа, Ромъния и Македония, които пролѣха кръвѣта си съ желанието и надеждата да видятъ обединението на българския народъ, настоятелството на дружеството си постави благородната и възвишена задача да издаде историята на този полкъ.

Като поднася на читателя настоящата кратка история на бившия 42-и пех. полкъ, настоятелството на дружеството се ласкае отъ надеждата, че тя ще остане като единъ живъ паметникъ, който ще сгрѣва сърдцата на бждещитѣ поколения и ще ги напжтствува къмъ още по-славни дѣла за осжществяване на народния идеалъ.

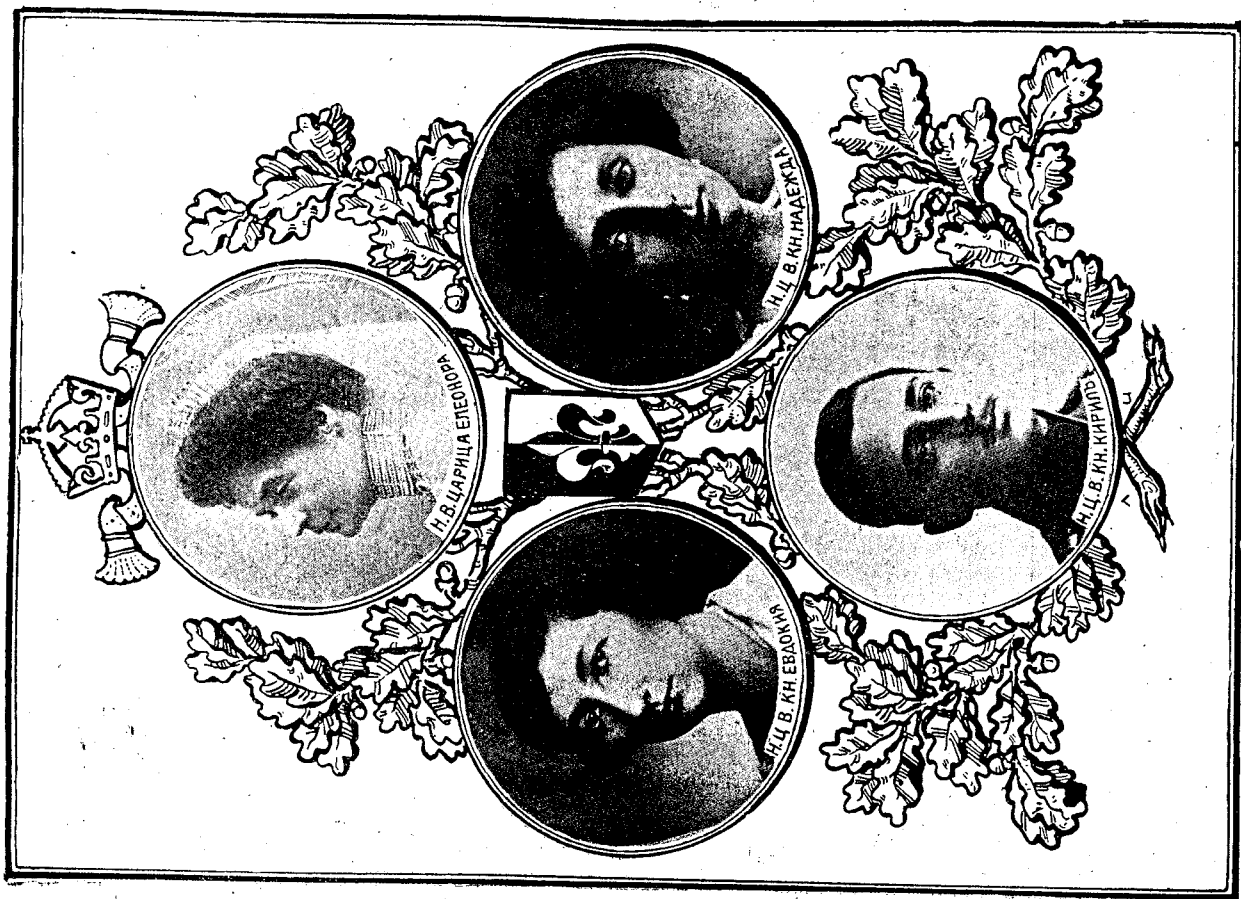
Въ настоящата история живитѣ ратници ще видятъ своитѣ усилия, проявени презъ време на войната за обединение на племето ни, а родителитѣ и близкитѣ на загиналитѣ — при какви условия, героизъмъ и себеотрицание сж пролѣли кръвѣта си тѣхнитѣ мили и близки.

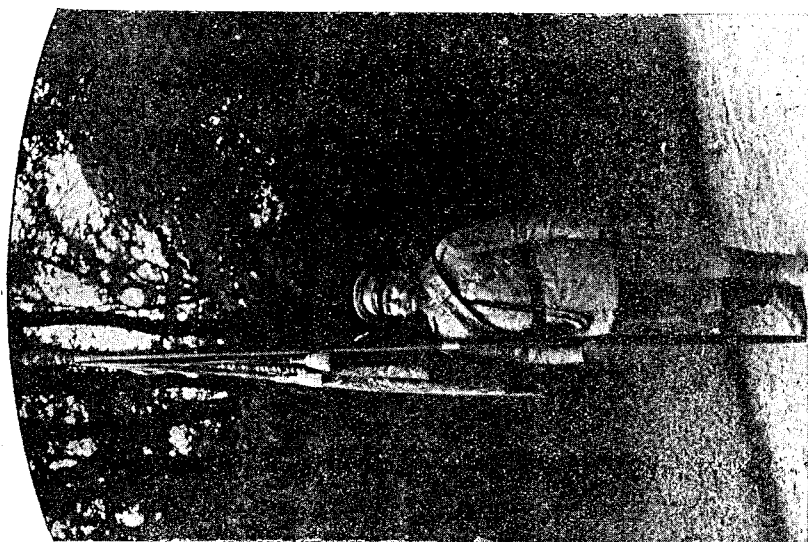
Настоятелството на дружеството изказва своята и тази на всички чинове, служили въ 42-и пех. полкъ, благодарностъ на г. полковникъ Терекиевъ Дончо за написването историята на полка.

Отъ Настоятелството.

61533

Полкского знаме.

Полкови командири

Подполк. Атанасовъ Илия.

Полковникъ Калканджиевъ Петъръ,
† 12. XII. 1918 г.

Полковникъ Ганчевъ Ал.

Полковникъ Мариновъ Д.

Дружинни командири

Подполк. Таджеръ Аврамъ

Подполк. Стефчевъ Петъръ

Подполк. Илковъ Петъръ

Подполк. Преславски Григоръ

Дружинни командири

Подполк. Мановъ Александър

Подполк. Божиевъ К.

Майоръ Пеневъ Ал.

Сан. подполк. Д-ръ Симеоновъ М.
полкови лѣкаръ

Ротни командири

Капитанъ Стойчевъ Стефанъ
к-ръ на 1-а ротаПоручикъ Тошевъ Вълко
к-ръ на 2-а ротаКапитанъ Гавриловъ Ив.
к-ръ на 3-а ротаКапитанъ Радковъ В.
к-ръ на 4-а рота

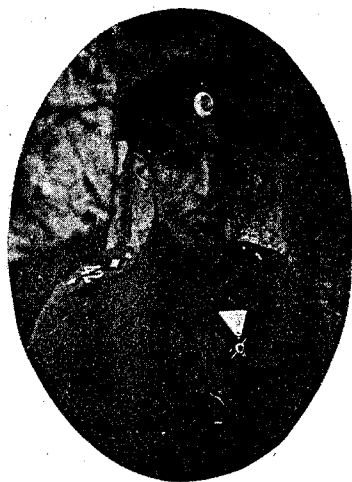
Ротни командири

Капитанъ Стояновъ Георги
к-ръ на 5-а рота

Капитанъ Буюклиевъ Боянъ
к-ръ на 6-а рота

Капитанъ Василевъ Тодоръ
к-ръ на 7-а рота;
† 16. IV. 1925 г. Св. Недѣля

Капитанъ Мановъ А.
к-ръ на 8-а рота
† 16. IV. 1925 г. Св. Недѣля

Ротни командири

Капитанъ Петковъ Георги
к-ръ на 9-а рота

Поручикъ Басменковъ Ив.
к-ръ на 10-а рота

Капитанъ Димковъ Петъръ
к-ръ на 11-а рота

Капитанъ Поповъ Янаки
к-ръ на 12-а рота

Картечни ротни командири

Поручикъ Гроздановъ В.
к-ръ на 1-а карт. рота

Поручикъ Симовъ Д.
к-ръ на 2-а карт. рота

Поручикъ Милевски Марко
к-ръ на 3-а карт. рота

Поручикъ Моневи В.
к-ръ на 4-а карт. рота

Щаба на полка

Капитанъ Геновъ Димитъръ
адютантъ на полка

Поручикъ Байкушевъ Иорданъ
адютантъ на полка

Подпоручикъ Лазаровъ Св.
к-къ на телефон, команда

Поручикъ Еленковъ Г.
офицеръ за поржчки

Лѣкари

Сан. пор. Д-ръ Михайловъ
дружиненъ лѣкаръ

Сан. пор. Д-ръ Василевъ Н.
дружиненъ лѣкаръ

Сан. оф. к-тъ Д-ръ Стефановъ Ю.
дружиненъ лѣкаръ

Сан. пор. х. Колевъ Н.
полкови зѣбенъ лѣкаръ

Капитанъ Савовъ Иванъ,
домакинъ на полка.

Капитанъ Мендовъ Н.,
к-ръ на рота.

Поручикъ Бузовъ А.,
к-ръ на рота.

Поручикъ Ив. Казанджиевъ,
к-ръ на рота.

Поручикъ Шандаровъ Л.
к-ръ на гранато хвѣрг. взводъ.

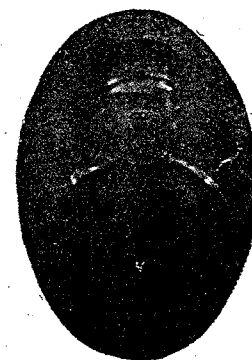
Подпоручикъ Гоцевъ,
мл. оф-ръ г. х. взводъ.

Капитанъ Танчевъ Тодоръ,
завѣдующъ прехраната.

Подпоручикъ Бранко Лерхъ,
каплемайст. на музикантския хоръ.

Пор. Г. Петруновъ,
н-къ парковъ взводъ.

Пор. Балабановъ Н.,
мл. офицеръ.

Димитъръ Иончевъ,
ковчежникъ на полка.

Подпоручикъ Райновъ Н.,
оржж. техникъ.

Свещеник Никола п. Ивановъ,
полкови свещеникъ.

Свещ. Стоянъ х. Стоименовъ,
полкови свещеникъ.

Общоевропейската война и причинитѣ за намѣсата на България.

Презъ есента на 1912 година България обяви война на Турция. Съ нечуванъ героизмъ българскиятъ народъ се понесе въ борбата срещу врага и въ единъ само месецъ победи вѣковната Турска империя.

Не бѣ сждено, обаче, на българския народъ да се радва на плодоветѣ отъ своитѣ победи. Нашитѣ завистливи съюзници, сърби и гърци, уплашени отъ нашата военна мощъ и разширение, замислиха и скроиха планъ, за да ни ограбятъ. Тѣ сключиха съюзъ помежду си и, като отричаха правата ни надъ голѣма частъ отъ новоосвободенитѣ български земи, търсѣха моментъ да ни нападнатъ и лишатъ отъ всички ония придобивки, които бѣхме спечелили съ цената на многобройнитѣ жертви, дадени по македонскитѣ и тракийски бойни полета. Тѣзи свои планове тѣ успѣха да осществятъ презъ лѣтото на 1913 година, когато вѣоржиха срещу насъ неутралната дотогава Ромъния и победената Турция. Въ началото на започнатата по този начинъ война съ съюзницитѣ, българскиятъ народъ отстояваше храбро на своитѣ позиции въ Македония, като нанасяше и редъ славни победи. Но въ последствие, когато въ гърба ни се явиха Ромъния и Турция, българското правителство, въпрѣки геройскитѣ усилия на нашата храбра армия, се принуди да спре борбата, понеже виждаше, че е невъзможно на малкия български народъ да води борбата едновременно срещу всичкитѣ балкански държави.

Тази злополучна за българския народъ война завърши съ мирѣтъ въ Букурещъ, чрезъ който ни се отнемаха почти всички придобивки отъ Тракия и Македония, както и една голѣма частъ отъ старата ни територия отъ Добруджа.

Българскиятъ народъ, уморенъ отъ борбата, отначало се примири съ злата орисница на сждбата. Той се предаде на миренъ трудъ и започна да лѣкува нанесенитѣ му отъ войната рани. Но даденитѣ скѣпи жертви по многобройнитѣ бойни полета на Тракия и Македония вълнуваха душата му и не му даваха покой. Следъ подписването унизителния Букурещки договоръ, народътъ ни остана съ надеждата, че единъ день ще може да си възвърне всичко онова, което подло му бѣ заграбено, и затова той се задоволи отна-

чало само да протестира срещу несправедливостите, които му отреждаше този договоръ.

Събитията, обаче, така се стекоха, че едва се бѣ изминало една година отъ подписването на Букурещкия договоръ, и нова буря изникна този път въ сърдцето на Европа. Избухна Общоевропейската война. Великитѣ европейски държави въ надпреварването си за първенство и надмощие въ Европа и колониитѣ се дебнѣха отъ редъ години и търсѣха случай да се унищожатъ. Такъвъ моментъ имъ се представи презъ лѣтото на 1914 год., когато бѣха убити въ гр. Сараево (Босна) австро-унгарскиятъ престолонаследникъ, Францъ Фердинандъ, и съпругата му. Това убийство, извър-

Младши офицери отъ 1-а дружина.

шено отъ двама шовинисти сърби, възмути цѣлия свѣтъ и предизвика буря отъ възмущение и негодувание въ самата Австрия. Австро-Унгарската империя съ убийството на престолонаследника счеете себе си силно уязвена отъ Сърбия. Тя подаде ултиматумъ до Сърбия, съ който искаше бързо наказание на убийцитѣ и редъ други мѣрки, които уронваха престижа на Сърбия, като самостоятелна държава. Понеже Сръбското правителство отказа да изпълни тия искания, Австро-Унгария на 28-и юлий объяви война на Сърбия.

Европейскитѣ държави къмъ този моментъ бѣха раздѣлени на два противоположни, враждуващи единъ на другъ лагери. Отъ една страна, Тройниятъ съюзъ, въ който влизаха

Германия, Австрия и Италия, а отъ друга страна Русия и Франция, съставлящи Съглашението, къмъ което клонѣше и Англия, поради страха си отъ засилването на Германия.

Русия, която се считаше за покровителка на малкитѣ славянски народи, обяви тайно мобилизация въ защита на Сърбия. Германия, отъ своя страна, счеете руската мобилизация за опасна, както за нейната съюзница Австрия, така и, въ частностъ, за нея и веднага поиска спирането ѝ. Но тъй като Русия отказа да се подчини на това нейно искане, на 1-и августъ Германия ѝ обяви война.

Младши офицери отъ 2-а дружина.

Така се тури началото на Общоевропейската война, въ която се намѣси и Франция, като съюзница на Русия, а впоследствие — Италия, останалитѣ балкански държави и Америка.

Общоевропейската война дойде въ единъ моментъ да сгрѣе сърдцата и облекчи ранитѣ на онеправдания български народъ. Тя възкреси въ него надеждата, че е дошло времето, когато той ще може да си възвърне всичко онова, което подло му бѣ заграбено. Нови изгледи и надежди се появиха на хоризонта на политиката на онеправданото ни отечество.

Още въ началото на започнатата борба между европейскитѣ държави, Българското правителство, подъ шефството на д-ръ В. Радославовъ, обяви, че ще пази неутралитетъ,

като се задоволи да чака и следи развитието на събитията.

Свѣтовната война отъ день-на-день все повече и повече се разрастваше съ намѣсването въ нея на все нови и нови държави. Онеправданиятъ български народъ съ затаенъ дъхъ следѣше развитието на събитията. Той бѣше въ по-голѣмата си частъ убеденъ, че, само съ намѣсването си въ борбата, ще може да си възвърне изгубеното. Инакъ рискуваше, следъ свършването на войната, да не получи нищо, или съвсемъ малко отъ онова, що му бѣха заграбили. Оставаше, следователно, да се разреши най-важниятъ и деликатенъ въпросъ — на чия страна да стане тая намѣса. По този много

Младши офицери отъ 3-а дружина.

важенъ и сѣдбоносенъ въпросъ въ страната имаше две главни схващания. Едни бѣха за намѣсата ни на страната на Съглашението, а други — къмъ тая на Съюза. Не липсваха при това и привърженици на трето едно схващане — за не-намѣсването ни въ войната. Оставаше на правителството да оцени положението и да ориентира страната тамъ, където то смѣташе, че ще бѣде най-добре за българскиятъ интереси. Намѣсата на България въ войната, поради нейното географическо положение и нейната сила, бѣше отъ голѣмо значение и се желаше и отъ дветѣ воюващи групировки. И затова тѣ се надпреварваха да ѝ правятъ предложения да напусне неутралитета и стане тѣхенъ съюзникъ.

Предложенията на Съглашението бѣха такива, че не вдѣхваха надежда, че ще можемъ да си възвърнемъ изгубеното. Тѣ бѣха обосновани на благополучния и несигуренъ край на войната. Слабостта на съглашенскитѣ предложения произтичаха и отъ това, че то не можеше да обещава земи, които не му принадлежаха. По-голѣмата частъ отъ българскитѣ земи бѣха заграбени отъ Сърбия, а тя воюваше на страната на Съглашението. Сърбия не веднажъ въ периода, когато се правѣха съглашенскитѣ предложения, надигаше гласа си и даваше да се разбере, че тя не е склонна на голѣми отстъпки.

Младши офицери отъ картечнитѣ роти.

Германия, отъ своя страна, която ръководѣше и сѣдбинитѣ на Централния съюзъ, обещавахе, че, следъ свършването войната, всички български земи ще бѣдатъ дадени на България, понеже тѣ въ по-голѣмата си частъ бѣха въ рѣцетѣ на нейнитѣ врагове. Нейнитѣ предложения, следователно, даваха известна гаранция, че жертвитѣ, които предстояха да се даватъ, нѣмаше да отидатъ напраздно. Тя даже, още преди намѣсата ни въ войната, посъветва своята съюзница Турция за една поправка на границата ни по долината на р. Марица, която Турция не закъснѣ да се съгласи и направи.

Следъ всичко това, Българското правителство, решило веднажъ да воюва наново за свободата на Македония, все

повече и повече даваше да се разбере, че то е наклонно да намъси България на страната на Съюза. Продължителната борба, която опозицията въ страната води срещу правителството за образуване кабинетъ отъ всички партии, който да реши въпроса за намъсата ни или не въ войната и на чия страна да стане тази намъса, не можа да успѣе. Правителството бѣше твърдо убедено, че България ще може да възвърне изгубенитъ си земи само въ сѣюзъ съ Германия. И то, като взема всички мѣрки, да отблъсне и осуети ролята на опозицията, сключи сѣюзъ съ Германия и по този начинъ опредѣли България окончателно на страната на Централнитъ сили.

Обявяването войната на страната на Съюза се посрещна отъ българския народъ съ спокойствие. Партиитъ, предъ свършения фактъ свиха своитъ партийни знамена, а народътъ се нареди въ редоветъ на войската, готовъ да се жертвува и извоюва отново свободата на поробенитъ си земи.

Мобилизацията на полка.

Българскиятъ народъ, изгубилъ голѣма частъ отъ своитъ родни кѣтове следъ толкова усилия и жертви по бойнитъ полета на Тракия и Македония, следѣше съ живъ интересъ развитието на Общоевропейската война. Той чакаше съ готовност само момента, когато ще може да извоюва всичко онова, което бѣха му ограбили и което справедливо му принадлежеше. Този моментъ не закъснѣ да настѣпи.

На 10-и септемврий 1915 година бѣ обявена мобилизация на всичкитъ въоръжени сили въ Царството. Вестъта за обявяването ѝ се разпространи съ свѣткавична бързина по цѣлата страна и въ едно скоро време проникна и въ най-отдалечената балканска колиба. Мобилизацията, обявена тъкмо въ разгара на Общоевропейската война, не изненада никого. Тя се очакваше и се посрещна отъ цѣлия български народъ съ голѣмъ ентузиазъмъ и въодушевление. Малкото време, което имаха запаснитъ за уреждане своитъ домашни работи, скоро изтече, и тѣ вече бѣха се запътили въ частитъ, дето трѣбваше да се явятъ, споредъ мобилизационното си назначение.

Съ обявяване мобилизацията, се туряше начало на формирането на 42-и пехотенъ полкъ. Споредъ мобилизационния планъ, едната половина на полка, а именно цѣлата 1-а дружина, 5-а и 6-а роти отъ 2-а дружина, половината отъ картечната и нестроевата роти и разнитъ команди, трѣбваше да се формиратъ отъ 16-и пех. Ловчански полкъ, въ гр.

Орхание, а другата половина, въ която влизаха цѣлата 3-а дружина, 7-а и 8-а роти отъ 2-а дружина и останалата половина на картечната и нестроевата роти и разнитъ команди — въ гр. Цариградъ, отъ 25-и пех. Драгомански полкъ. Още презъ нощъта, съ получаване телеграмата за мобилизацията въ полковетъ въ горепоменатитъ два града се започна една трескава деятелностъ по приготвяне спи-

Подофицери отъ 1-а рота.

сѣтитъ на запаснитъ и разпредѣляне кадѣра, необходимъ за формиране новитъ части.

На 11-и септемврий рано сутринъта въ полковетъ, както въ Цариградъ, така и въ Орхание, се започна една усиlena деятелностъ по изваждане и разпредѣляне облѣклото и снарежението отъ складоветъ, като се взеха всички мѣрки за бързото посрѣщане и разквартироване пристигатитъ запасни.

На 12-и септемврий — първият мобилизационен ден — се явиха по-голямата част от запасните офицери. Горди и съ весели лица, те прекрачиха прага на казармите, посрещнати с целувки и прегръдки от другарите си — офицери на действителна служба. Въ същия ден и въ следните дни на мобилизацията започнаха да прииждат на тълпи и запасните войници. Последните, окичени с цветя, с песни, предвождани с народна музика — гайди, кавали и тжпани —

Подофицери от 2-а рота.

се стичаха масово към частите си: тия от Орханйско, Тетевенско и Пирдопско — към гр. Орхание, а тия от Трънско, Царибродско, Софийско и част от гр. София — въ гр. Царибродъ. Запасните, съ сияещи от радост лица, бързо се явиха въ градовете Орхание и Царибродъ, които от първите дни на мобилизацията взеха напълно празничен вид. Съ гръмогласно и възторжено „ура“ те навлезоха въ дворо-

вет на казармите и, определените за мѣстоквартирване пунктове, посрѣщани радостно от своите другари — действащи и по-рано пристигнали запасни войници, съ които ги свързваха толкова мили и неотдавнашни бойни спомени. Гледката на това велико тържество бѣше колкото мила, толкова и трогателна. Тя правѣше да тупти от радост всѣко българско сърдце при юначния вид на тия борци, дошли съ готовност наново да се жертвуват за благо на своята родина.

Въ първите дни на мобилизацията въ Царибродъ и въ Орхание се извършваше една трескава деятелност по

Подофицери от 3-а рота.

разпредѣляне, настаняване и обличане пристигащите непрекъснато запасни. Работѣше се денонощно и непрекъснато. Никой не помисляше за почивка. У всички бѣше легнало съзнанието, че трѣбва да се работи неуморно, за да се привърши часъ по-скоро самата мобилизация, което изискваша преди всичко и самите интереси на България. По липса на помѣщения, новопформирани части от полка, както въ гр. Орхание бѣха разположени на бивакъ на площада югоизточно от града.

До 16-и септемврий бѣха се явили по-голямата част от запасните, и полкът, макаръ и неснабден напълно съ

всичко, което му бѣ необходимо, се смѣташе вече мобилизиранъ и готовъ за походъ. До този день бѣха взети всички мѣрки за подтягане хората и приготвянето имъ за предстоящитѣ военни действия.

Заминаването на полка къмъ сръбската граница.

На 17-и септемврий, съгласно заповѣдта отъ командира на 3-а бригада отъ 1-а Софийска дивизия, дветѣ половини на полка, които бѣха вече мобилизирани въ градоветѣ Орхание и Царибродъ, трѣбваше да напуснатъ тия градове и се събератъ заедно при висотата (кота 460), находяща се при с. Борово, близо до сръбско-българската граница.

Въ изпълнение горната заповѣдъ, мобилизираната частъ отъ полка въ гр. Орхание, рано сутринтъ сѣщия день бѣше построена заедно съ цѣлия 16-и п. Ловчански полкъ на площада между Земледѣлското училище и града. Тукъ се отслужи тържественъ молебень въ присѣствието на всички официални лица и хилядниятъ народъ, дошелъ отъ града и околнитѣ села. Следъ свършване на молебена и следъ патриотичнитѣ речи, държани отъ командира на 16-и полкъ, градския кметъ и полковия свещеникъ, полковетѣ, подъ звуковетѣ на музиката, се отправиха на пѣть къмъ границата, посрѣдъ множеството благопожелания за побѣда надъ врага и грѣмогласното „ура“ на хилядниятъ народъ, дошелъ да изпрати своитѣ мили и близки.

1-а дружина и 5-а и 6-а роти отъ полка, заедно съ половината отъ нестроевитѣ команди, въ съставъ: 13 офицери, 95 подофицери, 951 ефрейтори и редници и 138 нестроеви войници, трѣгна въ походъ следъ 16-и Ловчански полкъ и ношува на 17-и септемврий вечеръта въ селото Краево; на 18-и — при моста на р. Искъръ, при гара Своге; на 19-и — въ с. Бучино Дервентъ; на 20-и — въ с. Голѣмо Малово и на 21-и септемврий въ 6 ч. сл. пл. пристигна и се установи на бивакъ при висотата (кота 460) при селото Борово. 16-и Ловчански полкъ, който бѣше трѣгналъ заедно съ 1-а дружина отъ гр. Орхание, на 19-и септемврий сл. пладне, на пѣть за Годечъ, се отдѣли отъ дружината. Дружината трѣгна отъ гр. Орхание съ непопълненъ обозъ. Липсваха ѝ, както коне, така и самари за тѣхъ. Всичко това се дължеше на недостига отъ реквизицията. Самиятъ походъ бѣше труденъ и уморителенъ. Движението се извършваше по единъ тѣсенъ коларски пѣть въ една планинска и силно пресѣчена мѣстность. Този пѣть на много мѣста се превръща на една много тѣсна планинска пѣтека. Това обстоятелство наложи още отъ

гр. Орхание да се изпрати коларскиятъ обозъ на дружината по шосето Араба-Конакъ за София и оттамъ, презъ с. Долна Невля—Врабча, за кота 460, при селото Борово. Въпрѣки лошиятъ пѣть и голѣмата горещина, презъ време, докато траеше похода, хората, макаръ и доста натоварени, пристигнаха на пункта на съсрѣдоточението доста бодри.

Другата половина на полка, състояща се отъ цѣлата 3-а дружина и 7-а и 8-а роти отъ 2-а, напусна гр. Цари-

Подофицери отъ 4-а рота.

бродъ на 17-и септемврий, изпратена съ голѣма тържественостъ отъ цѣлото население на този градъ. Сѣщия день тази частъ отъ полка пристигна на върха Забелъ, дето частитѣ останаха до 20-и септемврий вечеръта и укрепяваха върха.

На 21-и септемврий частитѣ напуснаха върха Забелъ и сѣщия день вечеръта пристигнаха при кота 460, дето се събра цѣлиятъ полкъ.

Денът 22-и септември полкът прекара на бивака в почивка. Въ 3 ч. сл. пл. командирът на полка, подполковник Атанасовъ, при командването на полка. Следъ приемането, ротитъ минаха церемониаленъ маршъ и следъ това си разотидоха на бивака. Вечерта командирът на полка събра офицеритъ и, следъ като имъ даде нужднитъ инструкции за предстоящитъ действия, обърна имъ вниманието върху

Подофицери отъ 5-а рота.

строгото поддържане дисциплината, необходимия залогъ и гаранция за победата.

Времето отъ 23-и до 30-и септември частитъ отъ полка прекараха въ подкрепа на нашата погранична стража. За тази целъ се изпратиха още на 23-и септември 1-а и 2-а роти въ селото Звонци, 9-а рота — при Бански долъ, 10-а рота — при кжца Гройке, а 11-а рота — при висотата кота 527 м. 2-а дружина, 3-а, 4-а и 12-а роти заедно съ щаба на полка останаха на бивака при кота 460, при с. Борово.

Въ последващитъ дни ротитъ често мѣняваха мѣстата си: 1-а рота се приближи до Черни връхъ и укрепи висотата Огледалния камъкъ (селище), а 2-а рота се укрепи на върха Мала Китка. Така че въ надвечерието на военнитъ действия, на 30-и септември срещу 1. Х., полкътъ имаше следното разположение: 2-а дружина, на майоръ Мановъ, съ 9-а пл. скоростр. батарея заемаше дѣсния участъкъ отъ охранителната линия, като се почне отъ в. Мала Китка въ северозападна посока до поста Киявецъ и отъ тоя постъ на изтокъ до върха Палинъ ридъ. 1-а дружина на майоръ Таджеръ съ 1-а планинска скорострелна батарея заемаше лѣвия участъкъ, като се почне северно отъ поста Просѣка въ югозападна посока до Черни връхъ, включително. Щабътъ на полка, картечната полурота и 7-а рота — въ полкова поддръжка, при селото Одоровци, а 3-а дружина, на майоръ Илковъ, при кота 460, въ маневрени войски на дивизията.

Къмъ този день полкътъ бѣше попълнилъ недостига си си въ хора, обозъ и коне, и продължаваше усилено да се укрепява на по-важнитъ пунктове отъ границата. Полкътъ, въ съставъ 3 дружини, една картечна и една нестроева роти по една домакинска, телефонна и музикантска команди и полкови лазаретъ, въ надвечерието на войната броеше: 42 офицери, 332 подофицери, 3324 ефрейтори и редници, 401 издитни, товарни и впрегатни коне и 52 волове.

Обявяване войната и боеветъ на пограничната линия.

Зачестилитъ нападения отъ сръбска страна по нѣкои отъ важнитъ пунктове на нашата граница даваха да се разбере, че се намираме въ надвечерието на обявяване войната. Войницитъ отъ полка, прѣснати на едно голѣмо протежение въ охрана на границата, съ трепетъ очакваха момента на започване военнитъ действия, когато тѣ съ увѣреностъ разчитаха, че ще могатъ да си отмъстятъ на сърбитъ за измѣната имъ презъ 1913 година.

На 30-и септември къмъ 7¹/₂ часа сл. пл. командирътъ на полка, подполковникъ Атанасовъ, изпрати на дружиннитъ командири заповѣдта за предстоящитъ военни действия съ една инструкция къмъ нея и съ предупреждение, че за привеждането ѝ въ изпълнение ще последва втора заповѣдъ. Щомъ като получиха горната заповѣдъ, дружиннитъ командири направиха отъ своя страна всички предварителни разпореждания, които обезпечаваха успѣха на предстоящитъ действия. Въ 8¹/₂ часа сл. пл. сжщия день въ полка бѣше

получена вече телеграмата за обявяване война на Сърбия, а впоследствие — и следният Манифестъ, издаденъ отъ Негово Величество Царя къмъ българския народъ:

МАНИФЕСТЪ КЪМЪ БЪЛГАРСКИЯ НАРОДЪ.

Българи,

Вие всички сте свидетели на неимовърните усилия, които положихъ презъ течение на цѣла година, откато трае Европейската война, за запазване мира на балканитѣ и спокойствието на страната.

Азъ и правителството Ми се старахме, при следвания досега неутралитетъ, да постигнемъ идеалитѣ на българския народъ.

Дветѣ воюващи групи отъ велики сили признаватъ голѣмата неправда, която ни се нанесе съ подѣлбата на Македония. И дветѣ воюващи страни сж съгласни, че тя, въ по-голѣмата си частъ, трѣбва да принадлежи на България.

Само нашата коварна съседка Сърбия остана непреклонна при съветитѣ на своитѣ приятели и съюзници. Сърбия не само не поиска да се вслуша въ тѣхнитѣ съвети, но въ озлоблението и алчността си нападна дори собствената ни територия, и нашитѣ храбри войски бидоха принудени да се сражаватъ за защита на собствената ни земя.

Българи,

Скжпи народни идеали ме заставиха презъ 1912 година да призова Нашето храбро войнство на борба, въ която то самоотвержено развѣ знамената на свободата и скжса веригитѣ на робството. Нашитѣ съюзници-сърби бѣха тогава главната причина да изгубимъ Македония.

Изтощени и изморени, но не и победени, ние трѣбваше да свиемъ своитѣ знамена за по-добри дни.

Добритѣ дни настанаха много по-скоро, отколкото можахме да очакваме.

Европейската война клони на привършване. Победоноснитѣ армии на централнитѣ империи сж въ Сърбия и бързо напредватъ.

Призовавамъ българския въоръженъ народъ къмъ защита на родния край, поруганъ отъ вѣроломнѣ съседъ и къмъ освобождение на поробенитѣ наши братя отъ сръбско иго.

Нашето дѣло е право и свято.

Заповѣдвамъ, прочее, на нашата храбра армия да прогони неприятеля изъ предѣлитѣ на Царството, да срази въ-

роломния съседъ и да освободи отъ тегло нашитѣ измжчени подъ сръбското иго братя.

Ний ще воюваме противъ сръбитѣ едновременно съ храбритѣ войски на централнитѣ империи.

Нека българскиятъ войникъ лети отъ победи къмъ победи. Напредъ! Богъ да благослови нашето оржие!

София, 1-и октомврий 1915 година.

На първообразното съ собствената на Негово Величество Царя ржка написано:

Фердинандъ.

Командирътъ на полка, следъ като получи отъ бригадата телеграмата за обявяване войната, незабавно я съобщи на дружиннитѣ командири и даде заповѣдь за започване военнитѣ действия на разсѣмване на 1-и октомврий. Вестъта за обявяването войната бързо проникна между всички войници и възбуди въ тѣхъ чувства на радостъ и мѣсть за разплата. За моментъ настана едно общо раздвижване и оживление по всички биваци. Бѣше около 9 ч. сл. пладне на 30-и септемврий, когато се получи отъ дружиннитѣ командири очакваната заповѣдь отъ командира на полка за започване военнитѣ действия. На полка, споредъ заповѣдта по бригадата, предстоеше още сжщата нощъ да се приближи съ по-заднитѣ си части къмъ границата и на разсѣмване на 1-и октомврий да завладѣе линията Куса Враня—Пресѣка—Черни върхъ, като се затвърди здраво и непоколебимо по цѣлата погранична линия, а особено на Черни върхъ.

За сръбитѣ до този моментъ имаше сведение, че тѣ бѣха изпратили въ подкрепа на своитѣ погранични постове и застави: две дружини и две полски батареи на върха Калнска Тумба, една дружина на върха Самаръ, а една дружина и две планински орждия на върха Чука, западно отъ Черни върхъ.

На полка предстоеше да действува въ една планинска и много пресѣчена мѣстностъ, осѣяна съ много отдѣлни висоти, удобни за позиции, и прошарена само съ пжтеки, по които можеха да се движатъ само пешеходци и товарни коне.

Командирътъ на 1-а дружина, майоръ Таджеръ, когато получи заповѣдта за започване военнитѣ действия се намираще съ тритѣ си роти (2-а, 3-а и 4-а) на бивакъ при селото Беринъ Изворъ, а 1-а рота — въ отбранителна застава на върха Огледалния камъкъ. Още съ получаване първата заповѣдь, той бѣше разпоредилъ до командира на 1-а рота да довърши укрепяването и въ случай на действия да атакува и завладѣе висотата Черни върхъ, като поддържа връзка съ опълченската застава на върха Пресѣка, съ 41-и полкъ

влѣво, и съ 2-а дружина отъ полка, вдѣсно. Ротата трѣбваше да дочака при Огледалния камъкъ пристиганието на останалитѣ роти отъ дружината и, съвмѣстно съ тѣхъ, да почне действията. Останалитѣ роти отъ дружината бѣха получили следнитѣ нареждания: 3-а рота да плени сръбската застава на поста Пресѣка, като завладѣе самата висота, находяща се предъ самия постъ. 4-а рота да плени поста при Черни върхъ и се закрепил на гребена предъ самия постъ, а 2-а

Подофицери отъ 6-а рота.

рота, въ дружинна поддръжка, да се разположи задъ 1-а рота. На планинската батарея, придадена за действия къмъ дружината, се дадох нареждания съ единия си взводъ да действува при 1-а рота, а съ другия — при 4-а.

Следъ получаването заповѣдта за почване военнитѣ действия, командирътъ на 1-а дружина нареди тръгването на дружината отъ бивака да стане въ 2 ч. сутринята на

1-и октомврий. Въ определеното време войницитѣ, следъ като закуси́ха топла чорба и прибраха меснитѣ порции за обѣдъ, презъ деня се построиха и очакваха момента на тръгването. Командирътъ на дружината, следъ като напомни на войницитѣ въ нѣколко прочувствени думи дългътъ имъ къмъ родината, последнитѣ направиха обичайната си молитва и, следъ като се прекръстиха потеглиха съ водачитѣ си — опълченци за

Подофицери отъ 7-а рота.

заемане определенитѣ имъ пунктове. При една тайнственостъ и нервно напрежение ротитѣ, при пълненъ редъ и голѣма тишина, крачиха къмъ границата. Бученето на вѣтъра, излизащъ изъ недрата на планинскитѣ усои въ тази мрачна, студена и непрогледна нощъ, напомняше на войницитѣ воплитѣ и страданията на тѣхнитѣ братя, останали подъ чуждото иго. Съ чувство на отмъщение и за разплата съ врага, войницитѣ,

катерейки се по планинскиѣ урви, въ скоро време се приближиха до пунктоветѣ, които имѣ предстоеше да завладѣятъ. Нападението на неприятелскиѣ постове, заемащи границата, споредъ даденитѣ отъ по-рано инструкции, трѣбваше да се извърши при голѣма тишина и съ изненада, съ цель да се пленятъ всички неприятелски войници.

Въ 5 ч. пр. пладне на 1-и октомврий 1-а рота на капитанъ Стойчевъ, безъ да срещне нѣкаква съпротива, зае

Подофицери отъ 8-а рота.

опредѣления ѣ пунктъ — висотата Черни върхъ. Въ сѣщото време 4-а рота на поручикъ Радковъ се нахвърли на самия постъ Черни върхъ и въ кратка и ожесточена схватка на ножъ успѣ да го завладѣе и да плени 6 души сръбски войници. Този първи блѣскавъ успѣхъ окуражи войницитѣ и имѣ вдѣхна надежда въ крайния успѣхъ на победата. Веднага следъ като заеха горнитѣ пунктове, ротитѣ пристѣпиха къмъ

укрепването имѣ и очакваха съ готовность да продължатъ действията и да посрещнатъ всѣкакви изненади.

2-а рота на поручикъ Тошевъ, като дружинна поддрѣжка, се укрепѣ задъ дѣсния флангъ на 1-а рота, а артилерийскиѣ взводове на 1-а планинска скорострелна батарея се разположиха на позиции: единиятъ при 1-а, а другиятъ при 4-а рота.

Впоследствие се оказа, че противникътъ заема върховетѣ Равни Дѣлъ, Чука и висотата западно отъ селото Пресѣ

Подофицери отъ 9-а рота.

сѣка. Това обстоятелство наведе командира на дружината на мисълта че, за да може да се задържи отъ насъ висотата, находяща се предъ поста Черни върхъ, а така сѣщо и тая западно отъ селото Пресѣка, е необходимо да се завладѣе висотата Равни Дѣлъ, която противникътъ заемаше съ около една рота и отдето той обстрелваше съ кръстосанъ огънь нашитѣ позиции. Следъ като направи тази оценка, командирътъ

на дружината реши по своя инициатива да завладее висотата Равни Дълъ и даде устна заповед на командира на 4-та рота да атакува гореказаната висота. За своето решение той незабавно донесе на командира на полка, като го молеше да се ускори привдигането на частите, действащи в страни от него. Командирът на 4-а рота, поручик Радковъ, щомъ получи заповедта, настъпи съвместно с ротата си да атакува висотата Равни Дълъ. Беше около 11 ч. пр. пладне, когато взводовете от ротата, пръснати въ верига, почнаха да се катерят стремително напредъ, по скатове на висотата.

Сърбитъ, въ съставъ около една рота, бѣха се укрепили на висотата и въ началото съ ожесточенъ огънь посрещнаха веригите на ротата. Безъ ни най-малко да се разколебаятъ, войниците стремително и умѣло, подкрепени и съ огънь отъ нашата планинска артилерия откъмъ Черни върхъ, въ скоро време успѣха да се добератъ до самата позиция. Противникътъ, виждайки стремителното настъпление на нашите войници и убийствения имъ огънь, обзетъ отъ паника, отслаби съпротивата си и въ голѣмъ безпорядкъ напусна позицията съ направление къмъ с. Студена, преследванъ съ пушеченъ и артилерийски огънь.

Въ 4 ч. сл. пладне 4-а рота успѣ да завладее тази важна и отъ голѣмо значение позиция и веднага започна да се укрепява на нея. Понеже тази позиция бѣ много голѣма, и една рота бѣше недостатъчна да я отбранява и охранява, то командирътъ на дружината изпрати отъ поддръжката (2-а рота) два взвода, които се окопаха между 1-а и 4-а роти. За усиление висотата бѣ изпратенъ и планинския взводъ отъ Черни върхъ, който се окопа задъ върха 1152.

Противникътъ до мръкване прави много опити, за да си отнеме висотата, но напраздно. Къмъ 6 ч. сл. пл. той се опита чрезъ атака откъмъ Чука и Студена да завземе наново Равни Дълъ, но посрещнатъ отъ убийствения огънь на нашите храбреци, той биде отбитъ и съ голѣми загуби принуденъ да отстъпи. Всичките по-нататъшни негови опити и презъ нощта за отнемане на тази позиция пропаднаха, благодарение бдителността и самоотвержеността на нашите войници.

3-а рота на поручикъ Николовъ, която имаше за задача да завладее висотата западно отъ село Пресѣка, въ 5 ч. на разсъмване достигна до поста Пресѣка но тукъ не намѣри никакъвъ противникъ. Сръбските войници още отъ вечерта бѣха напуснали поста и се оттеглили на висотата западно отъ него. Ротата настъпи стремително къмъ висотата, но тукъ бѣше посрещната отъ силенъ неприятелски огънь. Самата висота се заемаше отъ две неприятелски роти, които отъ по-рано се бѣха добре окопали и маскирали цѣлата позиция. Въ началото ротата успѣ да изтласка частъ

отъ неприятелските взводове, разположени по скатове, но впоследствие се натъкна на силни неприятелски части, които я обстреляха съ кръстосанъ огънь и я принудиха да преустанови по-нататъшното си напредване. Положението на ротата бѣше доста критическо, понеже тя нѣмаше връзка нито съ 2-а дружина, всѣсно, която бѣше около 3 километри още назадъ, нито вълѣво съ 4-а рота, понеже дей-

Подофицери отъ 10-а рота.

ствуваше отъ нея далечъ на около 7 километри. При това безнадежно положение командирътъ на ротата, като поблизо до командира на полка, изпрати до него донесение, съ което молеше да му се изпрати бърза помощ. Въ негова подкрепа, по заповедъ на командира на полка, тръгнаха веднага два взвода отъ 7-а рота (полковата поддръжка) и картечната полурота (2 картечници). Обаче, до пристигане на помощта, шепата борци при несравнено по-голѣмъ про-

тивникъ преживѣха моменти доста трудни и мъчителни. Въпреки това, до 1½ ч. сл. пл. войниците геройски отстояваха на ударитѣ на противника и съ голѣми усилия се мъчеха съ ножоветѣ на пушкитѣ си да се окопаятъ и задържатъ на позицията, до която бѣха достигнали.

Въ 2 ч. сл. пл. ротата бѣ нападната въ тилъ, презъ гората откъмъ селата Студена и сръбска Пресѣка. Завърза

Подофицери отъ 11-а рота.

се ужасенъ ржкопашенъ бой, въ който геройски загинаха много отъ храбрецитѣ на тази рота, а самиятъ командиръ на ротата, поручикъ Николовъ, въ тази суматоха остана въ неизвестност. Изнемогваща подъ силнитѣ удари на нѣколкократно по-многочисленъ противникъ и не получила още изпратената ѝ подкрепа, ротата успѣ къмъ 2½ ч. сл. пл. да се оттегли на висотата източно отъ поста Пресѣка, дето набързо почна да се устройва. 4-и взводъ отъ ротата, който

бѣше на лѣвия флангъ на бойното разположение и се мъчеше да облекчи съ огъня си положението на другитѣ три взводове, успѣ да се оттегли по посока на Огледалния Камъкъ, подпомогнатъ отъ планинския взводъ на скорострелната батарея при Черни върхъ.

Противникътъ, следъ отстъплението на 3-а рота, се спусна по скатоветѣ на висотата и, страхувайки се да продължи преследването, се задоволи да се спрѣ и укрепи на тѣхъ, както и въ гората южно отъ сръбска Пресѣка. Къмъ 3 ч. и 20 м. сл. пл. на висотата източно отъ поста Пресѣка пристигна изпратеното отъ командира на полка подкрепление: два взвода отъ 7-а рота и две картечници, подъ командата на командира на картечната рота, поручикъ Райчо Ивановъ.

Съ пристигането си, поручикъ Ивановъ пое командването и на 3-а рота и реши на всѣка цена да заеме позицията на противника. За тази целъ той изпрати артилерийския планински взводъ отъ Черни върхъ на Огледалния Камъкъ, като му даде заповѣдъ да обстрелва силно противника, особено въ гората западно отъ поста Пресѣка.

Подпомогната силно отъ артилерията и отъ двѣте картечници, 3-а рота настѣпи и въ 4 ч. сл. пл. завладѣ висотата, безъ никакви жертви. Противникътъ подъ убийствения огънь на планинската артилерия и картечницитѣ напусна въ паника позицията съ посока къмъ селото Студена, като остави множество убити и ранени свои войници. Въ 6 ч. сл. пл. 3-а рота бѣше вече господаръ на цѣлата позиция и пристѣпи веднага къмъ окопаването си. Самото укрепяване бѣше доста трудно, понеже, по липса на малки лопатки, войницитѣ трѣбваше да копаятъ съ ножоветѣ на пушкитѣ си.

Въ този бой 1-а дружина имаше загуби: 5 войници убити, 12 ранени и безъ вестъ пропаднали — 1 офицеръ и 11 войници, всичкитѣ отъ 3-а и 4-а роти.

Възложената задача на дружината за този день бѣше напълно изпълнена, благодарение усилията на всички войници и офицери и то при сравнително малко жертви. Бѣха взети, освенъ пунктоветѣ посочени въ заповѣдта, но и височината Равни Дѣлъ, която имаше много голѣмо значение за днешнитѣ и бѣдещи действия. Не по-малко се отличиха и допринесоха за успѣха на борбата командирътъ на 4-а рота, поручикъ Радковъ, и командирътъ на картечната рота, поручикъ Райчо Ивановъ; първиятъ за успѣшното заемане Равни Дѣлъ, а вториятъ на висотата западно отъ поста Пресѣка, благодарение на тѣхното умение, твърдостъ и решителностъ проявени преди и въ началото на самия бой.

2-а дружина отъ полка, майоръ Мановъ, въ надвечерието на боя се намираше на бивакъ задъ върха Дубена

Стена. Командирът на дружината, щом получи заповѣдта за започване военнитѣ действие, даде заповѣдъ на 8-а рота, командувана отъ капитанъ Матовъ, да се приближи къмъ поста Куса Враня и рано сутринята да го заеме, а така сжщо и висотитѣ Голѣмъ върхъ и Палинъ ридъ. 5-а рота на подпоручикъ Димитъръ Милевски получи заповѣдъ да завладѣе висотитѣ Малка и Голѣма Китка, а 6-а рота на поручикъ Боюклиевъ съ 9-а планинска батарея на капи-

Подофицери отъ 12-а рота.

танъ Спировъ да се разположатъ въ дружинна поддръжка задъ поста Нашушковица. 7-а рота на подпоручикъ Гроздановъ бѣше назначена въ полкова поддръжка и се намираше при селото Звонци.

Въ изпълнение заповѣдта 8-а рота на капитанъ Матовъ още отъ вечерята се привдигна отъ бивака и се разположи задъ нашия постъ Киявецъ, въ изходно положение за нападение сръбската граница. Ротата съ едно стреме-

телно нападение успѣ рано сутринята на 1-и октомврий да завладѣе сръбския постъ Киявецъ и да плени 4 души сръбски войници.

5-а рота настѣпи въ 5 часа сутринята и успѣ съ единъ взводъ да завладѣе висотата Мала Китка, а съ останалитѣ три взводове — висотата Голѣма Китка, като плени на сръбския постъ 4 неприятелски войници.

Подофицери отъ 1-а карт. рота.

Съ заемането горепоменатитѣ пунктове, ротитѣ започнаха укрепяването имъ. Точно на пладне отъ висотата Тумба и откъмъ поста Куса Враня започнаха да се спускатъ неприятелски части, около две роти, къмъ поста Царевъ Дѣлъ. На този пунктъ се намираше и командирътъ на пограничната рота, поручикъ Храновъ, съ своитѣ погранични войници, по-голѣмата частъ откоито бѣха опълченци. Вследствие натиска на дветѣ неприятелски роти, опълчението, следъ-

ожесточен бой, въ който бѣ раненъ и поручикъ Храновъ, заедно съ изпратената поддръжка — единъ взводъ отъ 6-а рота, отстъпиха по посока на селото Куса Враня и поста Царевъ Дѣлъ, а следъ това отстъпиха и другитѣ взводове на тази рота. Тѣй като противникътъ все повече се засилваше съ пристигналитѣ му още две роти подкрепление, дружината получи заповѣдъ и отстъпа на поста Нашушковица и Дубена Стена, като остави отъ 5-а рота единъ взводъ при Голѣма Китка, а останалитѣ три взводове — на Мала Китка.

Сърбитѣ, разположили се на висотата западно отъ поста Куса Враня, откриха ожесточенъ огънь по позицитѣ на 5-а рота. Но тази рота, загнѣздила се въ една скалиста и мѣчно-достъпна позиция, не мръдна отъ мѣстото си и съ огъня си по откритата прѣдъ позицията ѝ мѣстностъ не позволи на неприятеля повече да напредне.

Мѣстността, по която действуваше въ този день дружината, е планинска и много пресѣчена. Висотитѣ: Дубена Стена, Мала Китка, Голѣма Китка и Голѣми върхъ сѣ каменисти, стрѣмни и откъмъ наша страна обрасли съ гора. Въ този участъкъ пограничната линия като клинъ се вдава въ сръбска територия, и затрудняваше настѣплението, понеже дава възможностъ на противника да обстрелва настѣпващия откъмъ двата фланга съ кръстосанъ огънь.

Въ днешния бой 2-а дружина даде 5 души убити отъ 8-а рота, а 1-а погранична рота — раненъ ротния командиръ, поручикъ Храновъ, 2 войника убити и 10 ранени.

Дружинитѣ замръкнаха на позицитѣ си необезпокоявани презъ нощта отъ страна на противника. Тѣ използваха нощта да се укрепятъ на заетитѣ мѣста и въ спокойствие очакваха какво ще имъ донесе следния день.

Днитѣ 2-и и 3-и октомврий дружинитѣ отъ полка прекараха на позицитѣ, заети отъ тѣхъ още на 1-и октомврий, като използваха времето въ укрепяване и усъвършенствувание започнатитѣ окопи. Отъ време-на време, както презъ деня, така и презъ нощта се изпращаха патрули за разузнаване разположението и намѣренията на противника.

Споредъ полученитѣ сведения, противникътъ съ две дружини и една планинска батарея заемаше линията: Чука—Таламбасть—висотитѣ северно отъ Студена—Воленища—Куси Дѣлъ—кота 630 на Влашка планина. На тази линия той продължаваше да се укрепява, като артилерията си бѣ разположилъ на върха Чука.

Лошото време — мъгла, примѣсена съ дребенъ дъждъ, а по върховетѣ снѣгъ и силенъ студъ — не попрѣчи на войницитѣ да бдятъ зорко на позицитѣ си, готови да посрещнатъ врага.

Рано сутринята на 4-и октомврий командирътъ на полка получи заповѣдъ отъ бригадата да произведе усилено раз-

узнаване къмъ страната на противника, съ цель да разунае за силата, състава и разположението на последния, както и да се заематъ нѣкои пунктове, които биха ни улеснили при по-нататѣшнитѣ действия.

За тази цель той разпореда до командира на 3-а дружина отъ 41-и полкъ, майоръ Шингаровъ, който бѣше придаденъ съ дружината си за действие къмъ полка, да раз-

Подофицери отъ 2-а картечна рота.

узнае за противника по направление Куса Враня—Палинъ ридъ и Царевъ Дѣлъ. На командира на 2-а дружина, майоръ Мановъ, бѣ дадена заповѣдъ да разунае по посока Голѣма Китка—с. Киявецъ, а на командира на 1-а дружина, майоръ Таджеръ — да разунае по посока на върхъ Чука, да го атакува и завладѣе.

Командиритѣ на 2-а дружина отъ полка и 3-а отъ 41-и полкъ изпратиха патрули за разузнаване по даденитѣ имъ

посоки, но понеже времето бѣше много мъгливо, патрулитѣ не можах да събератъ положителни сведения за противника.

Командирѣтъ на 1-а дружина, следъ като чака и не получи дадената му въ подкрепа 6-а рота отъ 41-и полкъ, и една картечна полурота, въ 9 ч. пр. пл. настѣпи съ дружината си да разузнае и атакува върха Чука. Подъ прикритието на гъстата мъгла, която не позволяваше да се види на

Подофицери отъ 3-а карт. рота.

повече отъ 100 крачки, дружината въ 11 $\frac{1}{2}$ ч. пр. пл. достигна до подножието на върха Чука. Къмъ това време мъглата се вдигна, и противникѣтъ, като забеляза дружината, откри ожесточенъ огънь по нея откъмъ върховетѣ Чука, Таламбасъ и Тумба. Оказа се, че противникѣтъ съ две пехотни дружини, разположени въ блиндирани окопи, и полска и планинска артилерия заема върховетѣ Чука и Таламбасъ, а съ една гаубична батарея — самия върхъ Тумба.

Въ 1 ч. сл. пл. пристигна и 8-а рота отъ 41-и полкъ, но дружината, вследствие ожесточения неприятелски пехотенъ и артилерийски огънь, не можа повече да напредне. Положението на дружината ставаше критическо, понеже противникѣтъ започна да се спуща откъмъ Таламбасъ къмъ Чука и заплашваше въ обхватъ дѣсния флангъ на дружината. Командирѣтъ на дружината, схващайки своето изолірано положение и невъзможността да се заеме и задържи върха Чука, донесе на командира на полка за положението и получи отъ него заповѣдь да отстъпи.

Въ 4 ч. сл. пл. дружината, подъ прикритието на падналата мъгла, въ пълненъ редъ и тишина отстъпи на старата си позиция — Равни Дѣлъ—Черни върхъ, безъ да бѣде обезпокоявана съ огънь и преследвана отъ противника.

Въ този бой дружината успѣ да разкрие състава и разположението на противника, като даде жертви: 4 войници убити и 1 офицеръ и 24 войници ранени.

Предвидъ важността на висотата кота 630, находяща се на Влашка планина, и за поддържане връзка съ 1-а бригада, която действуваше вдѣсно отъ полка, на 5-и октомврий командирѣтъ на полка даде заповѣдь на командира на 3-а дружина отъ 41-и полкъ, майорѣ Шингаровѣ, да заеме съ една отбранителна застава тази висота. Заеманіе на висотата бѣше възложено отъ командира на 3-а дружина на командира на 8-а рота, капитанѣ Матовѣ. Щомъ получи заповѣдта, капитанѣ Матовѣ, на когото взводоветѣ бѣха прѣснати на различни мѣста по границата, взе единия си взводъ отъ Куса Враня и, презъ с. Одоровци, пристигна на позицията при Влашка планина, източно отъ висотата 630, която предстоеше да се атакува. На тази позиция се намираха: неговиятъ 2-и взводъ, единъ опълченски взводъ и два взвода отъ 11-а рота на 6-и пех. Търновски полкъ, подъ командата на подпоручикѣ Златановѣ. Тия части капитанѣ Матовѣ трѣбваше да организира и съ тѣхъ, споредъ получената заповѣдь, да предприеме още сѣщия день атака на висотата кота 630. Понеже времето бѣше напреднало, капитанѣ Матовѣ реши да отложи атаката за следния день рано сутринѣта, като разчиташе, че още презъ нощѣта ще може по-добре да организира настѣплението и да се ориентира въ положението.

На 6-и октомврий войникѣтъ осѣмнаха на позицията, измокрени до коститѣ отъ дѣжда, който валѣ презъ цѣлата нощ. Гъста мъгла се разстиляше навсѣкѣде и не позволяваше нищо да се види наоколо. Въ 7 ч. сутринѣта капитанѣ Матовѣ настѣпи съ двата взвода отъ ротата си въ предна линия, за непосредствено водене боя, а полуротата отъ 6-и пех. Търновски полкъ задъ тѣхъ, въ поддрѣжка. Най-отзадъ следваше пограничниятъ опълченски

взводъ. При пълна тишина, бавно и предпазливо, ротата, подъ прикритието на патрули, се движеше по билото на Влашка планина, закриляна отъ гъстата мъгла и силно пресъчената и гориста мѣстност. Сърбитѣ, разположени въ преднитѣ окопи на позицията си, усѣтиха настѣплението на ротата по шума, който се произвеждаше при движението, и откриха силенъ, ожесточенъ огънь по цѣлата линия. Подъ прикритието на гъстата мъгла, ротата настѣпваше безпирно и

Подофицери отъ 4-а картечна рота.

стремително напредъ, безъ да даде нѣкакви загуби. Когато тя наближи 30 крачки предъ преднитѣ окопи на сърбитѣ, безъ да се спира, се хвърли въ атака и на нож завладѣ позицията, като залови въ пленъ 5 сръбски войници. Капитанъ Матовъ, оценявайки, че не трѣбва да губи време, устрои набързо ротата си и откри силенъ и честъ огънь по главната позиция на сърбитѣ — висотата 630, отстояща назадъ отъ

преднитѣ окопи на около 200 крачки. Следъ като подготви въ кратко време удара си съ огънь, капитанъ Матовъ на чело на ротата се хвърли въ атака и успѣ да завладѣе неприятелската позиция. Тукъ бѣха намѣрени около 40 неприятелски трупове и пленени още 21 сръбски войници.

Бѣше около 9 ч. пр. пл. когато ротата стана господарь на неприятелската позация и започна отново да я укрепява. Сърбитѣ, подкрепени съ още една рота, въ 10 ч. пр. пл. контратакуваха ротата и успѣха да заематъ наново позицията си. Ротата на капитанъ Матовъ, следъ силенъ и упоритъ бой, като не можеше отникѣдъ да получи поддрѣжка,

Подофицери отъ щаба на полка.

успѣ да се оттегли малко назадъ и тукъ съ огъня си сполучи да възпре по-нататъшното напредване на сърбитѣ.

Въ този бой ротата даде 2 войника убити, 6 ранени и 2 безъ вестъ пропаднали. Войницитѣ замръкнаха на позицията, въ очакване на другия денъ да получатъ подкрепление и продължатъ боя за завладяване позицията.

Повторната атака на висотата 630 трѣбваше да се извърши на 7-и октомврий сутриньта. Командуването на ротитѣ се възложи на майоръ Шингаровъ, като въ негова подкрепа се дадоха още: 12-а рота отъ полка, поручикъ Мицевъ, и 1-и планински взводъ отъ 9-а планинска скорострелна батарея. Понеже ротитѣ и планинскиятъ артилерийски взводъ, по

причина планинската мѣстност, пристигнаха на Влашка планина много късно, почти на мръкване, то предвидѣ силната умора на хората, майоръ Шингаровъ реши да произведе атаката рано сутринта на следния день.

На 8-и октомврий въ 7 ч. сутринта сборната дружина на Майоръ Шингаровъ, подъ прикритието на гжстата мъгла, настѣпи за атака на висотата 630. Въпрѣки убийствения огънь, който неприятелѣтъ откри по веригитѣ, ротитѣ се приближиха на 100 крачки и безъ да се спиратъ и откриватъ огънь, се нахвърлиха на противника и съ острието на ножа го принудиха въ паника да напусне позицията и да избѣга по пѣтя за селото Беровица. Бързото заявяване на тази много добре укрепена позиция се дължеше на високия духъ и беззаветната храбростъ, проявена отъ войниците и офицеритѣ на горепоменатитѣ роти.

Въ този бой 8-а рота даде 7 войници убити, 13 ранени и 2 безъ вѣстъ пропаднаха. А 6-а — единъ войникъ убитъ и 1 офицеръ и 13 войници ранени отъ огъня на неприятелската артилерия, насоченъ по позицията ѝ при Нашушковица.

Презъ последващитѣ два дни — 9-и и 10-и октомврий — противникѣтъ не прояви никакви действия. Въпрѣки лошото време — дъждъ, примѣсенъ съ снѣгъ и гжста мъгла, която покриваше позициитѣ, частитѣ отъ полка продължаваха усилено да укрепяватъ позициитѣ си, като изпращаха непрекъснато патрули напредъ, съ цель да разузнаватъ за мѣстността, за силата и за намѣренията на противника.

Боеветѣ при Кошутица и Дрънова Глава.

На 11-и октомврий майоръ Шингаровъ, който заемаше дѣсния участъкъ отъ позицията — кота 630, въ съставъ 8-а и 12-а роти отъ полка, 9-а и 12-а роти отъ 41-и полкъ, 2 планински орждия и полурота пионери, получи заповѣдъ да настѣпи по посока Куса Враня — Царевъ Дѣлъ и да атакува и завладѣе Голѣми връхъ, като същевременно влѣзе въ връзка вдѣсно съ 1-а бригада отъ дивизията.

Командирѣтъ на 2-а дружина, майоръ Мановъ, който заемаше съ своитѣ две и половина роти и рота отъ 41-и полкъ центъра на позицията при Нашушковица, имаше за задача въ този день да съдействува на колоната на майоръ Шингаровъ, като изпрати разузнавателни части къмъ страната на противника, съ цель да го ангажира и прикове къмъ позицията му. Същата задача имаше за днешния день и командирѣтъ на 1-а дружина, майоръ Таджеръ, който заемаше съ дружината си лѣвия участъкъ отъ позацията при Черни връхъ и Пресѣка.

Майоръ Шингаровъ успѣ да събере ротитѣ си едва къмъ обѣдъ и въ 1 ч. сл. пл. настѣпи за завладяване горепоменатата висота. Ротитѣ настѣпваха отначало енергично, но, вследствие силно пресѣчената и гориста мѣстност и по причина гжстата мъгла, се объркаха, загубиха посоката и въ продължение на 20 минути се обстрелваха помежду си, за щастие, безъ никакви загуби. Скоро следъ това, обаче, ротитѣ се справиха съ положението и успѣха до вечерта да завладѣятъ севернитѣ и най-крайни висоти на Влашка планина, дето се затвърдиха и останаха въ боенъ редъ да нощуватъ.

Музикантската команда на полка.

Командирѣтъ на 3-а дружина, майоръ Илковъ, бѣше съ тритѣ си роти (9-а, 10-а и 11-а) и картечната полурота отъ полка разположенъ въ маневрени войски на дивизията, източно отъ върха 419, при селото Бански долъ. Той получи въ този день заповѣдъ отъ дивизията да настѣпи въ 8 ч. пр. пл. отъ висотата 419 презъ селото Власи, съ цель да атакува и завладѣе селата Кошутица и Беровица.

Мѣстността, на която предстоеше да действува дружината, се заключава между северозападнитѣ разклонения на Влашка планина, Царевъ Дѣлъ и Драгановъ връхъ. Тя е висока котловина, доста пресѣчена, закрыта и лишена отъ съобщения, освенъ балкански пѣтеки. Презъ югоизточната

часть на тази котловина протича рѣката Ерма (Суковска), която въ това мѣсто е пълноводна и непроходима. Сърбитѣ до започване военнитѣ действия бѣха успѣли съ помощта на мѣстното население да укрепятъ всички околни висоти по Влашка планина до селото Беровица и да ги обградятъ съ множество препятствия, включително телени мрежи и фугаси.

Командирѣтъ на 3-а дружина, майорѣ Илковѣ, следѣ като получи заповѣдта, въ 8 ч. сутринѣта настѣпи съ дружината си съ всички мѣрки на охранение. Въ авангардѣ бѣше 11-а рота на поручикѣ Димковѣ. Въ 9 ч. пр. пл. противникѣтъ откри артилерийски огнѣ по дружината откъмъ Беровица. Дружината се развѣрна въ боенѣ редѣ, като имаше въ бойна часть 11-а рота, съ обектѣ Драговецѣ, 9-а рота на подпоручикѣ Гелевѣ — западно отъ 11-а рота, по долината на Власи—Кошутица, а 10-а рота на подпоручикѣ Стаменовѣ — въ дружинна поддрѣжка, задъ 11-а рота.

Настѣпвайки стремително напредѣ, дружината прогони противника отъ Драговецѣ, и, когато зае този пунктѣ, бѣ обстреляна съ силенѣ огнѣ откъмъ Градище. Дружината продължи настѣплението и на мѣркане съ силенѣ ударѣ на ножѣ откъмъ фронта и фланга на неприятелската позиция успѣ да я заеме, като плени 30 сръбски войници, 20 пушки и телефона на противника.

Боятъ се водѣше въ много мѣгливо и студено време. Ротитѣ въ боенѣ родѣ останаха да ношуватъ на позицията, като изпратиха патрули — охотници къмъ страната на противника и се заловиха презъ нощта съ укрепяването ѝ. Противникѣтъ, следѣ претѣрпяното поражение, подѣ прикритието на тъмнината, се оттегли на по-рано приготвенитѣ си окопи източно отъ селото Беровица и склоноветѣ на Влашка планина.

Въ днешния бой, въ който бѣ завладяна неприятелската позиция при Кошутица, дружината даде следнитѣ загуби: 8 войници убити, 1 офицерски кандидатъ и 54 войници ранени и 7 безъ вѣстъ пропаднали.

На 12-и октомврий 3-а дружина осѣмна на позицията при Кошутица — Градище, съ фронтѣ къмъ противника, разположенѣ на Беровица. Дружината бѣше въ свѣзка: на западѣ съ дружината на майорѣ Шингаровѣ, а на изтокѣ съ 1-и пех. Софийски полкѣ. Другитѣ дружини отъ полка заемаха старитѣ си позиции отъ преднитѣ дни.

Въ 10 ч. пр. пл. майорѣ Илковѣ получи заповѣдъ да настѣпи и завладѣе Беровица, като атакува и Дрѣнова Глава откъмъ югозападѣ. Въ атаката на Дрѣнова Глава, споредѣ заповѣдта по бригадата, бѣ определена да вземе участие и 1-а пех. бригада отъ дивизията. Понеже противникѣтъ владѣше още Голѣмия връхѣ, командирѣтъ на дружината смѣ-

таше, че положението му ще бѣде рисковано, понеже се застрашава лѣвия флангѣ. Силната позиция на противника, отсъствието на артилерия и слабиятъ съставѣ на дружината му (3 роти), го принуди да поиска подкрепа и за такава му бѣ дадена 6-а рота отъ 1-и пех. Софийски полкѣ.

Преди да пристѣпи къмъ изпълнение възложената му задача, майорѣ Илковѣ събра ротнитѣ командири и, следѣ като ги ориентира върху положението, даде имъ следната заповѣдъ: 11-а рота на капитанѣ Димковѣ и 6-а на подпоручикѣ Руменовѣ, заедно съ картечната полурота, въ първа линия, подѣ негово началство, да настѣпятъ северно

Полкови санитари.

отъ Беровица и да атакуватъ отъ югѣ Дрѣнова Глава; 9-а рота на подпоручикѣ Гелевѣ, също въ първа линия, да настѣпи южно отъ Беровица, по склоноветѣ на Влашка планина, и като завие съ лѣвото рамо, да атакува откъмъ югозападѣ Дрѣнова Глава. Същата да дѣржи връзка и съ дружината на майорѣ Шингаровѣ. 10-а рота на подпоручикѣ Стаменовѣ, въ дружина поддрѣжка, да се движи задъ центѣра на бойното разположение.

Точно въ 12 ч. по пл. ротитѣ настѣпиха за завладяване определената имъ позиция. Настѣплението се водѣше доста енергично, но бѣ съпроводено съ много голѣми загуби. Войниците, не губѣйки вѣра въ себе си, въпрѣки голѣмитѣ загуби, въ сравнително кѣсо време се добраха до теле-

нитѣ мрежи на противника, но повече не можаха да напреднатъ.

Мъглата, която отначало покриваше позицията, бѣше се вдигнала, и противникътъ съ ожесточенъ огънь обстрелваше препятствията и мѣстността, находящи се непосредствено, близо и въ съседство съ тѣхъ. Тукъ, за преодоляване препятствията, се води ожесточена борба, която продължи до късно презъ нощта. Отдѣлни смѣлчаци-войници сѣчеха телената мрежа кой съ каквото завърне — лопати, брадви, ножици, приклади и ржце, всичко бѣ турено въ действие, но нищо не помогна. Въ тази геройска упорита борба на животъ и

Нестроевата рота на полка.

смъртъ намѣриха смъртта си много отъ доблестнитѣ и храбри войници на тази дружина.

Въ 11 $\frac{1}{2}$ ч. къмъ полунощъ дружината, съвмѣстно съ частитѣ отъ 1-и пех. Софийски полкъ, отстъпи на старата позиция при Кошутца. Противникътъ се опита презъ нощта да контъратакува, но 11-а рота, водена отъ ротния си командиръ, поручикъ Димковъ, съ единъ смѣлъ ударъ и съ викове „ура“ и на ножъ прогони противника и не му даде възможностъ да повтори удара си. Ротитѣ останаха да нощуватъ въ окопитѣ си въ пълна боева готовностъ, поддържайки тѣсна връзка съ съседнитѣ части и следейки зорко напредъ за противника.

Въ този бой дружината имаше 10 войници убити и 70 ранени.

На 13-и октомврий майоръ Шингаровъ получи заповѣдь да настѣпи по посока Царевъ Дѣлъ и завладѣе Голѣмъ върхъ. Въ негова подкрепа бѣха дадени 6-а рота и две картечници отъ полка и планинскиятъ взводъ отъ II участъкъ. Дружината започна настѣплението късно следъ пладне и успѣ да достигне и завладѣе южнитѣ склонове на Царевъ Дѣлъ, дето остана и да нощува, съ задача да продължи настѣплението на следния день.

Парковиятъ взводъ на полка.

На 14-и октомврий дружинитѣ отъ полка осѣмнаха на старитѣ си позиции. Отъ донесенията, които се получиха въ този день, ставаше ясно, че сѣрбитѣ, разколебани въ успѣхитѣ си, още презъ нощта сж започнали да отстъпватъ отъ позицитѣ, които заемаха досега.

Дружинитѣ рано сутринта получиха заповѣдь и, подъ прикритието на силни патрулни вериги, настѣпиха за преследване противника: 1-а дружина — по посока Чука и Таламбасть, 2-а дружина — къмъ Валенища, 3-а дружина — по посока Беровица — Църни върхъ — Бошурата, а сборната дружина на майоръ Шингаровъ — къмъ Царевъ Дѣлъ — висотата 1228.

Дружинитѣ при преследванието не срещнаха сериозна съпротива, съ изключение слаби схватки съ ариергарднитѣ

части на противника. По-сериозни сблъсквания имаше дружината на майоръ Илковъ, която даде при това преследване 3 войници убити и 29 ранени.

Вечерята дружинитѣ пристигнаха и ношуваха на линията: Бошурата—Църни връхъ—Синя Глава—Валенища—Таламбасть—Чука. Противникътъ въ този день напусна силно укрепенитѣ си позиции, за завладяването на които съ бой щѣха да се дадатъ огромни жертви.

На 15-и октомврий полкътъ, съ изключение на дружината на майоръ Илковъ, която остана по заповѣдь на линията: Бошурата—Църни връхъ, продължи преследването на сърбитѣ и вечерята ношува въ село Раднинци, а на 16-и вечерята — на линията висота 1140—Линово—Грънчаръ—Самаръ. Дружинитѣ не можаха да напреднатъ повече отъ тази линия, понеже въ 3 ч. сл. пл авангардътъ се развърна и завърза бой съ противника, който заемаше срещуположнитѣ висоти.

Боеветѣ при Грънчаръ

(17-и, 18-и и 19-и октомврий).

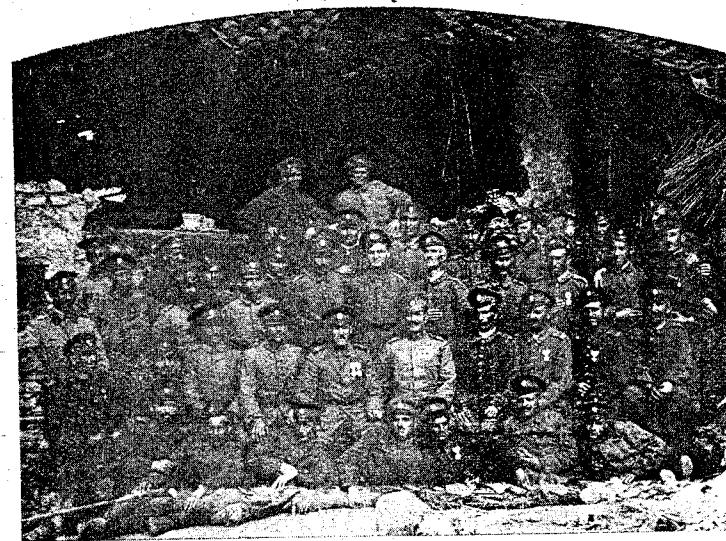
Съпротивата, която противникътъ започна да оказва отъ 16-и октомврий вечерята, показваше, че той, следъ отстъпването си отъ пограничната линия, се е установилъ на втората си отбранителна линия, която, по сведения, съ които се разполагаше отпорано, бѣше доста силно укрепена. На полка предстояха, следователно, още редъ усилия и жертви за прогонването му отъ тази позиция и проникването въ долината на р. Морава.

На 17-и октомврий 3-а дружина на майоръ Илковъ пристигна въ селото Грънчаръ и тукъ смѣни дружината на майоръ Шингаровъ, която въ този день се присъедини къмъ полка си.

Противникътъ въ този день заемаше позиция северо-западно отъ с. Грънчаръ, по линията: шосето Грънчаръ — Модра Стѣна и висотитѣ 650 и 819. 1-а дружина отъ полка, която действуваше отдѣлно въ състава на 41-и полкъ, бѣше достигнала до южнитѣ склонове на върха Църтово, а 2-а дружина — на Църни връхъ (1140).

Съ пристигането си въ селото Грънчаръ, командирътъ на 3-а дружина, майоръ Илковъ, получи заповѣдь да продължи преследването на противника по посока Модра Стѣна — Властинци. За постигане тази задача, дружинниятъ командиръ реши да атакува и завладѣе висотата 650, за което развърна дружината си като постави 9-а, 10-а и 12-а роти въ първа линия, а 11-а рота — въ поддръжка, задъ 12-а рота.

Въ 10¹/₂ ч. пр. пл. 9-а рота на подпоручикъ Гелевъ откри силенъ огънь по противника и съ стремително и енергично настѣпление, подкрепена и съ огъня отъ съседнитѣ роти въ 12 часа по пладне прогони противника и завладѣ висотата 650. Следъ този успѣхъ, командирътъ на дружината, като смѣташе, че по-нататъшното преследване на противника се обезпечава съ завладяването висотата 819, взе 10-а и 12-а роти и съ тѣхъ се насочи почти втилъ на противника, заемащъ горната висота. Ротитѣ, вследствие добритѣ подстѣпи, се приближиха до противника и, като използваха за моментъ падналата гъста мъгла, се нахвърлиха на ножъ и съ викъ „ура“ въ 5 ч. сл. пл. завладяха и тази позиция. Противникътъ

Телефонната команда на полка.

отстъпи къмъ Брѣстовъ долъ, като остави пълни окопи съ трупове и 25 войници пленници. Съ настѣпване на нощта, боятъ се прекрати, и дружината остана да ношува въ бойна готовностъ на завладяната позиция.

Въ този бой дружината даде само 8 ранени войници.

На 18-и октомврий 1-а дружина на майоръ Таджеръ, която заемаше южнитѣ склонове на върха Църтово, имаше за задача да се държи упорно на позицията и да прикове противника въ тази посока. 3-а дружина на майоръ Илковъ получи въ този день заповѣдь да настѣпи отъ висотата 650 по направление на Модра Стѣна—Стенски Дѣлъ и върха 774. Тази

дружина води презъ цѣлия день упоритъ бой и, понеже съпротивата на противника бѣше много голѣма, тя успѣ да заеме само южното продължение на висотата 774. Съ настѣпването на нощта, боятъ се прекрати. Войниците, измокрени до коститѣ отъ проливния дъждъ, който се излѣ надъ позицията на мръкване, останаха безропотно да бодърствуватъ на позицията, следѣйки зорко къмъ страната на противника.

Въ този упоритъ бой паднаха убити отъ дружината: командирътъ на 10-а рота, подпоручикъ Никола Стаменовъ, командирътъ на пионерната полурота, подпоручикъ Мискановъ, и 14 души войници, а ранени: командирътъ на 9-а рота подпоручикъ Гелевъ, и 30 души войници.

2-а дружина на майоръ Мановъ въ този день бѣше разположена на изтокъ отъ Черни връхъ. Къмъ 10 часа дружината безъ бой зае гребена югозападно отъ селото Линово и се опита да заеме гребена западно отъ селото Долъ. Понеже позицията на противника бѣ силна и се заемаше съ около единъ неприятелски полкъ, дружината се установи въ подножието на висотата. Но тъй като положението ѝ на това мѣсто се застрашаваше, вечерта, подъ прикритието на тъмнината, се оттегли на старата си позиция при Черния връхъ.

На следния день, 19-и октомврий, командирътъ на полка получи заповѣдъ да продължи настѣплението и прогони противника, разпрѣснатъ по висотитѣ отъ двѣтѣ страни на шосето за Власотинци. На 2-а и 3-а дружини за днешния день предстоеше да продължатъ преустановеното отъ вчера настѣпление, а на 1-а дружина, която въ този день се даваше отново въ разпореждането на полка, да се държи здраво на позицията си, като се старае да привлече и задържи противника къмъ себе си.

2-а и 3-а дружини настѣпиха въ 10 ч. пр. пл. и следъ упоритъ бой, който продължи до къмъ 5 1/2 ч. вечерта, успѣха да заематъ: 2-а дружина на майоръ Мановъ — селото Кукавица и хребета Върти Богъ, а 3-а дружина на майоръ Илковъ — висотата 774. Противникътъ къмъ 5 ч. сл. пл. се опита да контратакува дружинитѣ, но бѣ отблъснатъ и, при паническо бѣгство, следъ като остави много ранени, убити и пленници, отстъпи по висотитѣ североизточно отъ селото Брѣстовъ долъ.

Въ този упоритъ и кръвопролитенъ бой паднаха доста измежду славнитѣ и доблестни борци на полка. 2-а дружина даде убити: адютанта на дружината, подпоручикъ Благоевъ, и 33 войници, а ранени: 2 офицери и 122 войници.

3-а дружина залови 250 пленници сръбски войници и даде въ жертва убити: младшия офицеръ отъ 9-а рота, под-

поручикъ Гроздановъ Атанасъ, който командуваше ротата, и 2 войника, а ранени — 20 войници. Въ този день почина тежко ранениятъ въ вчерашния бой командиръ на 9-а рота, подпоручикъ Гелевъ.

На днешния день командирътъ на полка, подполковникъ Атанасовъ, напусна командването на полка, понеже бѣ назначенъ за командиръ 1-и етапенъ полкъ. За командиръ на полка бѣ назначенъ полковникъ Калканджиевъ, който сжщия день пое командването на полка.

Преследване сърбитѣ въ долината на р. Морава.

Боеветѣ за завладяване гр. Лѣсковецъ.

Следъ успѣшния бой на 19-и октомврий, дружинитѣ останаха на заетитѣ мѣста до 23-и октомврий вечерта, като употребиха времето на стое-

нето си за уреждане позициитѣ. На 23-и октомврий още презъ нощта разузнавателнитѣ патрули на дружинитѣ донесоха, че противникътъ е напусналъ позициитѣ си. По заповѣдъ на командира на полка, полковникъ Калканджиевъ, дружинитѣ въ 4 1/2 ч. пр. пл. напуснаха позициитѣ, съ задача да преследватъ отстъпващия противникъ. Преследването по тази планинска мѣстностъ продължи презъ цѣлия день. Дружинитѣ, безъ да влѣзатъ въ съприкосновение съ противника, се установиха вечерта за нощуване: 1-а дружина — при с. Стража, а 2-а и 3-а — източно отъ с. Грохотъ, между Тумба и висотата 818.

Подпор. Гроздановъ Атанасъ, зам. к-ръ на 9-а рота, † 19. X. 1915 г.

На 24-и октомврий полкътъ продължи движението си и, безъ да срещне противника, къмъ 4 ч. сл. пл. се установи югозападно отъ с. Райно поле. Тукъ планинската батарея, която придружаваше полка, откри огънь по моста на р. Морава и съдействува на 41-и полкъ за прогонване противника задъ моста. Сжщата батарея съ огъня си сполучи да прогони и очисти селата Номаница, Влочудовъ и

Крайнце отъ слабитъ остатъци отъ отстъпващитъ ариергардни части на противника.

Въ 10 ч. вечерята полкътъ, по заповѣдь, тръгна въ нощенъ походъ и, презъ селата Райно поле и Конопница, въ 5 ч. сутринята на 25-и октомврий пристигна въ гр. Власотинци. Следъ една тричасова почивка въ този градъ, полкътъ получи заповѣдь и настъпи отъ Власотинци къмъ моста на р. Морава. Когато стигна 2 км. отъ моста, получи заповѣдь да се развърне въ боенъ редъ, съ участъкъ северно отъ селото Бадинце, дето действуваше 41-и пех. полкъ.

Въ 2 $\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. полкътъ настъпи, съ фронтъ къмъ селата Мрщане и Братмиловци, като имаше въ бойна частъ 1-а дружина, картечната рота и планинската батарея, а въ полкова поддръжка, отзадъ, — 2-а и 3-а дружини. Противникътъ, забелязвайки настъплението на дружинитъ по откритата като дланъ мѣстностъ, откри артилерийски и пушеченъ огънь отъ преднитъ си позиции откъмъ селата Мрщане и Братмиловци.

Въ 4 ч. сл. пл. 1-а дружина съ своето енергично настъпление успѣ да прогони слабитъ части на противника и завладѣ с. Мрщане, а къмъ 5 ч. сл. пл. — и с. Братмиловци. 2-а дружина, като полкова поддръжка, завладѣ въ 4 $\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. с. Комарево, а впоследствие, като изпратена за усиляване бойната частъ на полка, вдѣсно отъ 1-а дружина, настъпи енергично и въ 5 $\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. завладѣ с. Бобище.

Въ 7 ч. сл. пл., съ настъпването на нощта, боятъ се прекрати по цѣлата бойна линия. Дружинитъ въ боенъ редъ останаха да нощуватъ по позиитъ си, на линията на селата Мрщане — Братмиловци, и съ отдѣлни отбранителни застави западно отъ с. Бобище.

На 26-и октомврий на полка предстоеше да води бой за завладяване гр. Лѣсковецъ. Градътъ, разположенъ западно и не много далечъ отъ позицията на полка, се виждаше много добре отъ нея. Предстоеше да се премине равната, като дланъ, мѣстностъ и да се атакува противника, който бѣше заелъ за отбрана крайнината на града,

Полкътъ настъпи къмъ града въ 6 ч. 30 м. сл. пл., като имаше въ бойна частъ 1-а и 3-а дружини, съ картечната рота, а въ полкова поддръжка — 2-а дружина. Настъплението на дружинитъ се поддържаше отъ 1-а планинска с. с. батарея, която бѣше излѣзла на позиция при с. Мрщане и съ ожесточенъ огънь обстрелваше неприятелската батарея и картечници, разположени около тухлената фабрика на града.

Противникътъ, разположенъ въ самата крайнина на града, отъ своя страна, при появяването на нашитъ вериги откри силенъ пехотенъ, картеченъ и артилерийски огънь. Въпрѣки този огънь, ротитъ, макаръ и бавно, продължаваха своето настъпление къмъ града. Следъ тричасовъ упоритъ

бой дружинитъ успѣха да разбиятъ и прогонятъ противника и въ 10 ч. пр. пл. завладѣха града.

Въ града ротитъ бѣха посрещнати съ огънь отъ загниздилитъ се неприятелски войници по къщитъ, но въ скоро време тѣ бѣха прогонени, като една голѣма частъ отъ тѣхъ бѣха хванати въ пленъ. Ротитъ, следъ като очистиха града отъ неприятеля, бързо се изтеглиха въ западната му крайнина и тамъ се спрѣха за уреждането си. Противникътъ въ паническо бѣгство отстъпи и зае позиция по висотитъ северно и западно отъ с. Г. Ступане. Изъ улицитъ на града бѣха разхвърляни множество пушки, паласки, разни хранителни запаси, патрони и др., които свидетелстваха за безредното му отстъпление, а въ самата крайнина на града той бѣ изоставилъ своитъ 4 полски орджия, годни за действие, и две ракли, пълни съ гранати.

Въ крайнината на града полкътъ остана за окончателното си уреждане до 12 ч. по пладне, следъ което продължи преследването на противника въ западна посока, обстрелванъ отъ неговата артилерия. Въ 2 ч. сл. пл. полкътъ пристигна и зае с. Г. Ступане, като се разположи на позиции северозападно отъ него, понеже, както селото, така и мостътъ при него силно се обстрелваха отъ неприятелската артилерия.

Къмъ 4 $\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. полкътъ получи заповѣдь да продължи настъплението си, като до вечерята достигне линията: Бреяновце — Голи ридъ (в. 485), на която трѣбваше да заеме позиция и се укрепи здраво. Въ изпълнение тази заповѣдь, 1-а дружина се отправи по лѣвия брѣгъ на р. Ябланица за Голи ридъ, а 3-а дружина, вдѣсно отъ нея, — по пѣтя Лѣсковецъ — Бреяновце. При с. Брѣстовацъ, 10-а рота отъ тази дружина се отдѣли и следваше по пѣтя: Винарче — Прибой — за Дубляне, а 11-а рота — по лѣвия брѣгъ на р. Вѣтреница, съ посока за с. Бреяновце. Картечната рота следваше съ 1-а дружина, а планинската батарея — съ по единъ взводъ бѣ придадена къмъ 1-а и 3-а дружини. 2-а дружина съ 5-а с. с. батарея отъ 4-и артилерийски полкъ следваха по лѣвия брѣгъ на р. Ябланица за Св. Илия.

Съ настъпването на нощта, понеже не можа да достигне дадената му линия, полкътъ остана да нощува на линията: Орашие — Гложане, като взе всички мѣрки за охранение. На тази линия прекара нощта, безъ да бжде обезпокояванъ отъ страна на противника.

Въ днешния бой полкътъ даде следнитъ загуби: убити — 12 войници, а ранени — 2 офицери и 53 войници.

Рано сутринята на 27-и октомврий имаше сведения, че сръбскитъ 14-и и 20-и пех. полкове съ една планинска и една полска батареи заематъ позиция на висотитъ северно при Орашие и Гложане. Командирътъ на полка, следъ като

дочака поддржката — 2-а дружина съ придружаващата я полска батарея — да се прехвърли на лъвия бръг на р. Ябланица, даде заповед на 1-а дружина съ картечната рота и планинската батарея да се развърнат в боен ред и насочат за атака на висотата 359 (Орашие), а 9-а и 12-а роти от 3-а дружина насочи влво от 1-а дружина, към висотата 349 (северозападно от Гложане). Поддржката получи заповед да следва зад дъсния фланг, а придружаващата я батарея съ един възвод прикритие оставаше на дъсния бръг на р. Ябланица, отдето трбваше да подготви атаката на горните висоти. 10-а и 11-а роти за този ден получиха заповед да настъпят на север и очистят пространството между рките Българска Морава и Ябланица от противника.

Настъплението си дружините започнаха в 6 ч. сутринта, при съдействието съ артилерийски огън от планинската и полската батареи. Сръбските батареи откриха огън по веригите и по нашите батареи, но огънът им се оказа неефикасен. Бързото и стремително настъпление на ротите от предната линия смути и разколеба противника и го принуди въ паника бързо да отстъпи. Излизането на планинската батарея и картечниците на линията на веригите още повече го обърка и той никде не се опита да се спре и да даде съпротива. Въодушевението на нашите войници особено порастна, когато те видяха командира на полка, полковник Калканджиев, да настъпва пред веригите, яздещ на своя кон. Това обстоятелство още повече повдигна духа им, и те, без да се спират, движейки се почти бгом и стреляйки прави, продължиха да преследват врага, без да му дадат време да се опомни. Противникът, омаломощен и паднал духом, се пръсна въ разни посоки, и диреше спасение, като захвърляше оръжието си и се предаваше. Пространството от Голи рид до с. Пуковац войниците преминаха, без да дадат изстрел, понеже от противника никаква следа нмаше, додето можеше да обхване обзора на окоето. Съ излизането по високите мста ясно се забелязваха голмитъ пожари към гара Брестовац, а същевременно се чуваха силни взривове от възпламенените складове съ гранати и патрони, които противникът бв запалил, за да не попаднат въ български ръце.

Към 10¹/₂ ч. пр. пл. боят бше вече прекратен, и полкът остана да нощува, необезпокояван от никого, на линията: Голи рид—Драшковац—Пуковац—Брестовац—кота 287—Св. Илия—Печеневци—Бреановци, като се охраняваше през нощта съ отделни отбранителни застави. Влво полкът бв въ връзка съ 41-и пех. полк, а вдсно — съ 58-и полк от 9-а Плвенска дивизия.

Въ този бой полкът взе трофеи: 45 вагони на спирт Печеневци, а на гарата Брестовац — 17 вагони съ газ, 12 — съ патрони, 3 — съ гранати, 6 локомотиви и много празни вагони, като даде загуби само трима войници слабо ранени.

Боевет при рка Пуста.

(28-и, 29-и и 30-и октомври).

На 28-и октомври по пладне полкът остана на линията, до която бше стигнал предния ден вечерта. Въ 1 ч. сл. пл. получи заповед да настъпи и преследва енергично противника по посока Голи рид—Межа—Църнатово, съ цел да спомогне и облекчи преминаването на 9-а пех. Плвенска дивизия на лъвия бръг на р. Морава. Понеже заповедта за настъплението се получи късно, дружините (1-а и 2-а — въ бойна част, а 3-а — въ поддржка) настъпиха към 2¹/₂ ч. сл. пладне. Дружините, макар и обстрелвани от неприятелската артилерия и съ пехотен огън, късно вечерта преминаха на лъвия бръг на р. Пуста по построените на коли мостове и заеха западната окрайнина на селата Межа—Шарлинце—Драшковац. На тази линия те останаха да нощуват, необезпокоявани от противника през цлата нощ.

Силен пороен джд, като из ржавъ, вал през цлата нощ, вследствие на което водите на р. Пуста придойдоха толкова много, че отвлкоха всички мостове. Всички канали и трапища се напълниха съ вода, и цлата околна мстност заприлича на едно голмо блато, обстоятелство, което много затрудни движението, както на артилерията, така и на обозите, поради разкалване почвата. Въпреки всички тия незгоди, войниците, макар и измокрени до костите, продължаваха да стоят бодро на позициите и да следят зорко за противника.

На 29-и октомври на разсъмване разположението на полка бше следното: 2-а дружина съ 5-а, 6-а и 7-а роти — въ бойна част, 3-а — въ поддржка, на позиция на лъвия бръг на р. Пуста, на линията западно от селата Межа и Шарлинце, а 1-а дружина съ 1-а и 2-а роти — въ бойна част, а 3-а и 4-а — въ поддржка — на същата линия, вдсно от нея. Към 2-а дружина бха придадени: картечната рота на полка и един възвод от планинската батарея, разположен на позиция при с. Межа. Тази дружина бше въ връзка влво съ 41-и полк, а 1-а дружина имаше на крайния си дсен фланг 11-а рота от 3-а дружина, разположена западно от с. Драшковац. 3-а дружина (10-а и 12-а роти) —

въ полкова поддръжка; щаба на полка и 5-а полска с. с. батарея бѣха разположени на кота 354, на дѣсния брѣгъ на р. Пуста. Три взводове отъ 9-а рота се намираха въ с. Кутлешъ, а единъ взводъ отъ сѣщата рота — западно отъ с. Пуковацъ.

Отъ събранитѣ сведения чрезъ пленници и избѣгали сръбски войници се знаеше, че противникътъ съ нѣколко пехотни и кавалерийски полкове се е насочилъ откъмъ Прокупле за Лознишката позиция, и че понастоящемъ доста силни части, пехота и артилерия, се окопаватъ на фронта срещу полка и тоя на 41-и пех. полкъ. Тия сведения даваха да се разбере, че предстоятъ сериозни действия, за което последва и заповѣдь — полковетѣ да не се увличатъ въ сериозни действия, докато 9-а пех. Плѣвенска дивизия не премине на лѣвия брѣгъ на р. Морава и се яви въ поддръжка на бригадата.

Полкътъ за този день бѣше получилъ заповѣдь да заеме линията: Църнатово—Житоража. Мѣстността, на която предстояха да се развиятъ военнитѣ действия, е съвършено равна и открита долина. Край западнитѣ скатове на планинския масивъ Добра глава протича р. Пуста, която въ обикновено време е проходима навсѣкжде и не представя никакво препятствие, но сега, вследствие падналитѣ дъждове, бѣше придошла и не можеше да се премине, освенъ по единственния солиденъ мостъ, находящъ се при с. Шарлинце.

Отъ навалялиятъ на 28-и срещу 29-и октомври пороень дъждъ р. Пуста бѣше толкова придошла, че пространството около с. с. Межа, Шарлинце, Драшковацъ и цѣлиятъ тилъ на полка бѣше съвършено наводнено и непроходимо. Късно презъ нощта се узна, че всички временни мостове, построени на коли за преминаване рѣката, при селата Драшковацъ, Шарлинце и Межа сж отвлѣчени отъ водната стихия. Направенитѣ опити сутринта да се построятъ други такива останаха напраздно, понеже дълбочината на рѣката бѣше вече достигнала надъ 2 1/2 метра.

На разсъмване, къмъ 7 ч. пр. пл. 1-а и 2-а дружини отъ полка настѣпиха, съ цель да изгонятъ противника, който заемаше висотитѣ западно отъ селата Межа и Шарлинце. 1-а дружина при настѣплението си премина вдѣсно, съ цель да обхване лѣвия флангъ на противника, и достигна съ дѣсния си флангъ 11-а рота отъ 3-а дружина, която охраняваше фланга и се окопаваше северозападно отъ с. Драшковацъ. Противникътъ, забелязвайки настѣплението на дружинитѣ, откри ураганенъ картеченъ и артилерийски огнь по тѣхъ, но това не стресна войницитѣ и тѣ съ своето смѣло и енергично настѣпление успѣха да изгонятъ противника и да заематъ преднитѣ му позиции.

Къмъ 10 1/2 ч. пр. пл. дружинитѣ, движейки се стремително напредъ, поведоха енергична атака срещу противника, заемащъ висотата Сами Дубъ (кота 290) но, посрещнати отъ убийствения му огнь, бѣха принудени да залегнатъ въ политѣ на самата висота. Тукъ тѣ пристѣпиха веднага къмъ самоокопаване но, понеже войницитѣ нѣмаха достатъчно малки лопатки, работата вървѣше много бавно, и не можеха да се укрепятъ добре.

Въ 11 ч. пр. пл. се забелязаха гъсти неприятелски вериги една задъ друга, въ нѣколко линии да се спущатъ къмъ фронта на 41-и пех. полкъ. Този полкъ не можа да издържи напора на противника и отстъпи на висотитѣ между р. Пуста и Голи ридъ.

Противникътъ, окураженъ отъ този свой успѣхъ, въ 11 ч. 30 м. пр. пл. поведе атака съ нѣколко реда гъсти вериги и срещу фронта на 2-а дружина, която бѣше вече останала изолирана на лѣвия флангъ на бойното разположение, поради отстъплението на 41-и полкъ. Дружинниятъ командиръ на тази дружина, капитанъ Мариновъ, начело на своитѣ 5-а, 6-а и 7-а роти, пѣйки химна „Шуми Марица“ и размахвайки високо надъ главата саблята си, контратакува противника, но въ разгара на атаката, пронизанъ отъ неприятелски куршуми, падна убитъ предъ лицето на своитѣ

Майоръ Мариновъ Юрданъ,
к-ръ 2-а др., † 29. X. 1915 г.

храбри и доблестни войници. Загубата на този храбъръ и самоотверженъ офицеръ, който служеше винаги за примѣръ на своитѣ войници, обезкуражи и разколеба последнитѣ, и тѣ, лишени отъ своя любимъ водачъ, предъ силния напоръ на противника, въ съставъ около единъ полкъ, започнаха да отстъпватъ. Въ тази отчаяна борба бѣ тежко раненъ и храбриятъ подпоручикъ отъ картечната рота Панчевъ, който нѣколко часа следъ това почина, вследствие ранитѣ си.

Противникътъ, едновременно съ настѣплението си срещу 2-а дружина, предприе такова и срещу фронта на 1-а дружина. Командирътъ на тази дружина, майоръ Таджеръ, за да подпомогне и облекчи положението на 2-а дружина и да спре настѣплението на противника срещу фронта му, заповѣда на 3-а рота да усили веригитѣ и съ цѣлата дружина

се хвърли въ контъратака и сполучи, макаръ и временно, да спре настъплението на противника.

Около 12 ч. по пладне два неприятелски ескадрона се нахвърлиха къмъ дѣсния флангъ на 1-а дружина, но се натъкнаха на 9-а и 11-а роти отъ 3-а дружина, разположени въ крайнината на гората, които съ огънь ги принудиха да отстъпятъ. Не следъ много време други два неприятелски ескадрона се хвърлиха въ атака въ сжщата посока, но и тѣ бѣха отблъснати и принудени да се оттеглятъ съ голѣми загуби задъ близкия гребенъ.

2-а дружина въ това време отстъпваше къмъ моста при Шарлинце, единствено мѣсто, отдето можеше да се пре-

Подпор. Панчевъ Иванъ,
мл. оф. карт. рота, † 29. X. 915 г.

мине р. Пуста, преследвана съ огънь и по петитъ отъ противника. Следъ отстъплението на 2-а дружина, положението на 1-а дружина стана критическо. Изостанала сама на фронта и притисната на лѣвия флангъ отъ многочисленъ противникъ, тя рискуваше да бѣде отхвърлена отъ единствения ѝ пътъ за отстъпление — моста на р. Пуста, при Шарлинце, къмъ който вече се насочваше противникътъ. Командирътъ на полка, предвидъ критическото положение на фронта, създадено още съ отстъплението на 41-и пех. полкъ, бѣше получилъ устна заповѣдъ отъ командира на бригадата, въ случай че се наложи отстъпление, полкътъ да отстъпи първоначално на висотитѣ по дѣсния брѣгъ на рѣката Пуста, а въ краенъ

случай да продължи отстъплението по посока на Св. Илия — гр. Лѣсковецъ. И той, като виждаше критическото положение на дружинитѣ, даде заповѣдъ да се оттеглятъ къмъ Голи ридъ.

Въ 1 ч. 20 м. сл. пл. 1-а дружина, която дотогава отстояваше на натиска на противника, получи заповѣдта за отстъпление и започна да се оттегля къмъ моста на р. Пуста, при Шарлинце. Напорътъ на противника бѣше много силенъ, и дружината, подъ прикритието на планинския възводъ, отстъпилъ отпорано и заелъ позиция на висотитѣ по дѣсния брѣгъ на р. Пуста, отстъпваше, обстрелвана непрекъснато отъ противника съ ураганенъ артилерийски, пехотенъ и кар-

теченъ огънь. Минаването на р. Пуста бѣше доста трудно, понеже, като приходшла, можеше да се премине само по единствения мостъ при с. Шарлинце. Понеже противникътъ преследваше дружината по петитъ съ огънь, то отстъплението, както на 2-а дружина, първоначално, а така сжщо и на 1-а, впоследствие, бѣше съпроводено съ значителни загуби. Много отъ войницитѣ на тия две дружини намѣриха смъртта си въ буйнитѣ и мжтни води на приходшлата рѣка при опита имъ по-скоро да я преминатъ въ бродъ, понеже цѣлата долина и мостътъ на самата рѣка се обстрелваха отъ противника съ силенъ картеченъ и артилерийски огънь.

Бѣше около 2 1/2 ч. сл. пл., когато 1-а дружина, преминала вече на дѣсния брѣгъ на р. Пуста, зае позиция на висотитѣ източно отъ с. Межа, при Одровие, дето бѣше се разположила и 2-а дружина. Най-после отстъпи 3-а дружина отъ полка, която съ дветѣ си роти (9-а и 11-а) действуваше на дѣсния флангъ, дето, сравнително, имаше по-слабъ натискъ, обстоятелство, което ѝ позволи да отстъпи въ редъ и безъ загуби да премине р. Пуста.

Къмъ 3 ч. сл. пл. завалѣ проливенъ дъждъ, придруженъ съ силенъ студенъ вѣтръ. Дъждътъ, примѣсенъ съ ситенъ градъ и вѣтъра, идѣше отъ западна посока и биеше хората право въ очитѣ. Всичко това много прѣчеше, както на стрелбата, така и на възстановяване реда между разбъркалитѣ се части.

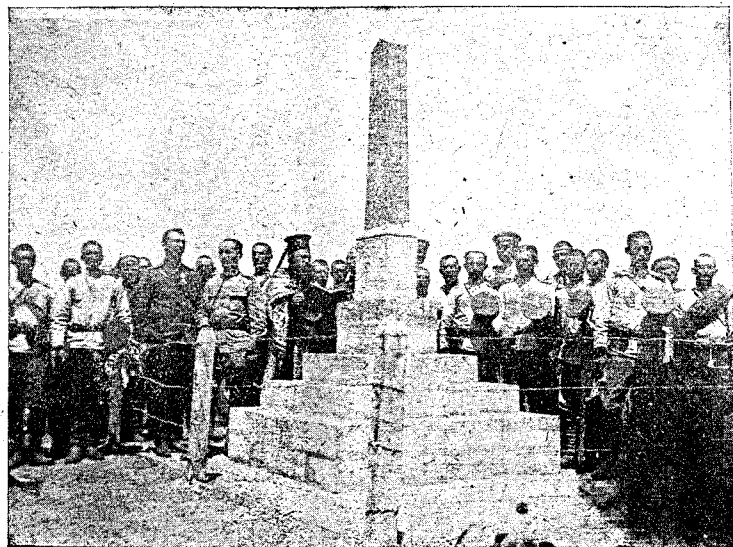
Понеже висотата Голи ридъ бѣше вече заета отъ противника, командирътъ на полка, полковникъ Калканджиевъ, заповѣда на дружинитѣ да се оттеглятъ последователно на висотитѣ югозападно отъ Св. Илия. Отстъплението се извърши подъ прикритието на 3-а дружина. 12-а рота отъ тази дружина, на поручикъ Мицевъ, отстъпи при другитѣ роти отъ дружината си, на новата позиция при Св. Илия близо до с. Печеневци чакъ на мръкване. 2-а дружина се спусна по долината на р. Ябланица и, като премина тази рѣка при селото Прибой, се установи при кантона на Нишкото шосе, дето остана да ношува

1-а дружина, при последователното си отстъпление, достигна висотата кота 284 (северно отъ Коштиваръ) и тукъ тя завари 17-и пех. Доростолски полкъ, отъ 9-а дивизия, който бѣше заелъ позиция на тази висота. Дружината, като остави за свръзка вдѣсно съ този полкъ 1-а рота, съ 2-а и 4-а роти зае югоизточнитѣ скатове на сжщата висота, като поддържаше връзка влѣво съ 2-а дружина, къмъ която бѣше придала 3-а рота съ знамето и планинския възводъ.

Нощта дружинитѣ прекараха по тия мѣста много изморени и измокрени отъ студения проливенъ дъждъ и отъ газенето презъ многото блати, рѣки и рѣкички въ време на отстъплението. За изсушаването си, всички части бѣха на-

клали голъми огньове, които горѣха до сутринъта, понеже и дъждътъ не преставаше да вали презъ цѣлата нощъ.

Понеже полкътъ се придаваше къмъ 1-а бригада отъ 9-а Плѣвенска дивизия, то въ 4 $\frac{1}{2}$ ч. сутринъта на 30-и октомврий получи заповѣдъ и пусна заедно съ тази бригада позицията, като се разположи на източната крайнина на гр. Лѣсковецъ. Най-после отстъпи отъ позицията 1-а дружина, която съ бой се спусна по долината на р. Ябланица и, като премина тази рѣка при с. Винарче, се присъедини къмъ полка въ 1 ч. сл. пл. въ този день.

Изъ живота въ Моравско. Освещаване паметника на падналитѣ при р. Пуста на 29. X. 1915 г.

Така се завършиха тридневнитѣ ожесточени боеве при р. Пуста, въ които полкътъ и 41-и пех. полкъ отъ бригадата трѣбваше да устояватъ на ударитѣ на събралия се тукъ десеторно по-многочисленъ противникъ, въ съставъ около 3 пехотни и 1 кавалерийска дивизии съ 60—70 орджия. Въ тия боеве, които ще останатъ паметни въ историята, полкътъ, устоявайки съ честъ срещу многочисления и разяренъ противникъ, даде следнитѣ загуби: убити — 2 офицери и 25 войници, ранени — 2 офицери и 215 войници и безвестъ пропадали (издавени въ р. Пуста) — 65 войници.

На 1-и ноемврий полкътъ, прѣснатъ по дружинно въ околноститѣ на гр. Лѣсковецъ, се събра цѣлия въ зданието

на бившия складъ за огнестрелни запаси, находяще се източно отъ града, Командуването на 2-а дружина въ този день се прие отъ капитанъ Стефчевъ Петъръ, дотогава командиръ на 2-а погранична дружина. Полкътъ отъ този день влѣзе въ разпореджане на дивизията и остана тукъ на почивка до 3-и ноемврий сутринъта. Времето на стоянето войницитѣ използваша за почистване облѣклото и оржжието си, доста замърсено презъ последнитѣ нѣколко дни.

На 3-и ноемврий сутринъта, полкътъ, въ състава на дивизията, тръгна въ походъ за преследване противника, който отстъпваше по посока на Албания. Въ редъ усиленни походни маршове той на 3-и ноемврий нощува въ селото Мировце, на 4-и — въ селото Бешица, на 5-и — въ околноститѣ на с. Оруглица, на 6-и — западно отъ в. Копилякъ, на 7-и — южно отъ с. Огошъ, на 8-и — въ с. Каменица, на 9-и — въ с. Аяновци, а на 10-и и 11-и — въ с. Драговце.

Походътъ бѣше единъ отъ най-труднитѣ, понеже се извършваше по дивитѣ и непристъпни албански планини, лишени отъ добри пѣтища и удобни населени пунктове. Лошитѣ и повредени отъ дъждоветѣ пѣтища затрудняваха движението не само на хората, но до голѣма степенъ и на обозитѣ, обстоятелство, което прѣчеше на редовното и правилно продоволствуване на войницитѣ.

Презъ време на похода полкътъ се движеше съ всички мѣрки на охранение за избѣгване изненади, каквито не бѣха изключени въ тия непристъпни и планински усои. Безъ да има стѣлкновение съ противника, понеже предъ фронта имаше други наши части, полкътъ на 12-и ноемврий пристигна въ околноститѣ на гр. Гиляне и отъ този день до 19-и, включително, прекара на квартири въ селата Кусце и Шилово.

Полкътъ като окупационни войски въ Моравско.

Следъ окончателното разбиране сръбската армия и прогонването ѝ задъ Прищина, на полка се възложи да носи гарнизонната и етапна служби въ Моравско, въ областитѣ Куршумли, Лѣсковецъ и Враня. Въ частностъ, дружинитѣ трѣбваше да охраняватъ всички пѣтища, които водятъ въ тила на армията въ горнитѣ области, да възстановятъ административната и военна властъ въ тѣхъ, като въ сѣщото време услужватъ на мѣстното население съ сръдства за прехрана и взематъ енергични мѣрки за предпазването му отъ всѣкакви произволи отъ която страна и да идатъ тѣ.

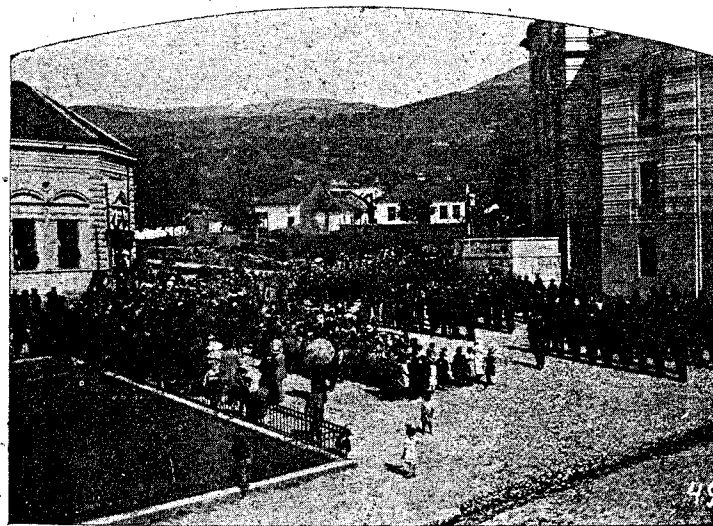
На 20-и ноемврий полкътъ напусна квартирния си районъ при селата Шилово и Кусце и замина за окупационния си районъ, който на 22-и зае, както следва:

Щабът на полка, щабът на 1-а дружина и 3-а и 4-а роти — въ гр. Лѣсковецъ.

1-а рота — въ гр. Власотинци, а 2-а рота — въ гр. Лебане.

Щабът на 2-а дружина, съ 5-а и 7-а роти, — въ гр. Куршумли; 6-а рота — въ с. Житораджа, а 8-а рота — въ гр. Прокупле.

Щабът на 3-а дружина, съ 9-а и 11-а роти, се разположи въ гр. Враня; 10-а рота — въ гр. Сурдулица, а 12-а рота — въ железнопътната станция Джебъ съ районъ отъ Църна Трава до границитѣ на Лѣсковската околия.

Изъ живота въ Моравско. Молебень.

Презъ време, докато траеше окупацията на горнитѣ пунктове, чиноветѣ отъ полка бѣха истински защитници и благодетели на мѣстното население. Последното виждаше въ тѣхъ не врагъ, а своя родна армия. Нѣмаше нито единъ случай отъ незадоволство на мѣстното население, изразено било въ бунтъ или застрашаване тила на нашата армия.

Окупацията на горнитѣ райони отъ полка продължи до 10-и юлий 1916 год., въ който день полкътъ напусна Сърбия на път за Добруджанския фронтъ, дето му предстояха нови усилия и жертви предъ неопредѣленото и загадъчно държане на северната ни съседка — Ромъния. Посрещнатъ съ страхъ и неприязнь близо преди една година отъ мѣстното население при окупацията, полкътъ при заминаването си бѣ

изпращанъ съ умиление и загриженостъ отъ сѣщото това население предъ неизвестното за него бъдеще.

Изъ живота въ Моравско. Презъ 1916 год. празнуване св. св. Кирилъ и Методий.

Заминаването на полка за Добруджанския фронтъ.

Неопредѣленото и загадъчно държане на нашата северна съседка — Ромъния още отъ обявяването на войната срещу Сърбия, принуди нашето Главно командване да засили българскитѣ войски, находящи се по севернитѣ ни граници. Ето защо следъ разгромяването на Сърбия нѣкои отъ българскитѣ части, въ това число и 1-а пех. Соф. дивизия, получиха заповѣдъ да се съсредоточатъ къмъ Добруджанската ни граница.

На 10-и юлий полкътъ, събранъ въ гр. Лѣсковецъ, се натовари на желѣзницата и по ешелонно се отправи за с. Сливница. Войницитѣ и офицеритѣ, горди и съ засмѣни лица, напушаха сега Сърбия, доволни че сж си изпълнили блѣскаво дългътъ и сж допринесли доста много за разгромяването и победата надъ врага. Напуштайки Лѣсковската гара,

войниците, натъпкани въ товарните вагони, изпращаха последни мили привети към околните бойни полета, дето оставаха да почиват на вѣчни времена много отъ тѣхните бойни другари.

На 11-и юлий полкътъ пристигна въ Сливница и се разположи на квартири и биваци около това село, дето остана тукъ до 8-и августъ. Времето на стоянето ротитъ използваха за почистване облѣклото и оръжието си, като за подтягане, покрай разнитъ домакински работи, които имъ се възлагаха, произвеждаха и ежедневни строеви занятия. На войниците и офицеритъ презъ това време се даде отпускъ, който тѣ на смѣни използваха при домашнитъ си.

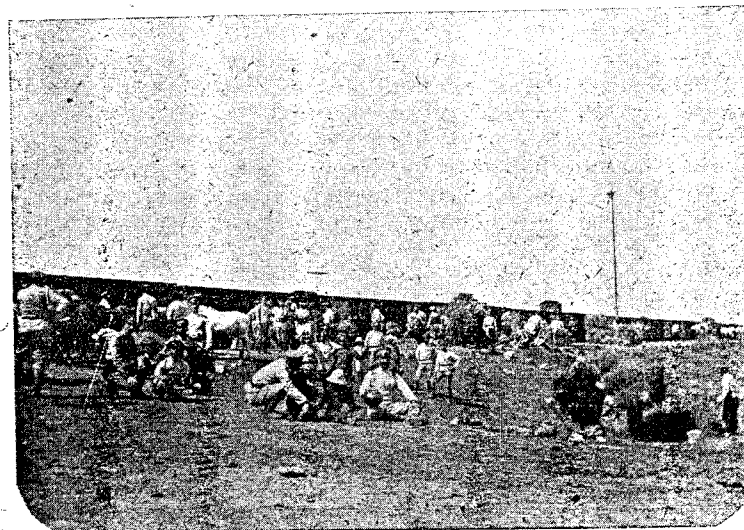

Полагане клетва на млади войници на пътъ за Добруджа.

Рано сутринта на 8-и августъ полкътъ, следъ отслужване молебенъ и следъ кратка речъ, държана отъ командира на полка за нови и още по-славни победи, потегли отъ бивака си при с. Сливница на пътъ за ж.-п. ст. София. Къмъ пладне полкътъ пристигна при конезавода Божурище, отдето, следъ една голѣма почивка, продължи марша си и къмъ 6 ч. сл. [пл. стигна и се установи на бивакъ при Воената рампа на гара София. Следъ като престоя презъ цѣлия день 9-и августъ на почивка на този бивакъ, полкътъ на 10-и и 11-и августъ се отправи въ 5 отдѣлни ешелони за гара Каспичанъ. Пътуването бѣше много уморително, по-

неже, по липса на достатъчно вагони, хората бѣха доста нагъсто натъпкани въ товарнитъ такива.

На 12-и августъ цѣлиятъ полкъ, превозенъ по желѣзницата, бѣше вече пристигналъ и се установилъ: Щабътъ на полка, телефонната и музиканска команди, нестроевата рота и цѣлата 1-а дружина — въ гр. Нови Пазаръ; 2-а дружина — въ селото Еньово, а 3-а дружина и парковиятъ взводъ — въ с. Абоба. Дружинитъ, разположени на биваци, останаха при горнитъ пунктове до 29-и августъ вечерта.

На пътъ за Добруджа. Товарене полка.

Въ началото на престояването тукъ се завърнаха много отъ войниците, които бѣха пуснати въ отпускъ. Явиха се и изпратенитъ за попълване полка войници отъ 40-и наборъ, които бѣха разпредѣлени по дружинитъ. Ротитъ ежедневно произвеждаха занятия по сгъстенъ и разсипанъ строй за подтягане, а така сжщо и подготовителни стрелби съ войниците отъ 40-и наборъ. Войниците по дружинно, на смѣни, често се изпращаха на работа на новостроящата се дековилна линия Каспичанъ — Нови Пазаръ. Нѣколко дни 2-а и 3-та дружини прекараха на бивака при Нови Пазаръ, следъ което се завърнаха отново: 2-а дружина — на стария си бивакъ, при Еньово, а 3-а дружина отиде на работа по дековилната линия, при селото Дамаргюзъ. Свободното време войниците използваха винаги за почистване и изпиране облѣклото си, а празничнитъ и недѣлни дни прекарваха въ

весели забави, пѣсни, хора и разни забавителни игри. На 25-и августъ се яви въ полка и прие командуването на 1-а дружина, капитанъ Пеневъ Александъръ отъ 8-и Приморски полкъ.

На 28-и августъ се получи телеграма въ полка, съ която се съобщаваше, че Ромъния обявила война на Австрия. Най-после, следъ дълго и мъчително очакване, стана явно, че Ромъния се обявява за врагъ на Съюза, като следствие отъ това се очакваше всѣки моментъ, щото и България, съюзница на Австрия, да обяви война на Ромъния.

Новината, пристигнала въ полка късно вечерята, въ скоро време проникна съ свѣткавична бързина по всички биваци. Тя предизвика обща радостъ и ентузиазъмъ между всички офицери и войници, понеже тѣ бѣха увѣрени, че въ скоро време ще имъ се удаде случай да се нахвърлятъ на ромънитѣ и ги накажатъ за заграбването на Добруджа и за тѣхнитѣ безчинства и подлостъ, извършени презъ 1913 г.

Вследствие бързитѣ нареждания, които полкътъ бѣше получилъ за приближаването си къмъ границата, той на 29-и августъ 10 ч. сл. пл., събранъ въ Нови Пазаръ, напусна този градъ и, презъ селата: Абоба — Имрихоръ — Екисче — Чукуркьой, въ 8½ ч. сл. пл. на 30-и августъ пристигна и се разположи на бивакъ около с. Хърсово, (Разградско).

Походътъ, който продължи презъ нощта и презъ цѣлия день на 30-и августъ, бѣше единъ отъ доста труднитѣ по своята дължина — 50 километри — и поради много горещото и задушно време. Въпреки това, войницитѣ, макаръ и доста изморени (имаше малко изостанали отъ набити крака), пристигнаха на бивака при с. Хърсово доста бодри. Тукъ се даде за вечеря топла храна, и войницитѣ, безъ да си правятъ палатки, поради напредналото време, се натъркаляха по нагорещената земя да нощуватъ, завити съ платнищата си.

Деньтъ 31-и августъ войницитѣ отъ полка прекараха на бивака въ почивка и въ трепетно очакване обявяването войната. Въ този день се дадохъ нареждания за пълна боева готовность на частитѣ, поради вѣроятното обявяване войната на следния день.

Рано сутринята на 1-и септемврий се получи телеграма отъ бригадата, съ която се съобщаваше, че войната между България и Ромъния е обявена. Новината бързо се узна отъ войницитѣ и бѣ посрещната съ голѣмъ възторгъ и въодушевление. Гърмогласно и възторжено „ура“, за мигъ се разнесе по цѣлия бивакъ. Настана общо и весело оживление въ бивака, поради радостта, която обхвана войницитѣ, че имъ се дава най-после възможность да накажатъ коварнитѣ и подли ромънци.

Къмъ 10½ ч. пр. пл. въ този день полкътъ бѣ построенъ на бивака. Тукъ комадирътъ на полка, полковникъ Калканд-

жиевъ, обхождайки войницитѣ, съ нѣколко прочувствени думи ги поздрави съ обявяването войната. Кратката речъ на командира бѣ живо акламирана отъ прочувствено и гърмогласно „ура“, изразъ на голѣма радостъ, поради осъществяване желаната и отдавна очаквана разплата. Следъ поздравя на командира, отслужи се благодарственъ молебенъ предъ бивака, на който присѣствуваше построенъ и цѣлиятъ 41-и пех. полкъ съ артилерийското отдѣление отъ 14-и артилерийски полкъ. Следъ свършване молебена, командирътъ на бригадата, полковникъ Зафировъ, държа патриотична речъ предъ войницитѣ, въ която имъ напомни, че имъ се удава сега случай да накажатъ коварния врагъ. Краятъ на речта, въ която той наблегна, че не се съмнява, какво тѣ ще се покажатъ достойни защитници на отечеството и ще летятъ, както досега отъ победи къмъ победи, бѣ възторжно акламирана отъ хилядитѣ гърла съ едно продължително и бурно „ура“. Следъ пладне предъ всички чинове отъ полка бѣха прочетени следниятъ манифестъ и заповѣдъ по действащата армия по случай обявяване войната:

МАНИФЕСТЪ

КЪМЪ БЪЛГАРСКИЯ НАРОДЪ.

Българи,

Въ 1913 година, следъ привършване Балканската война, когато България бѣше принудена да се бие съ своитѣ коварни съюзници, Ромъния, подъ предлогъ, че се нарушавало равновесието на Балканитѣ, ни нападна вѣроломно и навлѣзе безъ съпротива въ незащитената частъ на нашето Отечество. Съ това си хайдушко нахлуване въ земята Ни, тя не само попрѣчи да добиемъ свещенитѣ плодове отъ войната, но успѣ по Букурещкия договоръ да ни унизи и да отнеме плодородната ни и скъпа Добруджа — огнището на първото ни Царство.

По моя заповѣдъ, тогава Нашата храбра армия не гърмна пушка срещу ромънския войникъ, а го остави да спечели жалка военна слава, съ която той самъ и досега не смѣе да се похвали.

Българи,

Сега, когато България съ храбритѣ войски на нашитѣ съюзници, сполучи да отблъсне нападението на нашата територия отъ страна на Сърбия, да съкруши и сломи последната и да осъществи обединението на българското племе, когато България владѣе вече почти всичкитѣ земи, надъ които тя има исторически и етнографически права, сжщата

тази съседка Ромъния обяви война на нашата съюзница — Австро-Унгария — пакъ подъ предлогъ, че Общоевропейската война готвѣла на Балканитѣ голѣми териториални измѣнения, застрашаващи ужъ нейното бждеще.

Безъ да обяви война на България, ромънската войска още на 28-и августъ почна да бомбардира българскитѣ дунавски градове: Русе, Свищовъ и др.

За туй предизвикателството отъ страна на Ромъния, заповѣдвамъ на Нашата храбра армия да прогони неприятеля отъ предѣлитѣ на Царството, да срази коварния съседъ, да осигури постигнатото съ толкова жертви обединение на българския народъ и да освободи отъ робство Нашитѣ братя въ Добруджа.

Ний ще воюваме противъ Ръмънитѣ едновременно съ храбритѣ победоносни войски на всичкитѣ наши мощни съюзници.

Призовавамъ българския народъ на новъ славенъ подвигъ, съ който ще увѣнчае своето свето освободително дѣло.

А българскиятъ войникъ да продължава да лети отъ победи къмъ победи!

Напредъ! Богъ да благослови нашето оржие!

София, 1-и септември 1916 година.

На първообразното съ собствената на Негово Величество Царя ржка написано:

Фердинандъ.

Заповѣдь

по

Действащата армия

№ 480

гр. Кюстендилъ, 1-и септември 1916 год.

Офицери, подофицери и войници,

Вие знаете добре на какво се дължатъ нашитѣ несполуки презъ 1913 година. Ние тогава щѣхме да се разправимъ, ние почти бѣхме се разправили съ нашитѣ врагове, които, по чужди внушения, поискаха да ни ограбятъ, когато единъ подълъ врагъ, най-подлиятъ отъ всички наши врагове, ни коварно нападна въ гърба. Вие знаете, че, ако не бѣше ромънското нашествие, не щѣхме да бждемъ лишени отъ плодоветѣ на нашитѣ победи.

За да възстановимъ потъпканата правда съ омразния Букурещки договоръ, ние бѣхме принудени да вдигнемъ

наново оржие и, следъ люта борба и съ цената на скъпи жертви, да освободимъ Македония отъ потистницитѣ сърби.

За да ни оспорятъ нашата хубава Македония, наново да я откъснатъ отъ снагата на общото отечество и да я хвърлятъ наново въ още по-черно робство, нашитѣ врагове събраха въ Солунъ една пѣстра армия, съ която се опитаха да ни нападнатъ. Всичкитѣ имъ опити, обаче, пропаднаха и жалкитѣ имъ усилия се разбиха отъ гранитната стена, образуване отъ гърдитѣ на героитѣ — защитници на отечествената земя. И не е далечъ деньтъ, когато враговетѣ отъ югъ ще бждатъ окончателно сразени.

Но ето че отново подлиятъ и недостоеенъ врагъ задъ Дунава, който почерни и оскверни нашата златна Добруджа, изпълненъ отъ черна завистъ и безсилна злоба, като змия ехидна вдигна глава, за да осуети светото дѣло на нашето обединение. Безъ да бжде предизвиканъ съ нѣщо отъ насъ, той откри огънь по нашитѣ крайдунавски градове, избии жени и деца и подло нападна на нѣколко пѣти нашата погранична стража.

Офицери, подофицери и войници,

Вие, които очудихте свѣта съ вашитѣ геройски подвизи и съ вихренъ устремъ сломихте всички прѣчки на победния ви маршъ, ще допуснете ли, щото мръснитѣ влашки ржце да развѣнчаятъ вашитѣ горди чела отъ победнитѣ вѣнци, които цѣлиятъ български народъ ви изплете за вашата дивна храбростъ?

Не, по-напредъ тѣзи мръсни ржце трѣбва да увиснатъ отсѣчени, и подлиятъ врагъ да изпита всичкия вашъ неукротимъ и страшенъ гнѣвъ.

Само когато водитѣ на родния Дунавъ, обагнени отъ кръвта на безчестнитѣ врагове, понесатъ къмъ морето тѣхнитѣ тѣла, тогава ще може да се измие позорътъ на онѣзи, които веднажъ омърсиха земята ни презъ 1913 година и сега наново се осмѣляватъ да ни предизвикватъ.

Офицери, подофицери и войници отъ III армия,

На васъ се падна славниятъ и завиденъ жребий да отмстите за поруганата честъ на България и да изтрѣгнете отъ тежка неволя нашата чудна Добруджа, изконната наша земя, първо огнище на нашитѣ прадѣди.

Подкрепени отъ армиитѣ на нашитѣ вѣрни съюзници, вие сте достатъчно силни, за да накажете подлитѣ врагове. Покажете на тѣзи безчестници, че българинътъ знае жестоко да отмъщава и да наказва онѣзи, които скверниятъ родната му земя. И вашитѣ миши не отслабватъ и вашитѣ ножове не се притяпватъ до пълното унищожение на врага. Нѣма

милост нито прошка за подлечитѣ! Тѣ трѣбва да бждатъ смазани безъ жалъ и безъ всѣко състрадание.

Съ пълно упование въ Бога и съ вѣра въ нашитѣ сили, нека още веднажъ възвеличимъ името на България и да я увѣнчаемъ съ нова слава!

Напредъ! Нека Всевишниятъ да подкрепи нашитѣ усилия.

Да живѣе нашиятъ любимъ Върховенъ Вождъ!

Да живѣе обединена и велика България!

Главнокомандуващъ на действащата армия,

Генералъ-майоръ **Жековъ**.

Горниятъ манифестъ, издаденъ отъ Негово Величество Царя, както и заповѣдта на Главнокомандуващия действащата армия, следъ прочитането имъ бѣха съпроводени съ величествено и грѣмогласно „ура“. Тѣ извикаха една неописуема радостъ и възторгъ въ душата на всички, отъ офицера до последния войникъ. Цѣлия день войницитѣ прекараха въ весело настроение, съ пѣсни, хора и шеговити закачки по адресъ на ромѣнитѣ. Величественото и продължително „ура“ и бойнитѣ и патриотични пѣсни непреставаша да се носятъ по цѣлия бивакъ до късно вечерята. Така се посрещна и ознаменува на фронта обявяване войната ни срещу Ромѣния, обстоятелство, което свидетелствуваше за оня високъ духъ, който бѣше се загнѣздилъ въ душата на всички офицери и войници отъ полка, и който бѣ сигурната гаранция за крайния успѣхъ въ току-що начеващата се нова война.

Замръкнали по бивацитѣ при най-весело настроение, войницитѣ на следния день, 2-и септемврий, много рано сутринята бѣха разбудени съ заповѣдъ да се приготвятъ за походъ по направление на Ромѣнската граница. При общъ ентузиазъмъ и свѣткавична бързина, войницитѣ въ скоро време развалиха палаткитѣ си и бѣха готови за пѣтъ. Полкътъ, въ състава на бригадата, потегли отъ бивака, охраняванъ презъ време на похода отъ 1-а дружина на капитанъ Пеневъ, и къмъ пладне пристигна и се установи за голѣма почивка въ с. Кеманларъ. Тукъ 3-а дружина на майоръ Илковъ получи заповѣдъ и, следъ почивката, потегли, заедно съ картечния взводъ на подпоручикъ Гроздановъ, за с. Докчиларъ, дето пристигна къмъ 5 ч. сл. пл. и се окопа по висотитѣ около това село, съ задача да отхранява дѣсния флангъ на бригадата и да служи за подкрепа на 9-и коненъ полкъ, който действуваше въ тази посока.

Въ 2 ч. сл. пл. 1-а и 2-а дружини отъ полка продължиха пѣтя си за с. Кюсе Абди, дето бѣ опредѣлено да нощуватъ. По пѣтя на движението тѣ бѣха посрещнати отъ командувашия армията, генералъ Тошевъ, на поздрава на

когото отговориха съ особенъ ентузиазъмъ. Измокрени отъ дъжда, който почна да вали къмъ 3¹/₂ ч. сл. пл., войницитѣ съ пѣсни и, при особено весело настроение, съ закачки и шегичи по адресъ на ромѣнитѣ се движеха стремително напредъ, къмъ границата. Топовнитѣ грѣмежи, които вече ясно се чуваха откъмъ североизточна и откъмъ източна посока, още повече окуражаваха и ободряваха измокренитѣ до кости войници. Къмъ 5 ч. сл. пл., при общъ ентузиазъмъ и грѣмогласно „ура“, бѣ премината ромѣно-българската граница. Нашитѣ юначни погранични войски още съ обявяването на войната бѣха успѣли да прогонятъ ромѣнскитѣ такива доста далечъ задъ границата. Въ с. Кюсе Абди дружинитѣ пристигнаха къмъ 6 ч. сл. пл. и се установиха на бивакъ. Въ скоро време бивакътъ се оживи съ голѣми огньове, които войницитѣ бѣха запалили за изсушаване дрехитѣ си.

На 3-и септемврий полкътъ продължи похода си и вечерята нощува въ с. Сърджиляръ, а на 4-и септемврий — въ с. Ходжиларъ. Отъ това село полкътъ се премѣсти рано сутринята на следния день, като се установи на бивакъ североизточно отъ с. Асфаткьой. Тукъ се взеха мѣрки за охрана бивака и за свръзка съ 6-и пех. Търновски полкъ отъ 1-а бригада, която действуваше влѣво отъ полка. 3-а рота бѣ изпратена въ с. Сарсънларъ, съ задача да наблюдава пѣтя Тутраканъ — Силистра. Предъ пладне бивакътъ на полка бѣ посетенъ отъ началника на дивизията, който остана много доволенъ отъ бодрия и юначенъ видъ на войницитѣ, както и отъ добрата уредба на полка.

Боятъ при с. Сарсънларъ. (6-и септемврий).

На 6-и септемврий рано сутринята дружинитѣ отъ полка бѣха излѣзли на учение въ района на бивака. Къмъ 8 ч. пр. пл. командирътъ на полка получи заповѣдъ отъ бригадата — полкътъ да се приготви веднага за походъ, а едновременно съ това — и съобщение, че противникътъ, въ съставъ два екскадрона и неизвестно число пехотни части, е завързалъ бой съ отбранителната застава на 41-и пех. полкъ въ с. Арабаджиларъ и се направлява къмъ с. Сарсънларъ.

Селото Сарсънларъ, въ и около което се разви боятъ презъ този день, се намира на шосето Силистра — Тутраканъ, между селата Арабаджиларъ и Узундже Орманъ. Мѣстността около това село е почти равна. На около единъ км. западно отъ селото има една доста дълбока лѣхчина, която води началото си 2 км. южно отъ селото, съ направление къмъ северъ и свършва къмъ Дунава. На около 3

км. източно от селото мѣстността е пресѣчена отъ една долина, която сѣщо така има направление къмъ северъ и свършва къмъ Дунава. Околната мѣстность на северъ и на североизтокъ отъ селото е гориста съ гъсти и голѣми дървета, а само една ивица отъ 800—1000 метра между шосето и гората е открита и обработена. Южно отъ шосето на около 1½ км. се простира открито поле, а още по-наюгъ започватъ ниви, които бѣха засѣти съ царевица.

Въ 8½ ч. пр. пл. командирѣтъ на полка получи донесение отъ командира на 3-а рота, съ което му се съобщаваше, че ротата, подъ натиска на силенъ противникъ и опасността да бѣде обградена, е отстѣпила отъ с. Сарсънларъ, и заема позиция югоизточно отъ това село. Командирѣтъ на полка, схващайки важността на създаденото положение съ отстѣпването на 3-а рота и заемането селото отъ противника, веднага даде заповѣдь на 1-а дружина да настѣпи и завладѣе обратно селото Сарсънларъ, като отхвърли противника и му попрѣчи да се яви въ тилъ на нашитѣ части отъ дивизията, действащи срещу Тутраканъ. До разясняване обстановката, 2-а дружина получи нареждане да остане въ бойна готовность на бивака и да чака втора заповѣдь.

Щомъ получи заповѣдта, 1-а дружина съ два взвода отъ картечната рота (4 картечници) настѣпи отъ бивака и презъ с. Туркосуй се отправи за с. Сарсънларъ. Следъ разузнаване обстановката, командирѣтъ на дружината, капитанъ Пеневъ, насочи 4-а рота на поручикъ Радковъ къмъ югоизточната окрайнина на селото, съ задача да влѣзе въ свръзка съ 3-а рота (отбранителната застава) и я подкрепи. 1-а рота на капитанъ Стойчевъ получи заповѣдь да настѣпи съ лѣвото рамо напредъ, като обхване и премине северо-западната частъ на селото, между окрайнината на селото и гората. 2-а рота на поручикъ Тошевъ бѣ оставена въ дружинна поддрѣжка, съ заповѣдь да се движи непосредствено задъ 1-а рота. На картечната рота на поручикъ Райчо Ивановъ бѣ заповѣдано да се движи влѣво отъ 4-а рота и да съдействува съ огъня си на дружината.

Когато 1-а рота извършваше своя обхватъ по дола непосредствено западно отъ селото, командирѣтъ на дружината получи донесение, че на висотата непосредствено и югозападно отъ селото има противникъ, и понеже разстоянието между 1-а и 4-а роти се бѣше много увеличило, той заповѣда на поддрѣжката — 2-а рота — да се носочи право къмъ селото и да атакува противника, заемащъ тая висота, като остави единъ взводъ за поддрѣжка на 1-а рота.

Бѣше около 9 ч. пр. пл., когато се започна боятъ отъ дветѣ страни. Съ голѣмо въодушевление и съ енергично и смѣло настѣпване, ротитѣ отъ дружината въ скоро време успѣха да изгонятъ противника отъ селото и заеха

източната му окрайнина. Противникѣтъ въ своето ожесточение започна да обстрелва окрайнината на селото съ силенъ артилерийски огънь отъ всичкитѣ си батареи, разположени въ лѣхчината между селата Арабаджиларъ и Сарсънларъ. За избѣгване излишни жертви, ротитѣ, по заповѣдь отъ командира на дружината, се понесоха съ сѣщото въодушевление напредъ, въ източната посока, но, едва изминали около 500 крачки, вследствие равната, като дланъ, мѣстность и ожесточения огънь отъ многочисления противникъ, бѣха принудени да се спратъ и да залегнатъ.

Въ 1 ч. сл. пл. дружината отново премина въ настѣпление, обстоятелство, което разколеба противника, и той въ нѣкои пунктове започна да отстѣпва. Скоро, обаче, неговиятъ фронтъ се много засили по дветѣ страни на шосето, а така сѣщо и въ тила, съ прииждане нѣколко реда поддрѣжки, които се направляваха къмъ дѣсния флангъ на дружината. Неприятелскиятъ огънь неимоверно много се засили къмъ този флангъ, който бѣше съвършено откритъ, защото мѣстността бѣше равна и открита.

По-нататъшното настѣпление на дружината срещу толкова силенъ противникъ бѣше невъзможно. Пушечниятъ и артилерийскиятъ огънь на противника добиха извънредно голѣма сила, вследствие на което веригитѣ отъ дружината, които бѣха на открито поле около шосето и южно отъ него, почнаха извънредно много да страдатъ. Сражението приличаше на адъ, който мжно можеше да се понася. Въпрѣки това, войницитѣ, както и офицеритѣ, стоеха твърдо на мѣстата си. Всичкитѣ опити на дружината да се окопае останаха напраздно, защото силниятъ неприятелски огънь и твърдата и суха почва не позволяваха това презъ времето, докато траеше това ожесточено сражение. Редоветѣ на дружината съвършено орѣдѣха. Тя изгуби почти по-голѣмата частъ отъ своитѣ офицери и голѣмъ брой отъ своитѣ войници, излѣзли отъ строя като ранени и убити. Това обстоятелство стана причина да се яви колебание къмъ дѣсния флагъ, който се отдрѣпна къмъ югозападната окрайнина на с. Сарсънларъ.

2-а дружина на майоръ Стефчевъ още въ 9½ ч. пр. пл. сѣщия денъ бѣше заминала, по заповѣдь на бригадниятъ командиръ, за селото Татаръ Атмаджа, дето бѣше разположена, като бригадна поддрѣжка, въ южната окрайнина на това село. Къмъ 11 ч. пр. пл. тази дружина бѣ повърната въ селото Сарсънларъ, съ заповѣдь отъ нея да се изпатятъ две роти съ две картечници и придружаващия артилерийски взводъ за селото Рахово на Дунава, съ задача да заематъ позиция и обстрелватъ неприятелскиѣ шлепове, които биха се опитали да пренасятъ подкрепления за Тутраканския гарнизонъ.

Тази дружина бѣше пристигнала въ момента, когато имаше най-голѣма нужда отъ нея. Затова командирѣтъ на

полка, полковникъ Калканджиевъ, изпрати 8-а рота отъ тази дружина веднага въ подкрепа на 1-а дружина, къмъ застрашения дѣсенъ флангъ, а 6-а рота насочи въ обхватъ на противника съ посока северно отъ с. Сарсънларъ. Дветѣ пристигнали не с. с. орждия разположи на позиция западно отъ с. Сарсънларъ, съ заповѣдъ да откриятъ огънь по настѣпващия противникъ и възпрепятствуватъ на настѣплението му.

Къмъ 2 $\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. боятъ бѣше въ най-голѣмия си разгаръ. Противникътъ съ всички разполагаеми сили се бѣше

Жертвигъ на полка следъ боя при с. Сарсънларъ на 6. IX. 916 г.

насочилъ за атака на дѣсния флангъ на 1-а дружина. Виждайки това критическо положение, командирътъ на полка бързо настигна дветѣ роти отъ 2-а дружина, които току-що бѣха заминали за селото Рахово, и, като ги повърна назадъ, даде заповѣдъ на дружинния командиръ, майоръ Стефчевъ, да ги развърне и насочи за атака и обхватъ на неприятелския дѣсенъ флангъ. Командирътъ на 2-а дружина, съ получаване заповѣдта, веднага развърна ротитѣ си, като насочи 5-а рота северно отъ селото, въ обхватъ на неприятелския дѣсенъ флангъ, въ свръзка съ 6-а рота, която действуваше вдѣсно, въ сжщата посока, а 7-а рота отъ дружината остави въ поддръжка, задъ срѣдата на бойния редъ. Едновременно съ това, командирътъ на дружината изпрати единъ взводъ, подъ началството на офицерския кандидатъ Петъръ Цуревъ,

да премине селото и да се яви въ подкрепа на 1-а дружина, на която да съобщи и за пристигането въ помощъ цѣлата 2-а дружина, която вече настѣпва въ обхватъ на неприятелския дѣсенъ флангъ, северно отъ селото.

Ротитѣ отъ 2-а дружина, предвождани отъ командира на дружината, майоръ Стефчевъ, се насочиха бързо и стремително къмъ врага. Това стихийно настѣпление, въ което войниците се надпреварваха да забиятъ ножоветѣ си въ подлия и коваренъ врагъ, изненада ромънитѣ и тѣ, зашеметени отъ урагания огънь, отправенъ по тѣхъ, и застрашени отъ обхвата на дѣсния имъ флангъ, обърнаха грѣбъ и въ паническо бѣгство започната да отстъпватъ. Едновременно съ настѣплението на 2-а дружина, настѣпваха и 1-а дружина и действащата вдѣсно отъ нея 3-а дружина отъ 41-и пех. полкъ.

Това вихрено настѣпление и преследване на противника продължи до голѣмия долъ западно отъ с. Арабаджиларъ. Цѣлото бойно поле бѣше усѣяно съ множество неприятелски трупове и изоставенитѣ при паническото бѣгство: патрони, снаряди, бомби, орждия, картечници, зарядни ракли и др.

Къмъ 4 $\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. боятъ бѣше вече прекратенъ. 2-а дружина, по заповѣдъ отъ командира на полка, се оттегли задъ южната крайнина на селото Сарсънларъ, понеже трѣбваше да заmine за Саржгьолъ, въ подкрепа на 1-а бригада. Участъкътъ на тази дружина веднага бѣ заетъ отъ ротитѣ на 1-а дружина.

При настѣпване на нощта, на позицията остана само 1-а дружина, понеже 3-а дружина отъ 41-и пех. полкъ бѣше се оттеглила на почивка при с. Татаръ Ахмаджа. Впоследствие 2-а дружина, на която заминаването за Саржгьолъ бѣше отмѣнено, смѣни отъ позицията 1-а дружина, а тая последната се оттегли на почивка и устройване на южната крайнина на с. Сарсънларъ. Въ това положение дружинитѣ, съ всички мѣрки на охранение, прекараха нощта необезпокоявани повече отъ страна на противника.

Въ днешния кръвопролитенъ и упоритъ бой, който ще остане паметенъ въ историята на полка, 1-а, 2-а дружини и картечната рота на полка показаха чудеса отъ храбростъ. Отъ офицера до последния войникъ, всички бѣха изпълнени отъ желанието и силното съзнание да нанесатъ съкрушителенъ ударъ на врага, съ когото за пръвъ пжтъ премѣрваха силитѣ си. Въ тази неравна и ожесточена борба всички чинове отъ дружинитѣ намѣриха сили въ себе си и развиха до най-високата степенъ: ревностъ, издържливостъ, смѣлостъ и храбростъ. Всички се надпреварваха въ летенето си къмъ врага, когото искаха да догонятъ и заслужено накажатъ, като го набучатъ на ножоветѣ си.

Споредъ положителни сведения, добити отъ заловени неприятелски войници-пленници, въ този бой сж участвували

23-и и 63-и ромънски пехотни полкове, нѣколко батареи отъ 3-и артилерийски и 20-и каларашки полкове и единъ ескадронъ конници. Срещу тия сили първоначално само 1-а дру-

Капитанъ Райчо Ивановъ,
к-ръ 1-а карт. рота, † 6. IX. 916 г.

жина на капитанъ Пеневъ мо-
жа да се удържи сама въ про-
дължение на цѣли 4 часа,
като даде въ жертва почти по-
голѣмата частъ отъ своитѣ офи-
цери.

Въ този неравенъ и оже-
сточенъ бой паднаха доста до-
блестни и самоотвержени офи-
цери и войници отъ полка,
имената на които ще останатъ
на вѣчни времена записани
въ скрижалитѣ на историята,
за да напомнятъ и сочатъ на
бъдещитѣ поколѣния какъ бъл-
гаринътъ се жертвува за своята
родина.

Убити бѣха; командирътъ
на картечната рота, поручикъ
Поповъ Райчо Ивановъ, и млад-
шиятъ офицеръ отъ 4-а рота,
подпоручикъ Аначковъ Иванъ

Подпор. Георгиевъ Иванъ,
мл. оф-ръ отъ 4-а рота, † 6 IX. 916 г.

Георгиевъ, и 47 войници. Ра-
нени бѣха: командирътъ на
1-а рота, капитанъ Стойчевъ,
на 2-а рота, поручикъ То-
шевъ, на 3-а рота, поручикъ
Муенски, на 4-а рота, пору-
чикъ Радковъ, младшитѣ
офицери: отъ картечната ро-
та подпоручикъ Кирковъ, отъ
2-а рота подпоручикъ Бу-
зовъ и 209 войници, както и
22 безъ вестъ пропаднали
войници.

Въ този бой полкътъ
взе: 3 офицери и 130 неприя-
телски войници въ пленъ и
като трофеи: 3 картечници,
3 полски орджия, 8 ракли,
2 походни кухни и множество
пушки, патрони, снаряди, ме-
дикаменти и др.

Заслугата на полка въ
боя при Сарсънларъ е много

голѣма, понеже съ разбиване неприятелската бригада тукъ
се реши и участъта на Тутраканъ, защото тази бригада се
насочваше въ тилъ и въ флангъ на нашитѣ войски, действу-
ващи срещу този много здраво и по съвременнитѣ изисква-
ния укрепенъ пунктъ.

Блѣскавата победа на полка при Сарсънларъ, която
окончателно изплаши и деморализира противника, имѣ за

Погребение на падналитѣ офицери въ боя на 6. IX. 916 г.
при с. Сарсънларъ.

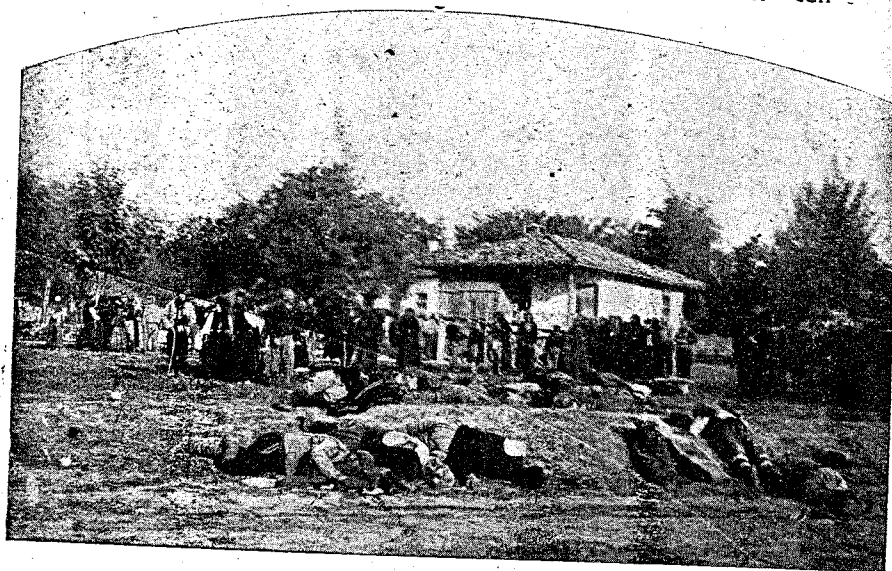
последствие и тази добра страна, че принуди противника да
се откаже и напусне безъ бой крепостъта Силистра, за за-
владяването на която щѣха да се дадатъ сѣщо така не по-
малко жертви, отколкото при Тутраканъ.

Преследване ромънитѣ до гр. Силистра.

До пладне на 7-и септемврий полкътъ остана на бивакъ
при с. Сарсънларъ. Изпратенитѣ разузнавателни отряди презъ
този день къмъ селата Рахово—Спанчево и Каджкѡй—Ка-
раванъ—Попина донесоха, че не сж забелязали никакъвъ
противникъ по тия посоки. Въ 2 ч. сл. пл. полкътъ трѣгна
отъ бивака при Сарсънларъ и къмъ 6 ч. сл. пл. стигна и
се установи на бивакъ при с. Арабаджиларъ, което село имаше

заповѣдь да укрепи, като въ сѣщото време се охранява от къмъ гр. Силистра.

На 8-и септемврий, много рано сутринѣта, имаше сведенія, че противникътъ въ своето паническо бѣгство е напусналъ крепостта Силистра, следствие на което се получи заповѣдь за преследването му къмъ тази посока. Полкътъ, въ състава на бригадата, тръгна въ походъ и ношува сѣщия день вечерѣта източно отъ с. Ели Чаталджа, а на следния день, 9-и септемврий, продължи похода си и пристигна въ с. Алмали. Полкътъ престои тукъ цѣлия день 10-и сеп-

Изклани българи отъ ромън. войска при с. Сребърна, Добруджа, 1916 г.

темврий, въ които день се присъедини къмъ него и 3-а дружина, а така сѣщо и на 11-и септемврий, като презъ тѣзи два деня използвава и зае за отбрана главната отбранителна линия, укрепена отъ ромънитѣ непосредствено югоизточно и южно отъ това село.

Рано сутринѣта на 12-и септемврий полкътъ тръгна за с. Калипетрово, понеже, споредъ заповѣдта по бригадата, се назначавахе за гарнизонъ въ гр. Силистра, съ задача да укрепи цѣлия районъ около този градъ. За охрана на Дунава и укрепяване околноститѣ на града се дадоха: на 1-а дружина районътъ около гр. Силистра, а на 3-а дружина — районътъ около с. Айдемиръ. 2-ра дружина на 15-и септемврий замина за с. Паракъой и къмъ пладне на 16-и септемврий

стигна въ него и зае за охрана съ 6-а и 7-а роти брѣга на Дунава, между езерата Гърлици и Мърянъ, а 5-а и 8-а роти съ щаба на дружината останаха въ с. Липница. На 19-и септемврий 5-а рота се изпрати въ разпореждане на командира на 1-а брагада отъ дивизията, а 8-а рота на подпоручикъ Георги Стояновъ се придаде къмъ нѣмската бригада „Бодѣ“, която се състоеше отъ 200 коне и 4 картечници, командувана отъ майоръ Жуанъ. На 22-и септемврий 8-а рота води доста сполучливъ и успѣшенъ бой съ една ромънска дружина. Достигнатиятъ успѣхъ отъ тази рота възхити и удиви наблюдаващитѣ боя германскитѣ улани. На 20-и септемврий въ подкрепа на 5-а и 8-а роти се изпратиха отъ 3-а дружина 9-а и 10-а роти.

Въ околноститѣ на гр. Силистра 1-а дружина и 9-а и 10-а роти отъ 3-а дружина останаха до 8-и октомврий, включително. Презъ това време тѣ охраняваха брѣга и укрепяваха околноститѣ на града, като за поддържане реда въ града ежедневно се изпращаше по една рота. На 9-и октомврий 1-а дружина и 11-а и 12-а роти отъ 3-а дружина се превозиха съ камиони до с. Бакуюсъ, понеже полкътъ бѣше получилъ заповѣдь да смѣни германската бригада „Бодѣ“.

На 10-и октомври полкътъ смѣни германската бригада „Бодѣ“ и зае позицията Морадуй — Мамикъ — Сатулуй — Влахкьой — Алиманъ. Въ този день къмъ полка се присѣдиниха 9-а и 10-а роти отъ 3-а дружина, а на 12-и октомврий — и 7-а рота отъ 2-а дружина. До 18-и октомврий полкътъ заемаше позицията, безъ да предприеме действия срещу противника, като използваше времето въ укрепяване и усъвършенствуване позицията си.

Действията на полка.

(отъ 19-и—24-и октомврий).

На 19-и октомврий полкътъ, разположенъ на позицията, състояща се отъ два реда окопи цѣлъ рѣстъ, усиленъ съ ходове за съобщения и телени мрежи, получи заповѣдь да настѣпи въ 8 ч. пр. пл. и завладѣе неприятелската позиция висота 158, наречена „Сапата Баца“.

Мѣстността, на която се разви боятъ въ този день, както и следващитѣ боеве до 24-и октомврий, включително, се заключаватъ между с. Арабаджи и езерата Кохерлени, Балта Бакиулъ и Дунава. Тази мѣстность е много пресѣчена, съ най-висока точка висотата (кота 158) — Сапата Баца. Поменатиятъ участъкъ е прорѣзанъ съ редъ успоредни долове съ посока отъ северъ къмъ югъ. Гребенитѣ, които се включватъ между тия

долове, имат същото направление и представят много добри позиции, както към западъ, така и към изтокъ. Езерата, които се включватъ въ позицията, сж доста голѣми и непроходими.

Неприятелската позиция се простираше по гребена непосредствено отъ източния брѣгъ на езерото Балта Бакуилъ и продължаваше по гребена, презъ висотата 148 (северно отъ с. Арабаджи), и висотата 118 (източно отъ същото село). Тая позиция, много по-висока отъ нашата, бѣ добре организирана съ нѣколко редове окопи, ходове за съобщения и телени мрежи. Мѣстността предъ фронта на тази позиция е свѣршено открита, и не благоприятствува за настѣпление.

Преди началото на боя, 1-а дружина на майоръ Пеневъ, съ четири картечници, заемаше дѣсния участъкъ отъ позицията, въ свръзка съ 6-и пех. Търновски полкъ, вдѣсно; 3-а дружина на майоръ Илковъ, съ три картечници и осемъ леки минохвъргачки, заемаше лѣвия участъкъ отъ позицията, влѣво отъ 1-а дружина. Въ полкова поддръжка бѣше 11-а рота отъ 6-и пех. Търновски полкъ и 7-а рота отъ полка, разположени въ дола югозападно отъ висотата 158.

Боятъ се начена въ 6 $\frac{1}{2}$ ч. пр. пл. съ силенъ огънь отъ страна на нашата артилерия за подготовка атаката. Артилерийскиятъ огънь продължи до 8 ч. пр. пл., следъ което започна настѣплението на дружинитѣ. Споредъ последната заповѣдъ отъ командира на полка, дадена още презъ нощта преди почване боя, дружинитѣ трѣбаше да настѣпятъ отъ окопитѣ, които заематъ, и да завладѣятъ: 1-а дружина първоначало — висотата (кота 148), а впоследствие — и висотата (кота 158), а 3-а дружина — висотитѣ (коти 148 и 137).

1-а дружина на майоръ Пеневъ настѣпи въ 8 ч. пр. пл., като имаше първоначално въ бойна частъ 3-а и 4-а роты, а въ поддръжка — 1-а и 2-а роты. Съ смѣло и вихрено настѣпление ротитѣ отъ бойната частъ въ 8 ч. 20 м. пр. пл. успѣха да заематъ преднитѣ неприятелски окопи и продължиха настѣплението си за завладяване висотата 148. Понеже частитѣ, които бѣха на двата фланга, останаха назадъ, то дружината бѣше изложена на силенъ артилерийски огънь откъмъ фронта и фланговетѣ. Опасността за по-нататъшното настѣпление на дружината се увеличаваше откъмъ дѣсния ѝ флангъ, който остана откритъ и незаеетъ на около 2 км., и въ който промеждутъкъ се спуска единъ дълбокъ долъ, по който противникътъ въ всѣки моментъ можеше да премине въ настѣпление. Всички гореизложени обстоятелства принудиха дружината да спре по-нататъшното си напредване на 400 кр. отъ главната неприятелска позиция, дето тя залегна и започна да се окопава.

Виждайки тежкото положение, въ което попадна дружината, командирътъ ѝ удѣлжи дѣсния флангъ съ поддръж-

ката — 1-а рота — и поиска бърза помощъ отъ командира на полка. Понеже изпратената въ помощъ 11-а рота отъ 6-и пех. Търновски полкъ пристигна късно, къмъ 4 $\frac{1}{2}$ ч. сл. пл., то, по заповѣдъ, тя и 7-а рота отъ полка заеха главната позиция на 1-а дружина, и последната, подъ прикритието на нощта и огъня отъ тия две роты, отстъпи на старата си позиция.

3-а дружина на майоръ Илковъ въ 8 ч. пр. пл. насочи 10-а и 12-а роты къмъ висотата 137, а 11-а рота — къмъ висотата 148. Настѣплението отначалото бѣ енергично, но то бѣше замедлено отъ огъня на две неприятелски шесторъдейни флангови батареи, които причиниха на дружината голѣми загуби. Въпрѣки всичко това, дружината пакъ успѣ да заеме преднитѣ окопи на противника и да се доближи до главната му позиция на около 300 крачки. На тази позиция дружината продължаваше да понася огромни загуби отъ пушечния, картечния и артилерийския фронталенъ и фланговъ огънь. Неприятелскиятъ огънь особено се усили къмъ 2 ч. сл. пл., когато се запали и тревата по позицията на 11-а рота. Картечната на боя бѣше ужасяваща. Взривовѣ отъ гранатитѣ изхвъргаха тѣлата на убититѣ и живи войници и офицери, заедно съ купища прѣстъ и камѣни, издигаха ги високо надъ земята и засипаха позицията. Въпрѣки всичкия тоя ужасъ, никой не помръдна отъ мѣстото си. Дружината въ този бой изгуби по-голѣмата частъ отъ своитѣ офицери и войници, излѣзли отъ строя като убити и ранени. Останаха съ свѣршено малъкъ съставъ и напълно разстроена, тя не можеше повече да изкара докрай възложената ѝ задача. На мръкване дружината отстъпи и зае старитѣ си мѣста отъ главната позиция.

2-а дружина на майоръ Стефчевъ въ този день действуваше на лѣвия флангъ на бойното разположение на полка, въ до Дунава. Тази дружина имаше за задача да завладѣе висотата (кота 133) отъ неприятелската позиция. Фронтътъ, по който трѣбваше да настѣпва дружината, е заобиколенъ съ блатата, минаването презъ които става само по едно единствено шосе. Вследствие силния пехотенъ и артилерийски огънь, минаването особено по моста бѣ невъзможно. Дружината, макаръ че бѣше се доближила на 200 крачки отъ теленитѣ мрежи на неприятелската позиция, се принуди, вследствие оттеглянето на другитѣ наши части, да се оттегли на старитѣ си позиции.

Въ този кръвопролитенъ и ожесточенъ бой, който продължи до 5 ч. сл. пл., полкътъ даде много скѣпи жертви отъ своитѣ доблестни офицери и войници. Убити бѣха: взводнитѣ командири отъ 10-а рота — подпоручикъ Минчевъ Зафиръ Минчевъ и офицерскиятъ кандидатъ Байкушевъ Христо Захариевъ; отъ 12-а рота подпоручикъ Тоневъ Димитъръ Ивановъ и 116 войници. Ранени бѣха: командиритѣ на 1-а рота,

капитанъ Стойчевъ, на 10-а рота, подпоручикъ Симовъ, на 11-а рота, капитанъ Димковъ, и взводнитъ командири: отъ 10-а рота подпоручикъ Джуровъ, отъ 11-а рота подпоручикъ Юруковъ (починалъ въ болница) и офицерски кандидатъ Джокъвъ Ст. Стойковъ; отъ 12-а рота офиц. кандидатъ Ангеловъ Любенъ Юрдановъ и 526 войници. Безследно изчезнали: офицерскиятъ кандидатъ отъ 12-а рота Гайтанджиевъ Павелъ Петровъ и 20 войници.

На 20-и октомврий полкътъ, споредъ заповѣдта по бригадата, трѣбваше наново да настѣпи и завладѣе пункто-

Поручикъ Минчевъ Зафиръ,
мл. оф-ръ 10-а рота, † 19. X. 916 г.

Поручикъ Тоневъ Д.,
мл. оф-ръ 12-а рота, † 19. X. 916 г.

ветъ отъ неприятелската позиция, дадени му отъ вчерашния день.

Следъ двучасова артилерийска подготовка, въ 8 ч. пр. пл. дружинитъ настѣпиха.

1-а дружина, съ 11-а рота отъ 6-и пех. Търновски полкъ и 7-а рота отъ полка, настѣпи къмъ дадения ѝ обектъ и къмъ 2 ч. сл. пл., следъ като претърпѣ доста голѣми загуби, зае първия си обектъ — висотата 148. Дружината, не обръщайки внимание на претърпянитъ загуби, подкрепена и отъ две роти отъ 41-и пех. полкъ, къмъ 5½ ч. сл. пл. успѣ да завладѣе и главния си обектъ — висотата (кота 158), на който остана да ношува.

3-а дружина първоначално настѣпи къмъ обекта си — висотата 148 само съ 9-а рота. Останалитъ 10-а, 11-а и 12-а роти,

всичко 187 пушки, бѣха оставени въ дружинна поддрѣжка. Въ 2 ч. сл. пл. 9-а рота, съвмѣстно съ 1-а дружина, завладѣ висотата 148, а дружинната поддрѣжка (остатъци отъ 10-а, 11-а и 12-а роти) настѣпи, подъ командата на майоръ Илковъ, и къмъ 5 ч. сл. пл. завладѣ висотата 137, на която се затвърди и остана да ношува.

Въ този сѣщо така ожесточенъ бой полкътъ даде 26 убити и 197 ранени войници.

На 21-и октомврий полкътъ окончателно се укрепи и затвърди на завзетата неприятелска позиция и отблъсна неприятелското нападение на дѣсния флангъ, предприето съ

Поручикъ Юруковъ Стоянъ,
мл. оф-ръ 11-а рота, † 19. X. 916 г.

Поручикъ Милевски Д.,
к-ръ 5-а рота, † 24. X. 916 г.

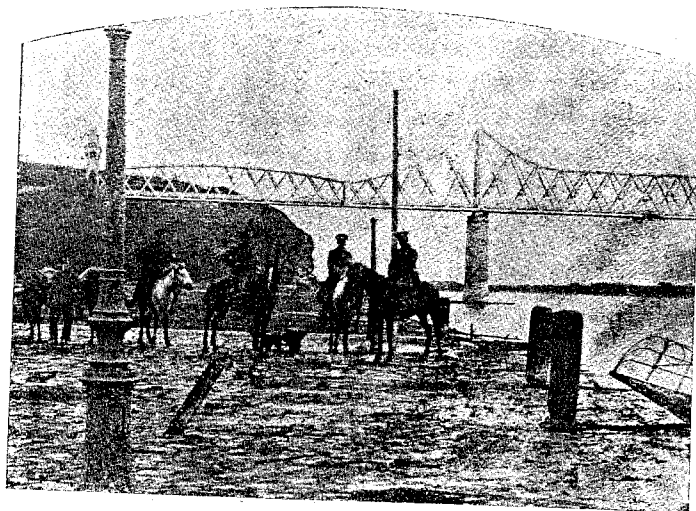
две дружини. До 23-и октомврий полкътъ остана на сѣщитъ позиции, обстрелванъ, както откъмъ фронта отъ неприятелската позиция, така и откъмъ фланга съ рѣдка стрелба отъ неприятелскитъ монитори североизточно отъ Рахово.

На 24-и октомврий на полка се възложи да заеме форта Кохерлени. 1-а дружина, вдѣсно, а 3-а, влѣво на бойния редъ, се насочиха въ 7 ч. пр. пл. къмъ обекта на атаката — ивицата между блатото Кохерлени и Дунава. Отъ разузнаването, което направиха дружинитъ, се установи, че противникътъ е укрепилъ заблаговременно съ силни окопи и телени мрежи тѣснината между Дунава и блатото Кохерлени.

Съ смѣло и енергично настѣпление дружинитъ къмъ 11 ч. пр. пл. се изкачиха на гребена непосредствено по за-

падния бръг на езерото Кохерлени и завладѣха висотата (кота 87). По-нататъшното настѣпление за атаката на форта се започна къмъ 9½ ч. сл. пл., за избѣгване лишнитѣ жертви отъ силния огънь на неприятелскитѣ батареи, разположени при с. Кохерлени.

Съ настѣпване на нощта, охотническитѣ команди на двеѣ дружини прерѣзаха теленитѣ мрежи на противника, и въ 10 ч. сл. пл. дружинитѣ заеха самия фортъ. Противни-

Моста при Черна Вода, Добруджа.

кътъ отстъпи къмъ с. Кохерлени, като изостави доста ранени и убити.

Въ този бой полкътъ даде убити: к-ра на 5-а рота подпор. Милевски и офицерския кандидатъ отъ сжщата рота Найденовъ Никола Цвѣтковъ и 10 войници, а ранени 42 войници.

Отдрѣпването на полка отъ Добруджанския фронтъ и похода му къмъ гр. Свищовъ.

На 25-и октомврий на разсъмване полкътъ настѣпи, съ цель да заеме висотитѣ надъ с. Кохерлени. На излизане отъ селото се получи известието за падането на гр. Черна Вода, вследствие на което полкътъ продължи движението си и на-вечеръ пристигна и се установи на бивакъ източно отъ този

градъ. Следъ еднокдневна почивка на този бивакъ, на следния день, 27-и октомврий, полкътъ продължи настѣплението си и ношува сжщия день на бивакъ североизточно отъ с. Бунащикъ, а на следния день — въ с. Колакѡй. Въ последното село полкътъ прекара днитѣ 29-и и 30-и октомврий въ укрепяване дадения му участъкъ отъ позицията, източно отъ селото.

На 30-и октомврий се получи заповѣдъ за заминаване цѣлата 1-а Софийска дивизия за гр. Свищовъ. Цѣлия день войницитѣ прекараха въ приготвяне за престоящия походъ. Утрото на 31-и октомврий завари полка построень на бивака и готовъ за походъ. Следъ поздравитѣ отъ командира

Панихида за погребанитѣ въ гр. Добричъ офицери.

на бригадата и командѣра на полка, войници и офицери, доволни, че тукъ сж изпълнили блѣскаво дълга си, се отправиха за новия боевъ театъръ въ Ромъния. Въ момента на трѣгването на походъ, командирътъ на полка, полковникъ Калканджиевъ, по едно нещастие падна отъ коня си и си счупи крака, вследствие на която злополука командването на полка впоследствие се възложи на подполковникъ Георгиевъ, дотогавашень дружинень командиръ въ 41-и пех. полкъ.

Съ редъ дълги и уморителни походи, въ които чинѡветѣ отъ полка показаха голѣма издържливостъ, полкътъ на 31-и октомврий потегли отъ бивака при с. Колакѡй и сжщия день вечерята ношува на бивакъ при с. Бунащикъ; на 1-и

ноемврий — южно от гр. Меджидие; на 2-и — при с. Амушларъ; на 3-и — при с. Чифуткьой; на 4-и — при с. Чаиръ Харманъ, дето почивка на 5-и; на 6-и — при Малко Ботьово; на 7-и — въ с. Хазарджикъ, дето престоя на 8-и, 9-и и 10-и; на 11-и — при с. Бейле; на 12-и — при Каспичанъ; на 13-и — на бивака при лагера на гр. Шуменъ; на 14-и — въ с. Дуранкьой; на 15-и — въ Разградъ, дето почива на 16-и; а на 17-и пристигна и ношува въ гр. Попово.

На 18-и ноемврий, преди да тръгне и продължи похода си, полкътъ бѣ приетъ отъ новоназначения за командиръ на полка, подполковникъ отъ 41-и пех. полкъ Георгиевъ. Този день вечерята полкътъ ношува на квартири въ с. Чаиръ; на 19-и въ с. Балабанли; на 20-и въ с. Пиперково, дето почива на 21-и, а на 22-и ноемврий пристигна и се установи за ношуване на бивакъ при с. Царевецъ (Свищовско).

Преминаване Дунава при гр. Свищовъ и преследване ромънитъ по посока на рѣкитъ Няжеловъ и Арджешъ.

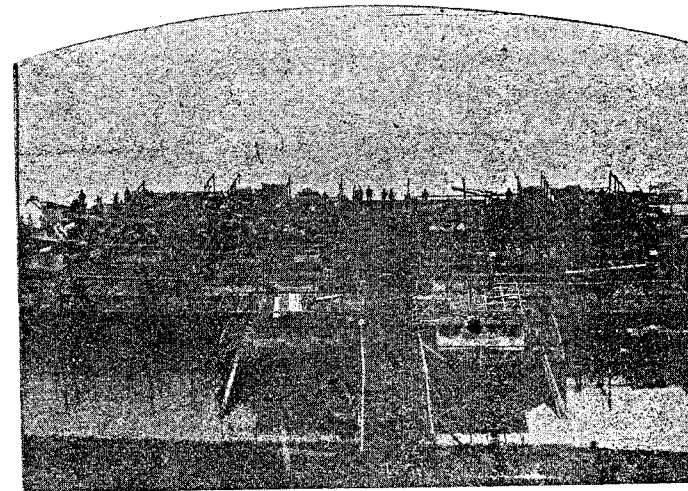
Следъ триседмиченъ походъ, полкътъ на 22-и ноемврий 4 ч. сл. пл. пристигна при с. Царевецъ (Свищовско) и се установи на бивакъ. На следния день, съгласно заповѣдта по дивизията, предстоеше да се премине на лѣвия брѣгъ на р. Дунавъ. Още отъ вечерята бѣха взети всички мѣрки за скритото и незабелязано преминаване на тази голѣма рѣка.

До пладне полкътъ остана на бивака си незабелязанъ и необезпокояванъ отъ противника, находящъ се на отстрѣния брѣгъ. Къмъ пладне дружинитъ прикрито се приближиха къмъ Дунава, при устието на р. Текиръ дере, мѣстото, дето трѣбваше да се извърши товаренето и преминаването на самата рѣка. Къмъ 7 $\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. дружинитъ, натоварени на шлепове, охранявани и влачени отъ австрийски монитори, потеглиха за ромънския брѣгъ.

Самото преминаване на Дунавъ трѣбваше да се извърши подъ прикритието на огъня на събраната тукъ голѣмо количество тежка и полска артилерия. Обаче, вследствие падналата много гъста мъгла, не стана нужда да се води голѣмъ артилерийски бой. Следъ 15 минути дружинитъ пристигнаха на ромънския брѣгъ и започнаха да се разтоварватъ на 1 клм. източно отъ митницата на града Зимничъ. Слабитъ ромънски части, прикриващи брѣга, бѣха временно прогонени отъ германскитъ части, преминали малко по-рано на отстрѣния брѣгъ на Дунавъ. Следъ разтоварването си, дружинитъ, стѣпили вече на ромънска земя, съ го-

лѣмъ ентузиазъмъ и гърмогласно „ура“, се отправиха за митницата, кждето къмъ 10 ч. пр. пл. се установиха на бивакъ за ношуване.

Преминали на отстрѣния (лѣвия) брѣгъ на Дунава, на частитъ предстоеше да преследватъ енергично противника и го изтласкатъ въ североизточна посока, като съ това осигурятъ преминаването на Дунава и тила си. Ето защо много рано сутринята на 24-и ноемврий командирътъ на полка получи заповѣдъ отъ бригадата да остави една дружина въ бригадна поддържка въ източната крайнина на гр. Зимничъ, а съ другитъ две — да настѣпи и заеме линията отъ висо-

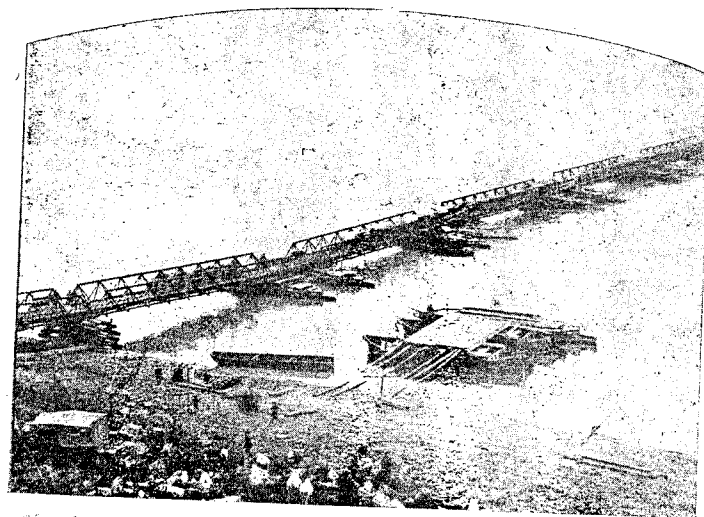

Полка натоваренъ на шлепове при гр. Свищовъ минава р. Дунавъ.

тата (кота 32) до шосето Зимничъ — Брагадирулъ. Къмъ 2 ч. сл. пл. заповѣдта бѣ изпълнена. Командирътъ на полка, като остави въ бригадна поддържка 1-а дружина, съ останалитъ дружини (2-а и 3-а) и седемъ картечници зае горекананата линия, въ съседство вдѣсно 41 пех. полкъ, а влѣво 2-и опълченски полкъ. Изпратенитъ офицерски патрули за разузнаване донесоха късно следъ пладне, че не сж забелязали напредъ никакъвъ противникъ.

Още отъ тъмни зори на 25-и ноемврий бѣха изпратени напредъ наново патрули за събиране сведения за противника. Тѣй като при завръщането си тѣ донесоха, че не сж забелязали противникъ, къмъ 2 ч. сл. пл. последва заповѣдъ отъ бригадата да се започне настѣпление по направление на с. Формоза.

Полкътъ, влизащъ въ състава на бригадата, въ този денъ бѣ назначенъ въ авангардъ. Въ главнитѣ сили на бригадата следваше 1-а дружина. 2-а дружина съставляше главнитѣ сили на авангарда, а 3-а дружина бѣ въ преденъ отрядъ. Следвайки въ този редъ, къмъ 3 ч. сл. пл. преднитѣ части отъ авангарда се натъкнаха на два неприятелски ескадрона, които скоро бѣха прогонени съ пехотенъ и картеченъ огънь. Поради тъмнината, съ настѣпването на нощта движението на авангарда бѣ преустановено на линията на висотитѣ к. к. 70 и 60, а главнитѣ сили на бригадата останаха да ношуватъ северно отъ пѣтя Зимничъ — Брагадирулъ.

Понтонния мостъ на р. Дунавъ при гр. Свищовъ, по който мина Българската армия.

На 26-и ноемврий полкътъ, като авангардъ на бригадата, настѣпи въ 7 ч. пр. пл. по пѣтя Формоза — Контеще — Конакулъ — Драгучеану — Какалечи. Въ преденъ отрядъ бѣ назначена 3-а дружина, която за свое охранение бѣ изпратила 9-а рота, като челенъ отрядъ. Когато челниятъ отрядъ приближи с. Какалечи, спешени неприятелски конници обстреляха съ пехотенъ и картеченъ огънь нашитѣ патрули но скоро бѣха прогонени. Къмъ 6 ч. сл. пл. предниятъ отрядъ (3-а дружина) излѣзе на 5 км. североизточно отъ с. Какалечи, дето разстави въ охрана 9-а, 10-а и 12-а роти, а главнитѣ сили на авангарда (2-а дружина) заеха главната позиция висотата (кота 84), която започнаха да привеждатъ за

отбрана. Главнитѣ сили отъ бригадата останаха да ношуватъ западно отъ с. Какалечи, на линията на кота 80. Частитѣ прекараха нощта, безъ да бждатъ обезпокоявани отъ противника.

На 27-и ноемврий полкътъ продължи настѣплението си, като главни сили на бригадата, по пѣтя: Путинеу — с. Станеши — кота 91 (северно отъ с. Онеще). Въ 5 ч. сл. пл. безъ да срещне противникъ, бригадата ношува 2 км. северозападно отъ с. Онеще, охранявана отъ 5-а, 6-а и 7-а роти отъ 2-а дружина и една рота отъ 41-и пех. полкъ. Въ сѣщия редъ полкътъ продължи движението си и на 28-и ноемврий по посока на чифл. Бутуругаре Вехи и ношува на бивакъ на 1 км. северно отъ с. Цеагалуль.

Боя при Стоенеши.

(29-и ноемврий).

На 29-и ноемврий полкътъ, въ главни сили на бригадата, настѣпи въ 7 ч. пр. пл. охраняванъ отъ авангардъ отъ 41-и пех. полкъ. Бригадата въ този денъ имаше за задача да настѣпи по пѣтя: Калугерени — Адунати — Копачени — къмъ р. Арджешъ, съ цель да разузнае за южния фронтъ на Букурещъ. Настѣплението на колоната се извършваше бавно, понеже авангардътъ (41-и пех. полкъ) водѣше бой около с. Узунъ. Къмъ 12 ч. на пладне 1-а дружина премина отъ походенъ редъ въ строй по ротно и се спрѣ въ дола 2¹/₂ км. северозападно отъ чифл. Бутуругаре Вехи, а следъ нея, на 500—600 крачки, се спрѣ и 2-а дружина.

Въ 11¹/₂ ч. пр. пл. командирътъ на полка бѣше получилъ заповѣдь да изпрати една дружина и една батарея по посока на с. Стоенеши за гарантиране лѣвия флангъ на бригадата. За тази цель бѣ изпратена 3-а дружина, която къмъ 11³/₄ ч. пр. пл. се отправи за с. Стоенеши за изпълнение възложената ѝ задача.

Мѣстността, на която се разви боятъ съ 3-а дружина при с. Стоенеши, се заключава между шосето Узунъ — Стоенеши и дѣсниятъ брѣгъ на р. Няжеловъ. Тя е равна, съ много слаби гънки, които къмъ дѣсниятъ брѣгъ на рѣката постепенно се издигатъ и образуватъ единъ много удобенъ за отбрана гребенъ. Отъ този гребенъ, който бѣ заетъ отъ противника, водятъ пѣтища, които осигуряватъ отстъплението къмъ населенитѣ пунктове по лѣвия брѣгъ на рѣката.

Командирътъ на 3-а дружина, майръ Илковъ, тръгна за с. Стоенеши къмъ 12 ч. на пладне съ 9-а, 10-а и 11-а роти, а 12-а рота отъ дружината му охраняваше административ-

ния парк на дивизията. За усиление дружината, бѣха придадени: една батарея, единъ картеченъ взводъ и 3-а рота отъ 1-а дружина.

Противникътъ, въ съставъ две дружини, две батареи и една картечна рота, бѣше заелъ позиция на гребена по дѣсния брѣгъ на р. Няжеловъ и, завързвайки бой съ авангарда (41-и пех. полкъ), се стремѣше да обхване лѣвия му флангъ. Когато 3-а дружина достигна на 3 км. югоизточно отъ с. Стоенещи тя бѣ обстреляна отъ неприятелската артилерия, разположена при с. Стрѣмба. За избѣгване лишни загуби, дружината премина отъ походенъ редъ въ строй по ротно, а артилерията излѣзе на позиция и откри огънь по противника.

На 1 км. югоизточно отъ селото дружината премина въ боенъ редъ, насочвайки се къмъ селото и горичката непосредствено до сѣщото, яви се въ флангъ и тилъ на противника и съ стремителна атака го отхвърли отъ позицията му. Противникътъ отстъпи въ паническо бѣгство презъ рѣката за с. Стрѣмба. Къмъ 1 $\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. дружината зае с. Стоенещи и позицията на противника, на която бѣха натъркаляни повече отъ 90 неприятелски трупове. Опитътъ на противника отново да настѣпи откъмъ с. Стрѣмба, пропадна подъ огъня на нашата артилерия, която му нанесе още по-големи и значителни загуби.

Къмъ 4 $\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. дружинитѣ отъ полка, които по заповѣдъ бѣха отишли къмъ с. Узунъ, се върнаха обратно по дола при чифл. Бутуругаре Вехи и около 2 км. северно отъ него се установиха на бивакъ, за да пренощуватъ. Въ 6 $\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. се прибра къмъ полка и 3-а дружина.

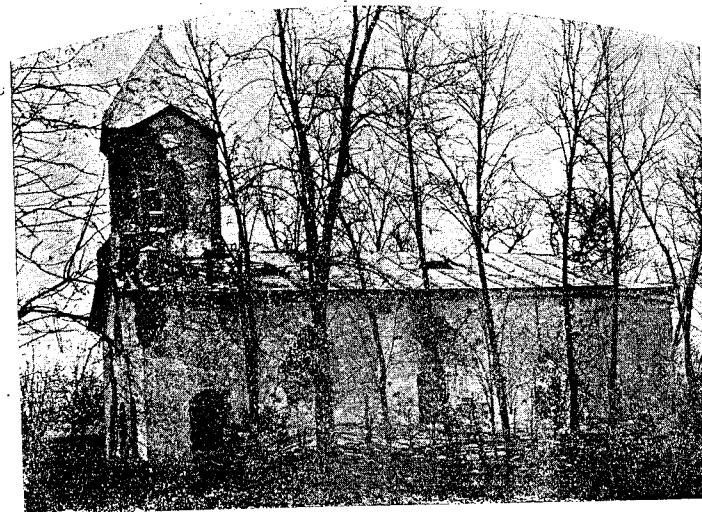
Въ този бой 3-а дружина взема въ пленъ 9 неприятелски войници и даде загуби: 1 подофицеръ и 2 редници ранени.

На 30-и ноемврий полкътъ въ главнитѣ сили на бригадата настѣпи въ 7 ч. пр. пл. за с. Узунъ. Къмъ 3 ч. сл. пл. авангардътъ на колоната (41-и пех. полкъ), следъ упоритъ бой, атакува противника и зае с. Калугерени. Отъ с. Узунъ дружинитѣ отъ полка настѣпиха за с. Кручеу де Пятра (Монастирея), кждето, къмъ 4 ч. сл. пл. пристигнаха и се установиха въ южната окръжна на селото за нощуване.

Боятъ между рѣкитѣ Няжеловъ и Арджешъ. (1-и декемврий).

Мѣстността, на която се разви боятъ на 1-и декемврий, се заключава между рѣкитѣ Няжеловъ и Арджешъ. Долината на р. Няжеловъ е много блатиста, самата рѣка — непроходима, и може да се премине само по мостовѣтъ на

шосето Калугерени — Букурещъ. На 2 км. северно отъ с. Калугерени мѣстността се малко възвишава и образува единъ гребенъ, който способствува за скрито приближаване. По-насеверъ мѣстността е равна и къмъ 6-я км. постепенно се повдига отъ дветѣ страни на шосето и образуватъ единъ гребенъ на протежение 7—8 км., който командува всичката околна мѣстность. На този гребенъ противникътъ бѣше заелъ позиция презъ нощта на 30-и ноемврий срещу 1-и декемврий. Самата позиция, отлична за отбрана, бѣ заета съ превъзходни сили съ достатъчно артилерия, картечници, автоматични пушки и др. Посрѣдата на позицията минава

Черквата при с. Калугерени — Ромѣния.

единственото първокласно шосе Калугерени — Адонати — Копачене — Букурещъ.

Преди да се започне боятъ, полкътъ, въ състава на главнитѣ сили на бригадата, бѣше разположенъ по дружинно на бивакъ въ дола на южната окрайнина на с. Мънастиря.

Още отрано сутринта авангардътъ (41-и пех. полкъ), който прекара нощта предъ северната окрайнина на с. Калугерени, започна настѣплението и съ постепенно изтласкване противника се приближаваше къмъ главната му позиция.

Полкътъ за този день имаше заповѣдъ да следва по пѣтя на авангарда и да го поддържа при настѣплението му. Преди тръгването, по заповѣдъ на бригадни командиръ,

командирът на полка изпрати въ подкрепа на 41-и пех. полкъ 2-а картечна рота на подпоручикъ Симовъ Димитъръ Дяковъ. Самото настѣпление полкътъ започна въ 7 $\frac{1}{2}$ ч. пр. пл. Най-напредъ настѣпи 3-а дружина, а следъ нея следваха 1-а и 2-а дружини. Движението се извършваше само по шосето, понежи влѣво и вдѣсно отъ него, поради блатата и непроходимостта на р. Няжеловъ, бѣше невъзможно. За да не страдатъ отъ неприятелския артилерийски огънь, който бѣше съсредоточенъ върху моста на р. Няжеловъ, дружинитѣ се движеха по взводно, съ прибѣжки, на разстояние отъ 300—400 кр. Първоначално, следъ преминаването рѣката, дружинитѣ се събраха прикрито задъ дърветата и клѣтитѣ на с. Калугерени. Отгукъ тѣ продължиха движението си въ строй по ротнo, въ две линии, и застанаха: 3-а дружина — на два км. северно отъ селото, до артилерийската позиция на авангарда; задъ нея, на 500 кр., — 1-а дружина западно отъ шосето, а още по-назадъ, на около 400—500 кр., се установи 2-а дружина.

Къмъ 9 ч. пр. пл. неприятелската артилерия започна да обстрелва съ ожесточенъ огънь нашата артилерия. 3-а дружина, която бѣше се прикрила въ слабитѣ гънки на мѣстността влѣво отъ шосето, за да не страда отъ огъня, получи заповѣдъ и се премѣсти още по-влѣво на около 600 крачки. Въ това време дветѣ полски батареи отъ 14-и артилерийски полкъ, командувани отъ подполковникъ Даневъ, премѣстиха позицията си напредъ, а 1-а дружина, по заповѣдъ, излѣзе напредъ и се разположи около тѣхното мѣсто.

Боятъ на авангарда се разгореци. Къмъ 9 $\frac{1}{2}$ ч. пр. пл. авангардътъ бѣше изблѣскалъ преднитѣ части на противника и бѣше се доближилъ на около 2 км. до главната неприятелска позиция. Командирътъ на полка, следѣйки развоя на боя, даде заповѣдъ на дружинитѣ да се привдигнатъ напредъ и да застанатъ по близу до авангарда (41-и пех. полкъ). 3-а дружина настѣпи задъ лѣвия флангъ на авангарда и се разположи въ окопитѣ, които той заемаше презъ нощта. Непосрѣдствено задъ нея настѣпи и се разположи и 2-а дружина. 1-а дружина настѣпи източно отъ шосето и къмъ 10 ч. пр. пл. получи устна заповѣдъ лично отъ бригадниятъ командиръ да продължи движението и застане задъ дѣсния флангъ на авангарда. Дружината изпълни заповѣдта и зае указаното мѣсто при полковата поддръжка на 41-и пех. полкъ, състояща се отъ 1 $\frac{1}{2}$ роты. По заповѣдъ отъ командира на 41-и пех. полкъ, дръжината остана въ полкова поддръжка, като изпрати 3-а и 4-а роты влѣво отъ шосето, задъ лѣвия флангъ на полка отъ бойната частъ. Понеже боятъ ежeminутно се усилваше, 3-а дружина, по заповѣдъ, настѣпи и се спрѣ въ окопитѣ на противника, които той заемаше презъ нощта. Сжщо така се привдигна напредъ.

и 2-а дружина, която следваше непосредствено задъ 3-а дружина.

Къмъ пладне противникътъ, подкрепенъ отъ силни поддръжки, настѣпи, за да атакува преднитѣ наши вериги, които бѣха се приближили до позицията му на не повече отъ 1200 крачки. Най-силенъ бѣше натискътъ отъ страна на противника върху българския дѣсенъ флангъ, съ цель да се вмъкне въ промеждутъка, образуванъ съ 1-а бригада. За да се помогне и подкрепи дѣсния флангъ, къмъ който противникътъ бѣ насочилъ своята енергична атака, по заповѣдъ отъ командира на 1-а дружина, майоръ Пеневъ, хвърлиха се въ контъратака останалитѣ въ полка поддръжки — 1 $\frac{1}{2}$ роты отъ 41-и пех. полкъ и 1-а рота отъ полка. Смѣлото и вихрено нахвърляне на всички офицери и войници въ контъратака въ този критически моментъ, съпроводено съ грѣмогласното „Ура!“ и „Напредъ на ножъ!“, силно разколеба противника и за моментъ го приковаха на мѣстото му. Едновременно съ това, противникътъ бѣше повелъ атака и срещу лѣвия флангъ на бойното разположение (3-а дружина отъ 41 пех. полкъ). Тукъ стоящитѣ въ поддръжка 3-а и 4-а роты отъ полка, по даденъ знакъ отъ командира на 3-а дружина, се хвърлиха и тѣ въ контъратака и, размѣсени съ ротитѣ отъ тази дружина, съ смѣлъ и бързъ ударъ и съ викове „Ура!“ и „Напредъ на ножъ!“, сломиха упорството на противника. Слисанъ отъ този неочакванъ ударъ, нанесенъ му откъмъ двата фланга, противникътъ обърна грѣбъ и, безъ да може да се запре на позицията си, отъ която бѣше повелъ атаката, отстѣпи чакъ на около 2 км. югозападно отъ р. Арджешъ, като остави въ наши рѣце, прѣснати отъ дветѣ страни на шосето, 28 орджия и множество ракли, пушки, патрони и разни други материали.

Не бѣше се изминало много време отъ спечелената победа, когато неочаквано се надвеси нова и още по-голѣма опасностъ. Въ 2 $\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. противникътъ получи силни подкрепления и се понесе въ атака срѣщу лѣвия флангъ и успѣ да изтласка бойния редъ и да си вземе обратно орджията. Въ този критически моментъ адютантътъ на 3-а дружина отъ 41-и пех. полкъ изпратенъ отъ дружиния си командиръ за помощъ, срещна командира на 3-а дружина отъ полка, която бѣше въ бригадна поддръжка, и му докладва, че преднитѣ части отстѣпватъ и, ако не получатъ подкрепление, всичко спечелено съ толкова жертви ще бже загубено.

За моментъ въ въображението на командира на дружината, майоръ Илковъ, се представи неродостна картина: р. Няжеловъ, находяща се на 3 км. задъ боевата линия, непроходима въ бродъ, която бригадата тази сутринъ въ продължение на повече отъ 10 часа съ мъжа успѣ да пре-

мине по единствения полуизгорѣл мостъ. При натиска на противника, той намираше, че бригадата по никакъв начин не би могла да отстъпи, безъ да претърпи катастрофа, затова и правѣше разсѣжденията си какви нареждания би далъ командирѣтъ на бригадата до него, като бригадна, поддържка за спасение на положението: да отбранява или да атакува и къде именно? За много мислене и праздни разсѣждения той намѣри, че нѣма сега време, и реши въ себе си бързо да действува.

Както познаваше добре храбростта и самоотвержеността на чиноветѣ отъ дружината си, които бѣха останали около $\frac{1}{3}$ отъ цѣлия съставъ, съ който той тръгна отъ Царибродъ, и като имаше вѣра въ тѣхъ, че тѣ пакъ ще победятъ, както до сега, реши по своя инициатива, безъ да чака по-нататкъ заповѣдъ, да действува бързо, като атакува противника. Взелъ веднажъ това решение, командирѣтъ на 3-а дружина, майоръ Илковъ, развърна веднага дружината си въ боенъ редъ и я насочи въ тоя критически моментъ къмъ застрашения пунктъ. Съ ентузиазъмъ до самозабравяне и нескончаемо „Ура“, ротитѣ отъ 3-а дружина, начело съ своитѣ началници, се понесоха напредъ срещу подлия и коваренъ врагъ. Този мощенъ и вихренъ устремъ на чиновдѣтъ отъ тази дружина насърчи цѣлия боенъ редъ и той се повърна и понесе сжщо така вихрено напредъ. Неприятельтъ се слиса. Той видѣ нѣщо ново и невѣроятно за него — видѣ своя врагъ да презира смъртта отъ неговитѣ гранати и куршуми и това безстрашие го уплаши. Той обърна грѣбъ и побегна въ паническо бѣгство, изоставяйки наново всичкитѣ си 28 орджия, като обсѣя полето съ множество материали и трупове на убити и ранени свои войници.

Преследването на противника, въ което нѣкои отъ войнитѣ се надпреварваха да бѣдатъ първи, продължи до 2000 крачки и се преустанови по заповѣдъ, съ цель да се усроятъ частитѣ и укрепятъ на достигнатитѣ позиции.

Следъ последната несполучлива атака се забеляза, че противникѣтъ подава нѣкакви сигнали и наново се опитва да настѣпи къмъ лѣвия флангъ. Това принуди 3-а дружина да излѣзе наредъ и, заставайки влѣво отъ 1-а дружина, съвмѣстно съ други части, да отбиятъ съ огънь последнитѣ опити на противника, който, убитъ духомъ и съвършено сломенъ, отстъпи на старата си позиция, 2 км. южно отъ р. Арджешъ.

Къмъ 7 ч. сл. пл., съ настѣпване на нощта, боятъ утихна по цѣлата линия. 1-а дружина, по заповѣдъ, зае дѣсния участъкъ отъ позицията — влѣво отъ шосето, а влѣво отъ нея се разположи 3-а дружина. 2-а дружина, въ бригадна поддържка, се разположи югозападно отъ бѣлия кантонъ, непосредствено задъ артилерията. Въ такъвъ поря-

дъкъ заночуваха частитѣ отъ полка на позицията, продължавайки презъ нощта да се укрепаватъ и да поддържатъ връзка чрезъ патрулиране напредъ, къмъ страната на противника, и влѣво съ нашитѣ части.

Въ днешния кървопролитенъ и ожесточенъ бой, въ който всички чинове отъ полка показаха беззаветна храбростъ и самопожертвувание, паднаха убити: 10 войници, а ранени: командирѣтъ на 1-а дружина, майоръ Пеневъ; командирѣтъ на 4-а рота, поручикъ Радковъ; командирѣтъ на 9-а рота поручикъ Храновъ, който въ последствие почина отъ ранитѣ си,

въ ст. София; командирѣтъ на 2-а карт. рота, подпоручикъ Симовъ; и офицерскитѣ кандидати: отъ 2-а рота Мариновъ Георги, отъ 2-а карт. рота. Тошевъ Емануелъ и 99 войници отъ 1-а и 3-а дружини и 2-а карт. рота. Отъ противника полкѣтъ взе като трофеи: 28 орджия съ раклитѣ и множество пушки, патрони и разпръснати по цѣлото бойно поле при паническото отстъпление.

На 2-и декемврий полкѣтъ прекара на позицията, на която бѣше достигналъ на вчерашно число. Къмъ 10 ч. пр. пл. противникѣтъ се опита да настѣпи, но бѣ отбитъ само съ огънь. Презъ цѣлия день се води силенъ артилерийски двубой, Въ

този день 1-а дружина бѣ изпратена по заповѣдъ въ с. Дидилово, въ разпореждане на щаба на дивизията. Нейниятъ участъкъ отъ позицията се зае отъ 3-а дружина.

Артилерийскитѣ двубой продължи и презъ цѣлия день 3-и декемврий. На 4-и декемврий се забеляза известно движение въ редоветѣ на противника. Изпратенитѣ въ този день патрули за събиране сведения донесоха, че противника е напусналъ с. Адунати, а по-после, отъ добититѣ сведения отъ селени изъ околнитѣ села се узна, че той още въ 8 ч. пр. пл. е отстъпилъ задъ р. Арджешъ. Къмъ 4 ч. сл. пл. сжщия день 3-а дружина отъ полка, която заемаше позицията, бѣ смѣнена отъ една германска дружина отъ 22-и полкъ. Въ 5 ч. сл. пл. тя се настани за нощуване при бригадната поддържка (2-а дружина отъ полка).

1-а дружина на майоръ Пеневъ, която още на 2-и декемврий замина за с. Дидилово, на 3-и декемврий заедно

Капитанъ Храновъ Василь,
к-ръ 9-а рота, † 21. II. 1917 г.

съ едно артилерийско отделение се отправи по заповѣдъ за с. Владъ Тепесъ, въ разпореждане на 1-а бригада отъ дивизията. На 4-и декемврий тази дружина, заедно съ една батарея, зае позиция на висотата 88, около 4 км. югоизточно отъ Владъ Тепесъ, съ фронтъ къмъ могилата Татаролуй, въ поддръжка на 5-и опълченски полкъ, който зае позиция на висотата 87, източно отъ Владъ Тепесъ. Вечерята 3-а рота на подпоручикъ Лазаровъ бива изратена въ подкрепа на опълченския полкъ къмъ лѣвия флангъ и тукъ взе живо участие въ отбиване руската атака, предприета презъ нощта, като даде загуби: 1 войникъ убитъ и 2 ранени.

На 5-и декемврий тази дружина се приближи къмъ позицията на 5-и опълченски полкъ. Къмъ 11 ч. пр. пл. сжщия денъ противникътъ се нахвърли въ атака на 10-а рота отъ този полкъ, която заемаше могилата Татаролуй. Командирътъ на дружината изпрати 4-а рота отъ дружината си въ помощъ на тази рота, която успѣ да го отблъсне и да го преследва до крайнината на гората при висотитѣ 83 и 85.

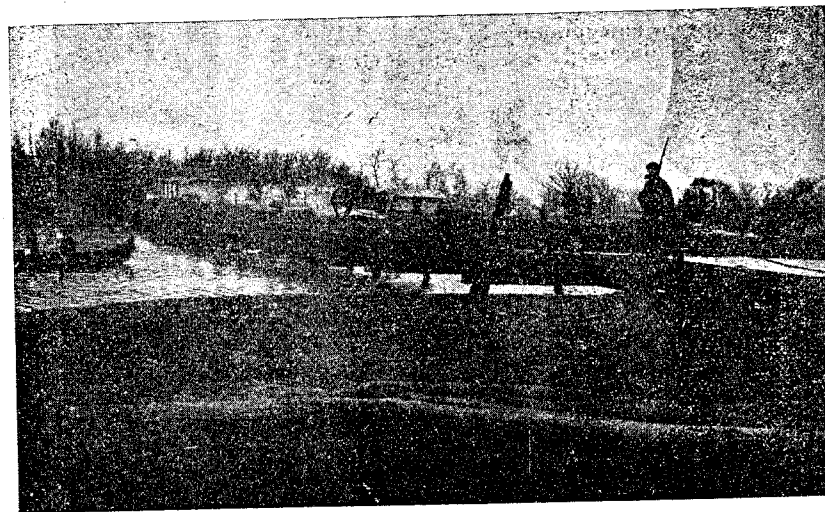
Въ този денъ, предвидъ натиска на противника при могилата Татаролуй, полкътъ получи заповѣдъ да тръгне отъ бивака при с. Кокотей за Владъ Тепесъ и вземе участие въ боя въ подкрепа на 5-и опълченски полкъ. Полкътъ, въ съставъ 2-а и 3-а дружини съ две батареи отъ 14-и артилер. полкъ, настѣпи въ 7 ч. пр. пл. презъ селата Бранишаре — Дадилово и 2 ч. сл. пл. стигна въ с. Владъ Тепесъ. Тукъ веднага 2-а дружина се разви въ боенъ редъ, настѣпи къмъ могилата Татаролуй и, отблъсквайки противника, възстанови положението, създадено отъ отстъплението на ротитѣ отъ 5-и опълченски полкъ. На този пунктъ къмъ полка се присъедини и 1-а дружина,

Къмъ 7¹/₂ ч. вечерята полкътъ, по заповѣдъ, зае участъка отъ позицията отъ могилата Татаролуй до височината 87, включително, като имаше вдѣсно 2-а дружина, а влѣво — 1-а дружина. 3-а дружина бѣ оставена въ бригадна поддръжка, задъ дѣсния флангъ. Вдѣсно полкътъ бѣше въ връзка съ 3-а дружина отъ 41-и полкъ, а влѣво — съ опълченската дружина на подполковникъ Коняровъ. Веднага, щомъ заеха участъка, дружинитѣ започнаха усилено да се укрепяватъ. Къмъ 11 ч. презъ нощта противникътъ се опита да атакува дѣсния флангъ, като успѣ да се промъкне скрито презъ гората и дола къмъ този флангъ, но скоро, забелязанъ отъ бдителнитѣ наши часови, съ огънь бѣ отблъснатъ и повърнатъ къмъ позициитѣ си. Цѣлата нощъ се прекара въ чести патрулни схватки и обезпокоителенъ огънь между дветѣ страни.

Въ днешния бой полкътъ залови 20 души пленници — руси, като даде 1 войникъ убитъ и 3 ранени.

Следъ несполучливитѣ боеве презъ последнитѣ нѣколко дни, противникътъ, разколебанъ въ намѣренията и успѣхитѣ си, започна още отрано сутринта на 6-и декемврий последователно да се оттегля по направление на р. Яломица, а оттамъ — къмъ р. Калмацулъ.

За преследването му полкътъ, въ състава на бригадата, започна още отъ 6-и декемврий 4 ч. сл. пл. походно настѣпателно движение съ всички мѣрки на охранение. Това на-

Понтонния мостъ на р. Яломица, Ромъния.

стъпление продължи непрекъснато 12 дни, безъ никаква среща съ противникъ.

Охранявайки бригадата въ колоната, редувайки се ежедневно съ 41-и пех. полкъ, полкътъ на 6-и декемврий вечерята нощува въ североизточната крайнина на с. Прунтъ; на 7-и — на позиция предъ гората на с. Гряка; на 8-и — на квартири въ с. Бодеще; на 9-и — на позиция предъ гората източно отъ с. Кьоризелу; на 10-и — на квартири въ с. с. Мапеза и Таричени; на 11-и — на квартири въ с. Михай Витязу; на 12-и — на позиция при с. Русолуй; на 13-и — на квартири въ с. Сатулноу; на 14-и — на бивакъ южно отъ с. Гимпаци; на 16-и — на квартири въ с. с. Иазулъ и Сатулноу, а на 17-и — на позиция североизточно отъ Дайчеши.

Въодушевени отъ блѣскавитѣ победи, както въ Добруджа, така и тукъ, въ Ромъния, войницитѣ отъ полка бродѣха ромънската равнина, безъ да чувствуватъ нѣкаква умора,

въпрѣки дъждовното и студено време. Тѣ съ нетърпение очакваха новата срѣща съ врага, за когото имаше вече сведения, че е заелъ позиция на линията на селата: Филмулъ — Гюргени.

На 18-и декемврий полкътъ заемаше линията предъ с. Инсурацей съ 2-а и 3-а дружини. 1-а дружина отъ този день до 25-и включително, бѣше оставена въ разпореждането на дивизията, като дивизионна поддръжка. Въ 2 ч. сл. пл. 3-а дружина завърза престрелка и прогони съ огънь неприятелския разездъ, който охраняваше мостътъ на р. Калмациуль, по шосето Инсурацей — Визеруль. Два взвода отъ 9-а рота на тази дружина успѣха да минатъ моста и се окопахъ по лѣвия брѣгъ на рѣката. На тази позиция полкътъ остана до 3 1/2 ч. сл. пл. на 19-и декемврий, когато бѣ смѣненъ отъ турската 26-а дивизия и се прибра къмъ главнитѣ сили на бригадата — висотата (кота 20).

На 20-и декемврий полкътъ получи заповѣдь да охранява линията отъ висотата (кота 45), югоизточно отъ с. Гюргени, до крайната на с. Сатноени. Въ бойна частъ бѣ назначена 2-а дружина на майоръ Стефчевъ, която къмъ 10 ч. пр. пл. зае предната линия срещу с. Гюргени. По сведения отъ пленници, противникътъ, въ съставъ единъ пехотенъ полкъ, три полски и една гаубична батареи, заемаше срещу положния брѣгъ на рѣката, добре окопанъ и обграденъ съ телени мрежи.

На тази позиция полкътъ продължаваше да се укрепява до надвечерието на боя за с. Гюргени — 26-и декемврий. До това време се водѣше усиленъ артилерийска стрелба, отъ двѣтѣ страни, и — усилено разузнаване и подаване напредъ, отъ наша страна, за противодействие и приковаване противника, за да не може да маневрира и прехвърля войскитѣ си отъ едно мѣсто на друго.

Боятъ при селото Гюргени.

(26-и — 29-и декемврий).

Мѣстността, на която се разви боятъ, е долината по двата брѣга на р. Калмациуль, включваща се отъ източната крайнина на с. Сатноени до 2 км. източно отъ селата Гюргени и Караджика. Долината на помѣнатата рѣка, широка отъ 4 до 5 км., е равна и блатиста, безъ каквато и да било височина. На нѣкои мѣста блатата сж отъ 50 до 100 м. дълги и отъ 10 до 30 м. широки. Поради плитката подпочвена вода, не могатъ да се копятъ по-дълбоки окопи отъ 40—50 см.

Самата р. Калмациуль е съ тихо течение, дълбока повече отъ 1 1/2 м., и не може да се премине, освенъ по мостове. Позицията на противника се простираше по лѣвия брѣгъ на реката който командува цѣлата околна, равна като дланъ, мѣстность. Тя се състоеше отъ две линии окопи, обградени съ четири редове телена мрѣжа, и съ изнесени напредъ окопи, предъ източната крайнина на с. Сатноени и по брѣга непосредствено при с. Гюргени.

Преди начеването на боя, полкътъ заемаше позиция на около 3 1/2 км., южно отъ с. Гюргени, като имаше въ бойна частъ 2-а дружина на майоръ Стефчевъ съ 6 картечници, а въ полкова поддръжка — две роти отъ 3-а дружина на майоръ Илковъ, разположени на 300 крачки задъ бойната частъ. Останалитѣ две роти отъ тази дружина бѣха въ бригадна поддръжка и, се намираха на 1 1/2 км. югоизточно отъ кръглото езеро при висотата 23. 1-а дружина отъ полка бѣше въ маневрени войски, въ разпореждането на началника на дивизията, и се намираше на 1 км. югоизточно отъ с. Додескуль.

За 26-и декемврий полкътъ, въ съставъ 1 1/2 дружини (6 роти, 6 картечници и 4 полски батареи), получи заповѣдь да настѣпи по посока на с. Гюргени, като държи връзка вдѣсно съ турската 26-а дивизия, която имаше за задача да вземе с. Визеруль.

Точно въ 8 ч. пр. пл. 2-а дружина на майоръ Стефчевъ, подъ прикритието на гжста патрулна верига, настѣпи къмъ означеното село, като имаше въ предна линия 6-а, 7-а и 8-а роти, а въ поддръжка — 5-а рота. За настѣплението благоприятствуваше и падналата, макаръ и недотамъ гжста, мъгла, която се разстилаше по цѣлата долина на р. Калмациуль. Движението на ротитѣ напредъ се извършваше на етапи. Такива етапи (спирания) се направиха около 30 на всѣки 100—200 крачки, на които войницитѣ, за прикриване отъ противника, набързо построяваха малки стрелкови ровчета. Заедно съ придвижването на бойната частъ напредъ, се извършваше последователно и движението на полковата поддръжка (9-а и 12-и) роти отъ 3-а дружина, на майоръ Илковъ.

Въ 2 ч. сл. пл. 1-а дружина отъ полка, на подполковникъ Преславский, която бѣше въ маневрени войски на дивизията, пристигна южно отъ с. Караджикъ и влѣзе въ състава на полка. По заповѣдь на командира на полка, тази дружина въ 2 1/2 ч. сл. пл. настѣпи по посока на с. Гюргени, като влѣзе въ бойната частъ въ интервала между 2-а дружина и турската 26-а дивизия.

Къмъ 4 ч. сл. пл. 3-а и 4-а роти отъ тази дружина, чрезъ своитѣ патрули, влѣзоха въ контактъ съ противника и се изравниха и влѣзоха въ връзка съ 2-а дружина, влѣво,

но съ турската 26-а дивизия, вдѣсно, не можа да се влѣзе въ връзка, понеже тази последната бѣше отдалечена отъ фланга на дружината на повече отъ 4 км.

Противникътъ забеляза настѣплението на дружинитѣ въ последнитѣ нѣколко придвижвания и започна да ги обстрелва съ силенъ пехотенъ и артилерийски огъня. Това обстоятелство, обаче, не спре настѣплението и то продължи, макаръ и съ чести спирания, до настѣпване на нощта, която завари веригитѣ на дружинитѣ на 600—700 крачки отъ неприятелскитѣ окопи.

Тѣй като атаката на с. Гюргени само отъ фронта изглеждаше много трудна, и се предвиждаше, че ще бѣде съпроводена съ много жертви, командирътъ на полка, съ разрешението на бригадни командирѣ, заповѣда на командира на 1-а дружина да прехвърли две роти на лѣвия брѣгъ на рѣката, които да се насочатъ въ флангъ на неприятелската позиция и съдействуватъ на атаката. Въ 11 ч. пр. пл. 1-а и 3-а роти преминаха рѣката по моста, построенъ отъ турскитѣ войски, при чифлика източно отъ с. Караджикъ, спрѣха се на висотата 37 и влѣзоха въ връзка съ лѣвия флангъ на турската 26-а дивизия, който достигаше до гората, отстояща на 1—1½ км. източно отъ висотата 37. Въ този день турската дивизия имаше слаби успѣхи по фронта, а на лѣвиятъ си флангъ бѣ претърпѣла неуспѣхъ.

Ротитѣ прекараха нощта на позицията, въ бдителностъ и готовностъ на следния день да продължатъ боя за завладяване неприятелската позиция. При днешното настѣпление, благодарение на мъглата и бързото и умѣло придвижване, полкътъ даде загуби само 1 убитъ и 4 ранени войници.

Влажното и студено утро на 27-и декемврий завари войницитѣ въ окопитѣ, приготвени още презъ нощта на предния день. Студътъ и влагата, както и трескавото възбуждение за предстоящото сражение, разбудиха войницитѣ, и тѣ отъ ранни зори бѣха се раздвижили изъ окопитѣ си. Въ този день на полка предстоеше да атакува и завземе неприятелската позиция, която включваше въ себе си и селото Гюргени, разположено на лѣвия брѣгъ на р. Калмацулъ.

За да може да се предприеме и завърши съ успѣхъ тази трудна задача, налагаше се, да се разузнае кѣде би било най-удобно да се построятъ мостове за преминаване презъ тази широта и дълбока рѣка. Ето защо още рано сутринтъ командиритѣ на 1-а и 2-а дружини получиха заповѣдъ отъ командира на полка да изпратятъ офицерски патрули, които да разузнаятъ кѣде, изобщо, може да се премине рѣката въ бродъ, или да намѣрятъ мѣста, на които биха могли да се построятъ мостове за преминаването ѝ.

За изпълнение тази задача, командирътъ на 2-а дружина назначи два патрула, единиятъ, подъ командата на

подпоручикъ Бисеровъ, а другиятъ, подъ началството на офицерския кандидатъ Петъръ Цуревъ. Първиятъ наблюдава рѣката на около 200 крачки, но, преждевременно открить отъ противника, бива принуденъ да се завърне незаसेгнатъ. Офицерския кандидатъ Петъръ Цуревъ, щомъ получи заповѣдта, съ свойствения му младенчески жаръ, безстрашие и смѣлостъ, водимъ и отъ желанието да се отличи, избра нѣколко души охотници отъ взвода си и въ скоро време изпълни блѣскаво своята задача, като се завърна и доведе единъ заловенъ неприятелски войникъ. Това обстоятелство много спомогна за събиране на необходимитѣ сведения за силата, състава и разположение-то на противника. Окураженъ отъ своя подвигъ, и считайки, че не си е изпълнилъ напълно задачата; той заминава наново съ своитѣ 7 души смѣлчаци и като използва падналата гъста мъгла, успѣва да се доближи на нѣколко крачки до брѣга на самата рѣка. Неочакваното вдигане на мъглата открива патрула. Противникътъ залегналъ въ окопи, непосредствено на брѣга на рѣката, бързо ги забелязва и открива ожесточенъ огънь отъ три страни по тѣхъ. Младиятъ и енергиченъ офицерски кандидатъ Петъръ Цуревъ, безъ да губи куражъ, бързо залегва съ своитѣ войници и отговаря на противника съ щцо съ бързъ и енергиченъ огънь. Въ едночасова ожесточена и неравна борба, биватъ избити почти всички 6 души войници отъ патрула заедно съ своя началникъ офицерския кандидатъ Петъръ Цуревъ, който непоколебимо и съ пълно съзнание на честно и добросъвестно изпълнение на своя служебенъ дългъ, остава до последния моментъ на поста си, като се самопожертвува само и само да изпълни трудната и съпроводена съ голѣмъ рискъ възложена му задача. Отъ този патрулъ успѣва да се спаси само единъ, и то много тежкораненъ, войникъ, отъ когото се добиха сведения, че противникътъ заема самия брѣгъ на рѣката, която е пълноводна и доста широка. На щщото това мѣсто, дето сж били избити патрулнитѣ войници и тѣхниятъ началникъ, по-късно се установи, че противникътъ е ималъ мостъ за пешаци, построенъ на колове, по който

Подпоручикъ Цуревъ Петъръ,
мл. оф-ръ 11-а ротѣ, † 27. XII. 1916 г.

скрито сж се приближавали неговитѣ секретѣ на дѣсния брѣгъ на рѣката, прикрити отъ брѣга, който тукъ се много снишава. Отъ донесенията и на другитѣ два патрула отъ 1-а дружина се установи сжщо, че рѣката е непроходима, освенъ по моста източно отъ с. Караджикъ, и че лѣвиятъ ѝ брѣгъ се заема отъ силенъ и много бдителенъ противникъ.

За да се облекчи атаката, която се смѣташе за невъзможна откъмъ фронта, по заповѣдь на командира на полка прехвърли се и 2-а рота на лѣвия брѣгъ на рѣката, а на разсъмване — и 4-а рота. Цѣлия денъ се премина въ оживена пушечна, картечна и артилерийска стрелба между

Избития офицерски патрулъ предъ самата неприятелска позиция.

дветѣ страни. Презъ нощта се изпратиха патрули къмъ страната на противника, който на разсъмване се завърнаха и донесоха, че той още стои въ окопитѣ си и продължава да се укрепява.

На 28-и декемврий полкътъ трѣбваше да продължи настѣпление си, за за завладяване с. Гюргени. Още отъ ранни зори противникътъ започна да обстрелва фронта на дружинитѣ съ полска и тежка артилерия.

За да се облекчи атаката на неприятелската позиция, 3-а дружина получи заповѣдь, и отъ 9 ч. пр. пл., заедно съ 5-а рота отъ 2-а дружини, започна по моста източно отъ с. Караджикъ да се изтегля по групи на лѣвия брѣгъ на рѣката. Най-напредъ се изтеглиха ротитѣ отъ бригадната поддръжка, а следъ тѣхъ и тѣзи отъ бойната частъ. Силно об-

стрелвана отъ неприятелскитѣ полски и тежки батареи, къмъ 1. ч. сл. пл. дружината успѣ да излѣзе на линията на 1-а дружина, на която започна да се окопава. Къмъ това време нашата артилерия започна съ силенъ огънь да подготвя самата атака.

1-а и 3-а дружини настѣпиха енергично и, макаръ и обстрелвани съ силенъ пушеченъ и артилерийски огънь, успѣха къмъ смръкване да доближатъ на около 300—400 кр. отъ теленитѣ мрежи на противника. 2-а дружина въ този денъ, по заповѣдь, се ограничи само да изпрати патрули напредъ.

Съ настѣпване на нощта, боятъ утихна по цѣлата линия. Изпратенитѣ напредъ патрули откриха, че противника е напусналъ позицитѣ си, вследствие на което дружинитѣ настѣпиха и въ 3 ч. пр. пл. заеха селото и неприятелскитѣ позиции, дето останаха да чакатъ до втора заповѣдь.

Въ днешния бой дружинитѣ отъ полка заловиха доста много неприятелски войници-пленници и много шенсовъ инструментъ, бодливъ телъ и др, материали, разхвърлени по цѣлата позиция, като дадоха жертви: 12 войници убити и 22 ранени,

Преследване противника до рѣката Серетъ и охраната на тази рѣка.

Бързото и стремително настѣпление на нашитѣ части срещу позицитѣ на противника по лѣвия брѣгъ на р. Калмацулъ го разколеба и той, предъ страха на надвѣсния се надъ главитѣ му разяренъ балкански лъвъ, счете за наложително и на 28-и срещу 29-и декемврий напусна тия силни позиции, безъ да дочака нашия ударъ, като се направляваше съ редъ последователни ариергардни схватки, къмъ долината на р. Серетъ.

Рано сутринята на 29-и декемврий полкътъ настѣпи въ боенъ редъ за преследването противника и вечерята зае позиция при селата: Мотолещи и Баламещи. На следния денъ продължи преследването и следъ, слаби схватки съ ариергарда на една неприятелска колона, която успѣ да отблъсне, вечерята достигна и зае позиция предъ с. Скорцаруль Вехи. Тази позиция полкътъ заемаше, и продължаваше укрепяването ѝ до 3-и януарий 1927 г. На 4-и януарий настѣпи срещу позицитѣ на противника съ 1-а и 2-а дружини — въ бойна частъ, а 3-а въ поддръжка и, макаръ обстрелванъ съ пехотенъ и артилерийски огънь, достигна на 300 крачки до теленитѣ мрежи на противника. Изпратенитѣ на 5-и януарий много рано сутринята патрули донесоха, че противникътъ е отстъпилъ. Къмъ 6 ч. пр. пл. посрѣдъ една

гжста мъгла, дружинитѣ преминаха теленитѣ мрежи на противника и къмъ 8 ч. пр. пл. излѣзоха северно отъ с. с. Тиреле — Луй — Соаре, дѣто се спрѣха, за да се устроятъ. Полкътъ продължи настѣплението си и, следъ труденъ походъ, поради студеното и мъгливо време и много лошия и разкалянъ пѣтъ, къмъ 1½ ч. пр. пл. сѣщия день достигна обекта си и спрѣ на линията Малаковъ — Муке. Вечеръта 1-а и 2-а дружини съ щаба на полка се разположиха на бивакъ въ северната окрайнина на с. Назиру, 2-а дружина съ три роти, четири картечници и една полска батарея

Позиция при р. Серетъ, Ромъния, 1917 г.

остана въ охрана, като авангардъ, на 4 км, северно отъ това село.

На 6-и януарий сутринъта полкътъ се отправи за с. Питулаци Ной, на р. Бузау, и къмъ 7 ч. вечеръта пристигна и се разположи на квартири въ това село, съ заповѣдъ да охранява р. Серетъ. 2-а дружина въ този день отблъсна съ огънь три неприятелски роти, които, следъ като преминаха р. Серетъ, се бѣха насочили срещу лѣвия флангъ на дружината (8-а рота). Къмъ 9 ч. сл. пл. тази дружина, смѣнена отъ части на турската 15-а дивизия, се оттегли отъ позицията и остана да ношува на квартири въ с. Назирулъ, а на 7 и въ 2 ч. сл. пл. се прибра при полка на квартири въ с. Питулаци Ной.

Въ Питулаци Ной, кално и съ лоша (солена) вода село, полкътъ остана до 17-и януарий 3 ч. сл. пл. Времето на

стоянето си тукъ войницитѣ употребиха въ почистване облеклото и орѣжието си, доста замърсено отъ непрестаннитѣ походи и боеве, безъ почивка отъ стѣпването имъ на ромънска земя. Една частъ отъ времето се използвава и въ строеви занятия за подтягане. Презъ време на стоянето тукъ началстващитѣ лица обикаляха на нѣколко пѣти позицията на 25-и пех. Драгомански полкъ, находяща се при с. Корбулъ Ной, съ целъ да се запознаятъ съ нея, понеже на полка предстоеше да я заеме и охранява, като смѣни този полкъ.

На 17-и януарий въ 2½ ч. сл. пл. полкътъ, построенъ за походъ къмъ с. Корбулъ Ной, бѣ приетъ отъ новоназначения командиръ на полка, отъ Генералния щабъ полковникъ Ганчевъ. Въ 3 ч. сл. пл. полкътъ потегли отъ с. Питулаци Ной и къмъ 5 ч. сл. пл. пристигна и се установи на квартири въ с. Корбулъ Ной.

На 18-и януарий полкътъ смѣни 25-и Драгомански полкъ и зае позицията северно отъ с. Корбулъ Ной, която укрепява и отбранява до 2-и февруарий. Най-тежкитѣ дни при охраната на тази позиция, полкътъ прекара презъ втората половина на месецъ януарий, когато отъ силнитѣ студове и виелици измръзнаха около 155 долни чинове,

Стоянката на полка въ селото Сутещи.

На 2-и февруарий полкътъ бѣ смѣненъ отъ позицията при Корбулъ Ной отъ 16-и пех. Ловченски полкъ и сѣщия день се отправи за с. Питулаци Ной, дѣто къмъ 5 ч. сл. пл. пристигна и се разположи на по-раншнитѣ си квартири за ношуване. На следния день продължи марша си и ношува въ с. Пискулъ, а на 4-и пристигна и се установи на квартири въ с. Сутещи.

Стояли на позиция презъ най-лошото време отъ годината, посрѣдъ студъ и снѣжни виелици, на войницитѣ се удаде сега възможность да се разположатъ на доста добри и удобни квартири, да си отпочинатъ, и отоплятъ и да се почувствуватъ за пръвъ пѣтъ въ тази война като у дома си. Въ това село полкътъ остана на почивка до 17-и мартъ, включително. Въ първитѣ дни на стоянката тукъ се взеха мѣрки за почистване на селото, както и всички санитарни мѣрки, за предпазване войницитѣ отъ болести, една откоято бѣ и ваксинирането имъ противъ болестъта коремънъ тифъ. Ежедневнитѣ прегледи на хората, облеклото и орѣжието, както и редовнитѣ строеви занятия и беседи, дадоха възможность на хората да се подтегнатъ, ободрятъ и да добиятъ своя истински войнишки видъ. Наредъ съ всички тѣзи

полезни за службата занятия се устройваха въ празничните и въ недѣлни дни и весели забави и тържества, които още повече повдигаха духа и вдъхваха весело настроение въ душата на войника. За да се даде възможност на войниците да се видятъ съ своитѣ домашни, съ които ги раздѣляха близу една, а нѣкои и две години, разпорежи се и тѣ, на смѣни, се пушаха въ домашенъ отпускъ, въ България, съ заповѣдъ да се събератъ въ с. Надежда (Софийско) — пунктъ, дето бѣ опредѣлено да се съсредоточи полка следъ завръщането му въ България.

На 9-и февруарий тукъ командирѣтъ на нестроевата рота, майоръ Савовъ, по заповѣдъ, прие командването на 3-а дружина, като неговата длъжностъ се прие отъ командира на 1-а рота, капитанъ Стойчевъ, а този последния предаде командването на ротата си на капитанъ Геновъ. Изобщо, полкѣтъ взема всички мѣрки, презъ времето на стоянето си тукъ, за подтягане войниците въ всѣко отношение, и чакаше само заповѣдта за денѣтъ, когато трѣбваше да напусне Ромъния, за което нѣщо той бѣ предупреденъ отпорано.

Завръщането на полка въ България и опрaвлението му за Южния фронтъ, въ Македония.

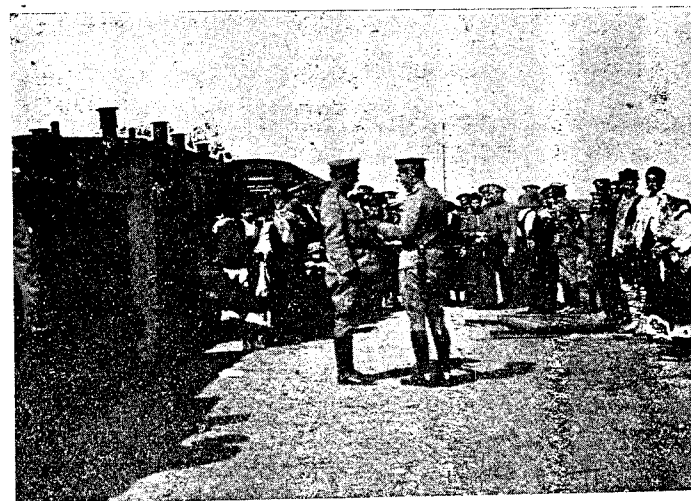
Покрили челата си съ неуведаема слава по бойните полета въ Добруджа и Ромъния, войниците и офицерите отъ полка съ трепетъ очакваха денѣтъ на завръщането си въ България. Допринесли много за победата надъ врага тукъ, тѣ бѣха предизвестени, че на плещите имъ тежи още една важна задача — да отидатъ въ Македония и въ подкрепа на нашите храбри войски тамъ, да се разправятъ и съ многохилядната съглашенска армия, сбирщина отъ англичани, французи, италианци, сърби и гърци, която отъ две години правеше отчаяни усилия да ни отнеме Македония и оттамъ да си пробие пътъ и къмъ България.

Най-после, и многоочакваниятъ денъ за тръгване къмъ България дойде. На 18-и мартъ дружините напуснаха с. Суतेши и се отправиха за гара Орляска, дето трѣбваше да стане товаренето имъ на желѣзницата. Въ този денъ командването на 3-а дружина пое капитанъ Матовъ, понеже капитанъ Савовъ като преместенъ, замина за новото си мѣсто-служене.

Отъ гара Орляска дружините се отправиха, по ешелонно, презъ Гюргево, за гр. Русе, а нестроевите, обозите, картечните роти и отдѣлните команди — също така по ешелонно — презъ Пловещъ — Зимничъ — за гр. Свищовъ. Войниците снабдени за изпѣтъ съ суха храна, на много отъ

гарите презъ време на пътуването получаваха и топла такава.

На 23-и мартъ полкѣтъ бѣше пристигналъ и установенъ на квартири въ селата: Обеля, Връбница и махлитѣ Малашевци и Надежда, находящи се въ околностите на гр. София. Въ горните села той престоя до 13-и априлъ. Времето на стоянето си тукъ войниците употребиха въ почиване и изкърпване облѣклото, като едновременно съ това се произвеждаха и занятия за подтягане. Даде се отпускъ на войниците, които не бѣха се ползували съ такъвъ, така че къмъ деня на тръгването, всички войници бѣха се завърнали

Полка на пътъ за Южния фронтъ презъ 1917 г.

въ ротите си вече ободрени, отпочинали и готови за нови подвизи.

На 14-и априлъ дружините, по ешелонно, се отправиха по желѣзницата за гр. Велесъ и, следъ нѣколкодневно престояване въ този градъ, на 19-и априлъ тръгнаха въ походъ за гр. Прилепъ, дето пристигнаха на 21-и въ 2 ч. сл. пл.

Следъ двудневна почивка въ този градъ, полкѣтъ, влязълъ вече въ разпореждането на германското командване, трѣбваше да замине и се разположи близо до позициите на Битолския фронтъ, съ целъ да се запознае съ тѣхъ и се подготви за отбраната и защитата имъ.

На 23-и априлъ рано сутринта полкѣтъ напусна гр. Прилепъ и презъ с. Боротинъ, на 25-и пристигна и се разположи на бивакъ северно отъ с. Бучино (въ предпланините

на Дровеник и Драгичекъ). На бивака дружинитъ отъ полка останаха до 1-и май, включително.

Въ нѣколкодневното си предстояване тукъ войницитъ се запознаха съ особеноститъ на позиционната война, а за изучаване и запознаване съ участъка отъ позицията, който предстоеше да се заеме, ежедневно отиваха, по смѣнно, команди отъ офицери, подофицери и войници на самата позиция, следъ което се завръщаха по бивацитъ си.

Позицията на полка, нейната организация и действията по охраната и отбраната ѝ.

Участъкътъ, който бѣ даденъ на полка за укрепяване и упорита отбрана, се заключаваше отъ пѣтя Битоля — с. Могила до 250 метра източно отъ с. Караманъ. Той се раздѣляше на два подучастъка — Западния, подъ название „Равнището“, започваше на около 750 метра западно отъ с. Караманъ и се простираше на около 500 метра западно отъ кръстопѣтя Битоля — с. Могила, а Източния, подъ название „Карамански“, започваше източно отъ него, като обхващаше и самото с. Караманъ до 250. метра източно отъ него.

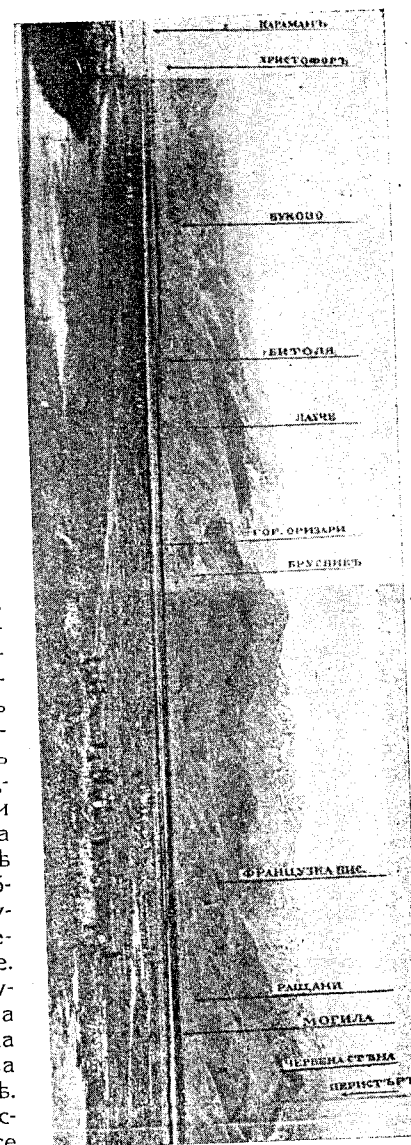
Позицията се зае отъ полка последователно. На 2-и срещу 3-и май 3-а дружина съ придаденитъ ѝ три картечни взводове, (6 картечни) отъ 2-а картечна рота зае участъка „Карамански“, а на 3-и срещу 4-и май 1-а дружина, усилена съ два картечни взвода (4 картечни) отъ 1-а и 2-а карт. роти, зае участъка „Равнището“. Дружинитъ смѣниха частитъ отъ 12-и пех. Балкански полкъ и, разполагайки се на тѣхнитъ мѣста, поеа охраната на участъцитъ си, за които бѣха получили заповѣдь упорито да отбраняватъ. 2-а дружина отъ полка на 3-и срещу 4-и май замина за с. Църневецъ, дѣто се разположи като поддръжка на дивизията. Нестроевата рота се разположи въ с. Чепикъ, а нестроевитъ взводове на ротитъ и дружинитъ — въ с. Беранци — пунктъ, който бѣ опредѣленъ и за почивка на дружинитъ при смѣната имъ отъ позицията.

Когато дружинитъ заеха участъцитъ отъ позицията, тѣ ги завариха ненапѣлно пригодени за отбрана. Това се дължеше на непрестаннитъ боеве, които частитъ отъ 8-а пех. дивизия, които дотогава ги заемаха, бѣха водили съ противника. Позицията и въ двата подучастъка се състоеше отъ два реда окопи, свързани на мѣста съ ходове за съобщения, предъ първия редъ откоито имаше построена 6 метра телена мрежа. На разни мѣста въ първата и втората линии окопи бѣха построени землянки, които бѣха пригодени така, че

едва можеха да запазятъ хората отъ коршумитъ и парчетата на шрапнелитъ.

Поради мочурливия и пѣсчѣнъ характеръ на почвата, особено въ подучастъка „Равнището“, на полка предстоеше една продължителна и усилена работа, както по отводняването мочурливата и блатиста мѣстностъ, така и по вдълбочаване окопитъ и построяване бетонирани помѣщения за хората, а наредъ съ това и построяване на гнѣзда за картечницитъ и гранатохвъргачкитъ.

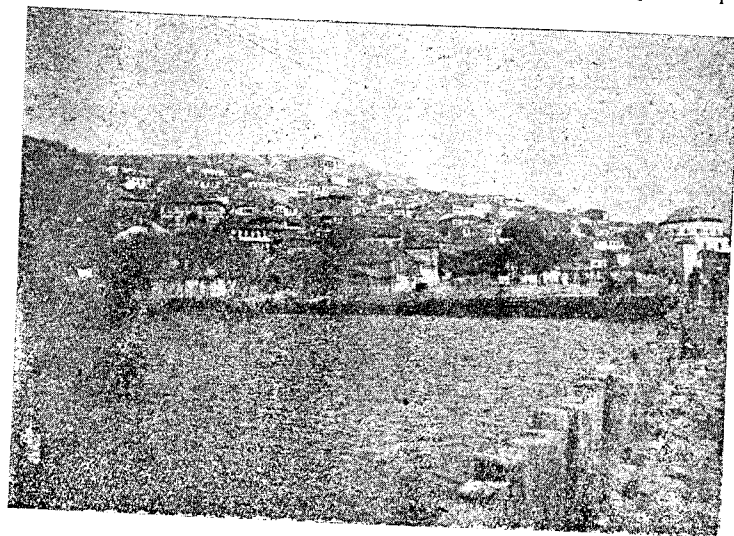
Охраната на позицията денемъ се извършваше съ наблюдатели въ окопитъ, а нощно време тия последнитъ бѣха замѣнявани съ дежурни части отъ дружинитъ, снабдени съ всичко необходимо — въ пълна боева готовностъ. Освенъ това, нощно време се изпращаха предъ позицията секрети, а на по-важнитъ направления предъ нея — и офицерски и под-офицерски патрули. Всички началстващи лица бѣха предупредени за условнитъ знаци — ракети, които трѣбваше да се даватъ въ случаитъ, когато се забележеше неприятелско нападение. Останалитъ части отъ дружинитъ, които не биваха на работа по окопитъ, почиваха въ землянкитъ си въ боева готовностъ. Отъ дружинитъ, които поредъ заемаха участъцитъ отъ позицията, се отдѣляха: рота — за бригадна поддръжка, въ с. Могила, и взводове — за пол-

Позицията на полка на Битолския фронтъ.

кова поддръжка, разположени задъ лѣвия флангъ. въ втората линия окопи отъ участка „Равнището“. Освенъ това. всѣка дружина и рота въ участка си отдѣляше части за поддръжка, които бѣха приучени по кой ходъ за съобщение трѣбваше да минатъ и заематъ опредѣленитъ имъ мѣста на самата позиция въ случай на неприятелско нападение. Телефоната връзка бѣше устроена така: щабътъ на бригадата бѣше свързанъ съ тѣзи на полковетъ; щабоветъ на полковетъ — съ дружинитъ, а последнитъ — съ ротитъ.

Времето отъ заемаването на горната позиция до 14-и септемврий 1918 . год, когато неприятеля предприе офан-

Юженъ фронтъ — гр. Охридъ.

сивата си срещу позициитъ на нашитъ части при Добро Поле, полкътъ прекара въ усилена работа по укрепяването си. Презъ този периодъ отъ време, при добре организирана работа, позиционниятъ участъкъ доби видъ на сѣщинска укрепена позиция, която даваше една сигурна и надеждна отбрана.

Съ непосиленъ трудъ, въ сравнително кжсо време, позицията се увѣнча съ три редове доста дълбоки окопи, свързани съ множество ходове за съобщения. а едновременно съ това се построиха и доста бетонирани постройки за прикриване хората и гнѣзда за картечницитъ. При с. Могила полкътъ започна постройката на втора отбранителна линия,

която къмъ деня на неприятелската офансива бѣше доста напреднала.

Презъ времето, когато полкътъ заемаше позицията, той нѣмаше сериозни боеве. Противникътъ — французи, разположенъ въ укрепени позиции, отстоеше на около 500 метра до 1 км. отъ предната линия окопи на дружинитъ. Неприятелската артилерия денонощно обстрелваше позицията съ слабъ обезпокоителенъ огънь, който доста прѣчеше на работата по позицията. Не липсваха и дни, когато позицията се обстрелваше и съ барабанъ артилерийски огънь, който нанасяше значителни повреди на окопътъ, ходоветъ за съобщения, скривалищата, наблюдателницитъ и на другитъ постройки.

Предприеманитъ отъ време на време неприятелски патрулни нападения по разнитъ пунктове отъ позиционнитъ участъци биваха винаги отблъсквани съ голѣми загуби за него. Въ периода на стоенето си на тази позиция отъ наша страна се предприеха сжщо така нѣколко патрулни нападения, съ цель да се събератъ по-точни сведения за противника, като се заловятъ пленници.

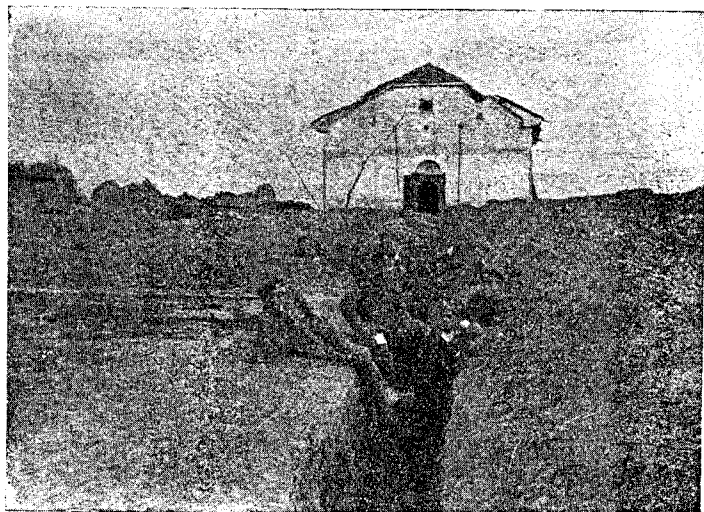
Едно такова смѣло и енергично патрулно нападение, предприето на 1. X. 1917 г. съ избрани охотници войници, подъ началството на поручикъ Шандаровъ, има за резултатъ залавяне въ пленъ единъ французинъ, откогото се добиха ценни сведения за силата, състава и разположението на противника. Презъ ноемврий сжщата година се предприе патрулно нападение подъ началството на командира на 7-а рота, поручикъ Василевъ Тодоръ, което сжщо така се завърши успѣшно и даде много добри резултати.

Еднообразнитъ и скучни дни на позицията, а особено презъ периода на зимата, се разнообразяваха при оттеглянето на войницитъ на почивка. На всѣки 2 или 3 седмици дружинитъ и придаденитъ къмъ тѣхъ картечни роти се смѣняваха отъ позицията и се оттегляха на почивка въ с. Беранци. Тукъ, подслонени въ землянки, макаръ и обезпокоявани отъ време на време отъ неприятелскитъ аероплани, войницитъ успѣваха да се отморятъ, отпочинатъ и да приведатъ въ редъ облѣклото, оржжието и снаряжението си. Презъ зимния сезонъ тукъ тѣ си приготвяха дървени вжглища, за огряване въ окопитъ, понеже участъкътъ отъ позицията на полка, като равенъ и откритъ, не даваше възможность да се кладатъ дърва, димътъ откоито издаваше разположението имъ.

Почивката се използваше въ известни дни и въ занятия и беседи за подтягане, а за по-весело прекарване на времето — и въ разни увеселителни забави, игри и отпразнуване официални празнества. Така незабѣлявано летѣше вре-

мето — известно време въ охрана на позицията, после на почивка, пакъ на позицията и т. н.

Презъ есенъта 1917 год. станаха промѣни въ командния персоналъ на полка. Дотогавашния командиръ на полка, полковникъ Ганчевъ получи друга длъжностъ и напусна командването му, като на негово мѣсто бѣ назначенъ за командиръ подполковникъ Мариновъ Димитъръ. За командиръ на 3-а дружина бѣ назначенъ майоръ Бояджиевъ, а до тогавашния — подполковникъ Преславски, който бѣше приелъ на ново дружината отъ капитанъ Матовъ, при пристигането на полка на Битолския фронтъ напусна командването ѝ, понеже минаваше на друга длъжностъ.

Разрушената черква въ с. Караманъ (Битолско) отъ непр. артилерия.

Въ непрестанна работа по укрепяване и охрана на позицията премина лѣтото, есенъта и зимата на 1917 год., както и пролѣтътъ и лѣтото на 1918 год. Тукъ трѣбва да споменемъ и за голѣмитѣ усилия, които преодоляваше полкътъ въ борбата си съ маларията по тия влажни и мочурливи мѣста. Покрай другитѣ незгоди, свързани съ войната, не по-малко грижи задаваше и тази болестъ, откоято бѣха заболѣли голѣма частъ отъ войницитѣ — обстоятелство, което намаляваше и боеспособността му.

За борбата съ тази мжчителна и доста изтощителна болестъ, както, изобщо, и за здравословното състояние на полка презъ цѣлия периодъ отъ началото на войната, особенни

грижи полагаше санитарниятъ персоналъ на полка, начело на полковия лѣкаръ, санитаренъ капитанъ д-ръ М. Симеоновъ, и лѣкаритѣ на дружинитѣ, санитарнитѣ подпоручици Василевъ, Стефановъ и фелдшера Георги Змияровъ.

Полкътъ, покрай усилията си по водене борба съ неприятеля, не бѣ забравилъ и уредбата на своето домакинство. Още съ завършване войната противъ Сърбия бѣха взети мѣрки за откупуване и реквизиране на вълна отъ населението, откоято отпосле бѣха приготвени фланели, които доста много спомогнаха за запазване здравето на войницитѣ срещу силнитѣ студове презъ зимата.

На войницитѣ не липсваше и должно облѣкло, което отчасти бѣ откупено и отчасти — подарено отъ населението. Голѣмо внимание бѣ обърнато и на храната, за която цель полкътъ бѣше се запасилъ съ добитѣкъ още отъ Ромъния. Така че съ идването си на Южния фронтъ, въ Македония, той разполагаше съ всичко необходимо, и това му спомогна много да бжде въ домакинско отношение единъ отъ първитѣ полкове и да не търпи никакви лишения.

Нестроевата рота, въ която бѣ съсредоточено цѣлото домакинство на полка, установена въ селото Чепикъ, бѣше уредила пространни зеленчукови градини, които спомогнаха много за подобрене и разнообразяване храната въ периода, когато полкътъ бранѣше позициитѣ си на Битолския фронтъ.

Изобщо, въ домакинско отношение полкътъ презъ цѣлия периодъ на войната бѣше единъ отъ първитѣ — обстоятелство, за което много спомогнаха домакинитѣ на полка — капитанитѣ Савовъ Ив. и Стойчевъ Ст. и заведващиятъ прехраната, капитанъ Танчевъ съ неговия помощникъ — ковчежника Йончевъ Димитъръ. Пълната хармония на тѣхнитѣ усилия, съ тѣзи на подведомственитѣ имъ и усърдни помощници по прехраната — долни чинове, спомогнаха много, щото домакинството на полка и прехраната му да бждатъ поставени на завидна висота, каквато не можеше да се желае повече въ време на война.

Действията на полка презъ време на неприятелската офансива и боеветѣ въ периода на отстъплението му.

(14-и—30-и септемврий).

На 14-и септемврий 1918 год. противникътъ, съсредоточилъ по-голѣмата частъ отъ армията си срещу позициитѣ на нашитѣ войски при Добро поле, предприе нападение на този пунктъ и въ нѣколко само дни успѣ да проникне доста на дълбоко въ нашитѣ линии.

Отстъплението на нашите войски тамъ даде възможност на противника да разшири успѣха си и въ скоро време да застраши тѣла на сражаващите се съ успѣхъ наши войски при Битолския и Дойрянския фронтове. Стеклитѣ се отъ това отстъпление неблагоприятни обстоятелства станаха причина да се издаде заповѣдъ за общо отстъпление на цѣлата българска армия. По-долу ще разгледаме действията на полка въ началото на неприятелската офансива и следъ получаването на горната фатална заповѣдъ.

Въ деня на неприятелската офансива позиционниятъ участъкъ на полка се заемаше отъ 1-а и 3-а дружини, съ приданитѣ къмъ тѣхъ 2-а и 3-а картечни роти. 1-а дружина заемаше участъка „Равнището“, съ 3-а и 4-а роти въ предна линия; 2-а рота въ дружинна поддръжка, а 1-а въ полкова поддръжка. 3-а дружина — Караманския участъкъ, съ 11-а и 12-а роти въ предна линия, 9-а въ дружинна поддръжка, а 10-а — въ бригадна поддръжка, въ с. Могила. 2-а дружина, въ дивизионна поддръжка, бѣше разположена на Турското плато (задъ Опълченската висота).

Противникътъ заемаше позицията си (северната окраина на селото Долно Оризари), която повече се приближаваше къмъ участъка на полка — „Равнището“.

Още отрано сутринта на 14-и септемврий противникътъ откри артилерийски огънь по най-предната линия окопи и теленитѣ мрежи, главно около шосето и центъра на лѣвофланговата (3-а дружина). Огънятъ отначало бѣше по-слабъ и рѣдкъ, но къмъ 11 ч. се усили и се обърна на барабаненъ. По всичко изглеждаше, че противникътъ подготвя настѣплението си, като се стремѣше съ огъня отъ тежкитѣ си (10.5 см.) батареи да разруши препятствията и окопитѣ ни.

Къмъ обѣдъ огънятъ се прекрати, но около 3 ч. сл. пл. отново започна пакъ по сѣщитѣ пунктове. Изглеждаше, че противникътъ е избралъ за атака позицията ни, находяща се въ съседство съ шосето Битоля—с. Могила. Къмъ 5 $\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. неприятелскиятъ артилерийски огънь наново се усили и се превърна на барабаненъ. Това никакъ не стресна защитницитѣ, които, подслонени частъ въ закритията, друга частъ въ окопитѣ, съ готовност очакваха противника да го набучатъ на ножоветѣ си. Наблюдателитѣ бѣха вперили очи напредъ, и съ най-голѣмо внимание следѣха всичко, което ставаше предъ окопитѣ имъ.

Противникътъ, продължавайки своята ожесточена артилерийска стрелба по преднитѣ окопи и теленитѣ мрежи, ръководена отъ аероплани, скоро пренесе частъ отъ огъня си и по втората линия окопи, главно по тия, които бѣха близо до шосето.

Къмъ 6 ч. сл. пл. две неприятелски роти — французи, бързо изкочиха изъ окопитѣ си и стремително се понесоха

напредъ, въ три линии вериги, къмъ нашитѣ окопи, като държеше направление къмъ шосето. Въ сѣщото време неприятелскиятъ аероплан се виеха ниско надъ позициитѣ ни и съ бомбенъ и картеченъ огънь обстрелваха защитницитѣ, подслонени въ тѣхъ. Противникътъ, въобразявайки си, че е избилъ защитницитѣ, понеже тѣ не издаваха съ огънь присѣтствието си, спокойно се приближаваше къмъ преднитѣ окопи на дѣснофланговата (3-а рота). Когато той достигна на 60 крачки отъ окопитѣ и се готвѣше да произведе удара, сгущенитѣ и притаили се дотогава въ окопитѣ наши самоотвержени войници отъ 3-а рота, подъ началството на подпоручикъ Михайловъ и съ съдействието на 1-ия взводъ отъ 2-а картечна рота, откриха ожесточенъ пушеченъ, картеченъ и бомбенъ огънь и го принудиха въ бѣгство съ голѣми загуби да отстъпи и се прибере въ окопитѣ си. Въ това време не по-малка заслуга указа и нашата артилерия съ своя силенъ и ефикасенъ преграденъ огънь.

На мръкване неприятелскиятъ артилерийски огънь постепенно намалѣ, а съ настѣпване на нощта съвършено затихна. Противникътъ презъ цѣлата нощъ обстрелваше позицията съ рѣдкъ картеченъ огънь, съ целъ да прѣчи на поправката на направенитѣ презъ деня разрушения отъ артилерията му.

Въ този день полкътъ даде загуби: единъ убитъ войникъ и трима ранени отъ 3-а рота, срещу която бѣ насоченъ удара. Останалата частъ отъ позицията, въ частностъ фронта на 3-а дружина, презъ цѣлия почти день бѣ обстрелвана само съ артилерийски огънь. Сриването на нѣкои отъ скривалищата, вследствие артилерийския огънь, мина безъ загуби въ хора, понеже нѣмаше въ тѣхъ войници.

Нощта войницитѣ прекараха на работа въ поправка на разрушенитѣ скривалища и окопи и въ усилено патрулиране предъ фронта на позицията, съ целъ да разузнаватъ и предугадятъ намѣренията на противника за следния день.

На 15-и септемврий на разсъмване противникътъ, следъ кратка, но усилена бомбардировка, направи новъ опитъ за атака позицията на дѣснофланговата (3-а рота). Този пътъ неприятелътъ, въ съставъ три роти, въ нѣколко колони, настѣпи по дветѣ страни на шосето. Откритиятъ отъ нашата артилерия преграденъ огънь не попречи на неприятеля да се доближи до окопитѣ. Каленитѣ въ борбата защитници не се уплашиха отъ вихреното настѣпление на врага и спокойно го дочакаха да премине двата пояса телени препятствия, които артилерията му бѣ успѣла да разруши. Тукъ се разви ожесточенъ бой, въ който противникътъ, посрещнатъ съ силенъ пушеченъ, картеченъ и бомбенъ огънь, бѣ разбитъ и принуденъ да отстъпи, безъ да може да влѣзе въ нашитѣ окопи.

Презь останалата част от деня, както и в следните дни до 19 септември, противникът не предприе вече пехотни действия. Неговата дейност се заключаваше само в обстрелване позицията, както през деня, така и през нощта с артилерийски обезпокоителен огън от полските му батареи, при с. Чакръкчи и непрекъснато разузнаване с аероплани, които се виеха над позицията. Изпращаните през нощта в тези дни патрули донасяха, че са забелязали усилено движение на коли и камиони по посока на гр. Битоля.

Загубите на полка в боя на 15-и септември бяха 5 ранени войници и доста значителни разрушения на телената мрежа и на някои от окопите в участъка на 3-а рота.

На 20-и септември към 8 ч. сл. полкът, поради отстъплението на нашите войски при Добро поле, получи заповед да отстъпи, понеже напредването на противника вече застрашаваше тила и фланга на всички наши войски, действащи западно от р. Черна.

Съ свито от болка сърдце, командирът на полка, полковник Маринов, получи лично заповедта от командира на бригадата и я предаде лично на дружинните командири. Последните изпитваха също така голяма мъка и тъга, когато я получиха и предадоха на своите подчинени.

Заповедта за напускане позицията изненада и порази като гръм всички офицери и войници. Никой не допускаше, след двегодишно стоене тук, при толкова усилия и жертви, сега, когато бяха сломени всички опити на противника да напредне, трябваше да се отстъпва доброволно и то по заповед. На всички, обаче, скоро стана известно за сполетялото ни голямо нещастие при Добро поле, което именно налагаше това отстъпление.

В 11 ч. вечерта 1-а и 3-а дружини от полка, съпридружаваните ги картечни роти, при пълнен ред и голяма тишина напуснаха позицията и се отправиха назад, за новата позиция. За прикриване отстъплението, от всяка дружина се оставиха на старата позиция по един офицерски патрул, снабден с всички средства за заблуждаване противника и за самоотбрана. Бяха взети всички мърки да се разрушат всички бетонни постройки, мостове и телеграфни и телефонни линии, находящи се в зоната между старата и новата позиция от специална команда миньори.

Късно към полунощ дружините достигнаха линията Кукуречени — Църнобог и тук, съгласно получената заповед, заеха позиция за отбрана, като имаха в съседство вдясно, 25-и пех. полк, а, вляво, 41-и пех. полк.

Противникът на усети отстъплението. Оставените офицерски патрули на старата позиция умело заблуждаваха

противника, и той през цълия ден на 21-и септември обстрелва тази позиция с артилерийски огън.

В 2 ч. през нощта на 22-и септември патрулите се оттеглиха при щурмовата рота, при с. Могила, която бяха оставена в тяхна подкрепа, и рано сутринта в същия ден се присъединиха благополучно към частите си. Съотеглянето на патрулите, останалите на позицията миньори започнаха възложените им разрушения.

Противникът, усетил вече нашето отстъпление, към 8 ч. пр. пл. настъпи срещу новата позиция на полка, но, посрещнат с огън, бяха заставени да спре настъплението си. Неговата дейност през деня се ограничи след това в обстрелване позицията само с артилерийски огън и пушане позиви върху нея чрез аероплани.

На 23-и септември 3-а дружина, по заповед, се оттегли в с. Лопатица, а на позицията остана 1-а дружина, която с две пехотни и една картечна роти заемаше линията Църнобог — Кукуречени, а с другите две и една картечна рота — линията с Секирани — Лизолай. В този ден противникът се опита да настъпи, но бяха отбити с пушечен и картечен огън.

През цълия ден на 24-и септември противникът развиваше усилен аеропланна дейност, подкрепена с силен артилерийски огън. 3-а дружина, която на вчерашния ден бяха изпратена в с. Лопатица, днес зае позиция на висотата северно от с. Църневец, с придадените ѝ една гаубична и една полска батареи, а 2-а дружина, находяща се в дивизионна поддръжка отбраняваше Бучинското дефиле.

Въпреки че пред фронта на полка и съседните до него части противникът претърпя неуспех и даде значителни жертви, полкът, поради застрашителното положение, което ежедневно се създаваше от проникването на врага откъм Добро поле, получи заповед отново да отстъпи.

В 2 ч. през нощта на 25-и септември 1-а дружина, с 1-а картечна рота, напусна позицията и се отправи назад, за с. Дивияк, с заповед да охранява посоката откъм гр. Крушево. 2-а и 3-а дружини, които бяха влезли отново още през нощта в разпореджанието на полка, се отправиха за с. Прибилци, като една рота от 2-а дружина се остави южно от това село, да охранява посоката откъм с. Мургащ до изтеглянето на отстъпващите колонии.

На 26-и септември полкът (2-а и 3-а) дружини, без да бъде преследван от противника, по заповед, продължи отстъплението си и вечерта нощува на позиция по висотите северно от с. Радово, а на следния ден през нощта напусна тази позиция и се отвали западно от гр. Крушево, като зае за отбрана линията с. Сопъ — в. Баба

Отстъплението, макаръ че се извършваше презъ последнитѣ дни въ мрачни и тъмни нощи, ставаше въ редъ. не-обезпокоявано отъ противника. Войницитѣ макаръ и изморени отъ дългитѣ и изморителни нощни маршове, крачеха самоувѣрено къмъ новитѣ позиции, съ готовност да се жертвуватъ на тѣхъ за спасението на своята родина. Картинитѣ, които се откриваха предъ тѣхъ въ тѣзи сѣдбоносни отстъпателни маршове, дълбоко покъртваха войнишката душа. Небесниятъ сводъ бѣше почервенѣлъ отъ множеството запалени складове съ запаси и купи сѣно, за да не попаднатъ плячка въ ржцетѣ на противника. Огнени стълбове, придружени съ силни гърмежи, се издигаха високо надъ замята отъ експлодирването на запаленитѣ складове съ бойни запаси на частитѣ. Всичко това напомняше единъ адъ, който окуражаваше врага и способствуваше много за сломяване войнишката душа. Въпрѣки това, войницитѣ отъ полка, горди че сѣ си изпълнили дълга, не паднаха духомъ, а смѣло и безропотно следваха своитѣ началници тамъ, дето налагаха върховнитѣ отечествени интереси. Една тѣжа се забелязваше по лицата на всички офицери и войници при вида на тия печални зрелища и при обстоятелството, че напускаха тия чисто български покрайнини — като ги оставаха въ ржцетѣ на противника. Тази тѣжа още повече се увеличаваше, когато на всички почти стана известно, че постигналото ни нещастие при Добро поле нѣмаше изгледи да се поправи. Когато тѣ героически отстояваха на ударитѣ на противника и му нанасяха загуби, напрегайки последнитѣ си сили за спасяване положението, тамъ, при Добро поле, се намѣриха войници — безотечественици измежду разбититѣ полкове, които, вмѣсто да употребятъ усилия за спиране врага, сами захвърляха оржжието си и самоволно напускаха частитѣ си. Въ своето заслѣпление и нежелание повече да се биятъ, тия измѣнници на дълга къмъ своята родина увличаха съ себе си и много отъ изгубилитѣ вѣра и самообладание тѣхни по-слаби по духъ другари, които на тѣлпи се отправяха на пѣтъ за България.

По пѣтя на своето бѣгство тия заблудени български синове—предатели, не искайки да знаятъ, че отварятъ пѣтъ и сами водятъ по петитѣ си врага къмъ България, като сѣщински банди отъ разбойници ограбваха мѣстното население и, като разпиляваха държавнитѣ складове и пречеаха на самото движение на влаковетѣ, способствуваха и за намаляване боевата способност на останалата частъ отъ българската армия, която до последения моментъ правѣше свѣрхчовѣшки усилия за спасяване причиненото отъ тѣхъ извънмѣрно тежко положение.

Всичко това не обезвѣри храбритѣ и самоотвержени защитници отъ полка. Макаръ че тѣ бѣха почти вече от-

кжснати отъ България, при тия известия и голѣмитѣ лишения въ свръзка съ непрекъснатото отстъпление, останаха вѣрни на дълга къмъ своята родина и все вѣрваха, че може да настане обратъ въ положението.

Побѣдителитѣ въ Сърбия, Добруджа, Ромѣния и тукъ при Битоля, чувствайки голѣма тѣжа отъ създаденото положение отъ родоотстъпницитѣ, нежелаеха нито за моментъ да допуснатъ, че тѣ ще трѣбва да се простятъ завинаги съ всички свои придобивки — резултатъ на толкова годишенъ трудъ, усилия и жертви. Тѣ крачеха изнурени къмъ новитѣ позиции, съ дълбока вѣра, че ще могатъ да допринесатъ още съ нѣщо за излизане отъ това тежко положение.

Последнитѣ ариергардни боеве на полка при селото Сопъ.

(28-и, 29-и и 30-и септемврий)

На 27-и септемврий къмъ 2 ч. сл. пл. полкѣтъ, въ съставъ 2-а и 3-а дружини съ 2-а картечна рота, пристигна на опредѣлената му нова позиция — линията в. Баба — с. Сопъ. Съ пристигането си, полкѣтъ получи заповѣдь да заеме и висотитѣ западно отъ с. Сопъ, които дотогава се заемаха отъ 1-и пех. Софийски полкъ. Западниятъ участѣкъ отъ позицията първоначално се зае отъ 2-а дружина, подъ началството на подполковникъ Стефчевъ, а източниятъ — отъ 3-а дружина на подполковникъ Бояджиевъ. 2-а карт. рота бѣ разпредѣлена въ участѣцитѣ и на дветѣ дружини. 3-а и 4-а картечни роти отсъствуваха отъ полка, понеже още на 25-и септемврий, по заповѣдь, бѣха изпратени въ гр. Тетово, защото като позиционни, не можеха да действуватъ въ планинска мѣстностъ.

Тѣй като късно презъ нощта се присѣдини къмъ полка и 1-а дружина съ придружаващата я 1-а картечна рота, която на 25-и септемврий бѣ изпратена при с. Дивлякъ за прикриване посоката откъмъ гр. Крушево, а на разсъмване пристигна и 1-а дружина отъ 41 пех. полкъ на майоръ Дипчевъ, която сѣщо се придаваше за действие къмъ полка, то въ заемане позицията се направиха следнитѣ измѣнения:

Дѣсниятъ (западниятъ) участѣкъ отъ позицията се зае отъ майоръ Пеневъ, съ 5-а, 6-а и 10-а роти — въ първа линия, а 4-а рота въ — дружинна поддрѣжка; срѣдниятъ участѣкъ — отъ подполковникъ Стефчевъ, съ 1-а, 7-а и 8-а роти, въ първа линия, а 2-а — въ поддрѣжка, а лѣвиятъ (източниятъ) участѣкъ — отъ подполковникъ Бояджиевъ, съ 12-а рота предъ с. Сопъ, 11-а източно отъ селото, а 9-а въ

дружинна поддръжка. 1-а и 2-а картечни роти бяха разпределени и въ тритъ участъци. За полкова поддръжка бѣ оставена дружината отъ 41-и пех. полкъ на майоръ Дипчевъ. Къмъ полка за действие въ този день бѣха придадени една полска батарея (4 и орждия) и една гаубична (2 орждия), подъ началството на майора отъ 4-и артилер. полкъ Преображенски, които заеха позиция задъ срѣдния участъкъ.

Понеже противникътъ въ този день още не бѣ настѣпилъ, началстваващите лица имаха достатъчно време да разучатъ позицията и да наредятъ за привеждането ѝ за отбрана. Едновременно съ това се уреди телефонна връзка между дружинитѣ, ротитѣ, щаба на полка и артилерията.

Последнитѣ сражения се развиха на висотитѣ източно и западно отъ с. Сопъ. Източнитѣ висоти сѣ стрѣмни, голи и каменисти, както къмъ югъ, така и къмъ северъ, а западнитѣ сѣ хълмисти; обрасли на мѣста — съ шубраки, а на мѣста — съ гъста едра гора. Тѣ сѣ прорѣзани отъ притоцитѣ на рѣкитѣ Черна и Велика съ дълбоки долове, което ги прави труднопроходими. Управлението на частитѣ тукъ е доста затруднено понеже доловетѣ ги раздѣлятъ една отъ друга и ги изолиратъ. Шосето Битоля — Кичево е единственъ удобенъ пътъ въ тази мѣстность, и минава посрѣдата на позицията, като прави много завои.

Цѣлия день 27-и септемврий и презъ нощта срещу 28-и септемврий противникътъ не предприе никакви действия. Това даде възможность на войницитѣ да се окопаятъ дотолкова, доколкото позволяваше твърдата и много камениста почва. За силата и състава на противника до това време нѣмаше никакви сведения.

На 28-и септемврий още съ разсѣмване неприятелскитѣ аероплани започнаха да се виятъ надъ позицията съ разузнавателна цель. Къмъ 9 ч. пр. пл. неприятелскитѣ разезди почнаха да сноватъ по дветѣ страни на шосето, но скоро бѣха прѣснати и прогонени съ огънь. Опитътъ на една неприятелска дружина да настѣпи по фронта, по направление на с. Сопъ, бѣ отбитъ също така съ огънь. Неприятелската дружина се оттегли и установи на около 800 крачки отъ позицията. Изпратениятъ късно вечерта усиленъ патруль отъ 7-а рота успѣ да проникне въ неприятелскитѣ редове и следъ една схватка да залови единъ пленникъ отъ италианския 64-и пех. полкъ.

Силното наблягане на противника въ този день къмъ нашия лѣвъ флангъ, кждето, по сведения отъ заловенъ неприятелски пленникъ, действуваха италианскитѣ 161-и и 162-и пех. полкове, принуди командира на полка да усили взвода на подпор. Пеневъ, находящъ се на този флангъ съ останалитѣ два взвода отъ 11-а рота и още съ две роти отъ 1-а дружина на 41-и пех. полкъ, съ две картечници, като за

полкова поддръжка му се изпрати 3-а дружина отъ 41-и пех. полкъ.

Изпратенитѣ презъ нощта на 28-и срещу 29-и септемврий предъ позицията патрули и секретни се завърнаха и донесоха, че забелязали движение на неприятелски войски къмъ позицията, силата и състава на които не можели да опредѣлятъ, по причина на много тъмната и мрачна нощъ. Още не бѣше се добре разсѣмналъ, когато откъмъ източната страна на с. Сопъ започнаха да се чуватъ чести и съ прекъсвания пушечни и картечни изстрели.

На останалитѣ разположени влѣво и вдѣсно отъ това село части, тия изстрели подсказваха да бждатъ на шрекъ, въ готовность да посрещнатъ неприятелския ударъ. Не се мина много време откакто се чуха първитѣ гърмежи, ето че отъ къмъ сѣщата посока се зачу силна глъчка, която все повече и повече се увеличаваше и приближаваше. Скоро се получи донесение, откоето стана известно, че противникътъ, въ съставъ една дружина съ нѣколко картечници се промъкналъ откъмъ с. Цѣръ задъ секретитѣ на 12-а рота, изненадва ги и, като всява паника въ тази рота, принуждава я да отстъпи и заема частъ отъ с. Сопъ. Паниката за моментъ се предаде и въ съседнитѣ на 12-а рота — 8-а и частъ отъ 1-а роти, преднитѣ взводове на които също така се разколебаха и започнаха да отстъпватъ. Първи схванаха суматохата поручикъ Бисеровъ и командирътъ на 8-а рота, поручикъ Казанджиевъ Иванъ Банчевъ, които съ личния си примѣръ, начело съ поддръжкитѣ успѣха да въдворятъ редъ и да спратъ остѣпващите и разколебани войници. Почти въ сѣщия този моментъ, щомъ забеляза горната суматоха, притече се къмъ мѣстото и командирътъ на 2-а дружина, подполковникъ Стефчевъ, и, следъ като насърди войницитѣ съ силни и прочувствени патриотични думи и даде нареждане за спирање врага, върна се и изпрати на помощъ отъ поддръжката единъ взводъ, подъ командата на подпоручикъ Доспевски.

Младиятъ енергиченъ и доблестенъ подпоручикъ Доспевски съ свойствения си младенчески жаръ поведе тичешкомъ взвода, мина презъ редоветѣ на 8-а рота и, съ викъ „ура“ и хвърлене бомби, разколеба противника и, като окуражи останалитѣ войници, дружно и съ тѣхна помощъ, прогони противника отъ селото и го преследва до долината, отатъкъ него. Въ сѣщото време старшиятъ подофицеръ отъ 8-а рота, Рангелъ Томовъ, съ още нѣколко войници отъ ротата се увлѣче въ преследване и съ шумъ и виковете излѣзна на около 1½ км. напредъ, следъ което се завърна съ трофеи: една неприятелска картечница и двама неприятелски войници, пленени прислуга на картечницитѣ. Почти къмъ сѣщото време противникътъ бѣше повелъ настѣпление и

къмъ 1-а и 7-а роти, но, отбитъ само съ огънь, се принуди да отстъпи.

Предъ фронта на 1-а и 7-а роти противникътъ остави множество убити и ранени, а предъ фронта на 8-а рота освенъ множеството жертви, бѣха заловени: 50 пленници и 3 картечници, една откоито бѣ взета и донесена лично отъ ст. подофицеръ Рангелъ Томовъ.

На разсъмване въ сѣщия този денъ противникътъ поведе атака и къмъ лѣвия участъкъ отъ позицията, обаче

Капитанъ Муенски Д.,
к-ръ на 3-а рота, † 29. IX. 918 г.

бѣше отблъснатъ. Опитътъ му наново да атакува къмъ 10 ч. пр. пл. сѣщо така пропадна съ голѣми за него загуби. Голѣма заслуга въ отбиване атаката на противника на този флангъ се дължи на 3-а рота отъ полка, която, въ отчаената си съпротива тукъ, водима отъ желанието да сломи врага, загуби доблестния си и храбъръ ротенъ командиръ капитанъ Муенски, който падна убитъ тукъ, а взводниятъ командиръ, отъ сѣщата рота подпоручикъ Мимински, бѣше раненъ. На този флангъ съ своитѣ съобразителни действия и храбро държане се отличи много и подпоручика отъ 11-а рота Пеневъ, който взема живо участие въ отбиване атаката на противника на разсъмване, но

къмъ 6 ч. въ разгара на боя бѣше раненъ.

Опитътъ на противника да напредне въ този денъ пропадна по цѣлия фронтъ. Голѣмитѣ загуби, които претърпѣ въ убити и ранени го принудиха да отстъпи и почти презъ цѣлия денъ да не предприеме вече никакви действия. Изпълнениетъ съ високъ духъ самоотвержени офицери и войници отъ полка, умирайки на поста си, му дадоха да разбере, че не така лесно ще може да ги победи и отхвърли отъ позицията.

Нощта завари частитѣ отъ полка на позицията готови да посрещнатъ и отбиятъ новитѣ удари на следния денъ. За прогонване изостаналитѣ и блуждаещи предъ позицията неприятелски отдѣлни войници и групи, съ настѣпване на нощта се изпратиха предъ фронта на всѣка часть усилені самостоятелни патрули. Такъвъ единъ патрулъ отъ 15 чело-вѣци, подъ командата на ст. подофицеръ отъ 7-а рота Алек-

сандъръ Мановъ, изненада една неприятелска група въ горичката при с. Горско и плени 1 офицеръ, 30 войници и 2 картечници.

Така успѣшно завърши боятъ въ този денъ, въ който противникътъ, освенъ че претърпѣ голѣми загуби въ убити и ранени, но даде и 92 пленени войници съ 1 офицеръ и 5 картечници. Полкътъ имаше загуби: 1 офицеръ убитъ и 8 войници; ранени: 3 офицери и 27 войници.

На 30-и септемврий преди още да се разсъмне, противникътъ, усиленъ съ значително по-голѣми части, се доближи до с. Сопъ и се опита да атакува, но контратакуванъ отъ храбритѣ наши защитници, бѣ отбитъ, като даде още по-голѣми жертви отколкото предния денъ. Въ този бой се заловиха други 120 пленници съ 2 офицери и 8 картечници.

Особено се отличи въ старанието си да даде заслуженъ урокъ на противника 12-а рота на кап. Мицевъ и стоящитѣ въ с. Сопъ и въ съседство съ него наши картечници. Нашата артилерия взе въ този бой живо участие и, понеже бѣ престреляна и добре организирана, спомогна много за отбиване атаката и за нанасяне на противника огромни загуби.

Къмъ 9 ч. пр. пл. противникътъ поведе мощна атака и къмъ нашия лѣвъ флангъ и, благодарение на добритѣ подстъпи, той успѣ да се доближи до стотина крачки до позицията, но повече не можа да напредне, а на нѣкои мѣста,

Капитанъ Мицевъ М.,
к-ръ на 12-а рота, † 918 г.

дето не бѣ прикритъ отъ голѣмитѣ канари, вследствие на нашия убийственъ пехотенъ и артилерийски огънь, се принуди да отстъпи. Противникътъ въ тия последни нѣколко дни се убеди, че нашиятъ войникъ е готовъ да се бори даже съ голи гърди и зѣби, когато се касае да спаси честта на своето отечество. Лекото и безнаказано напредване на неговитѣ войски при Добро поле, дето една часть родоотстъпници захвърлиха пушкитѣ си и не желаеха да му дадатъ съпротива, го доста разколеба тукъ и му показа, че не така лесно ще се справи съ останалата българска армия при Дойранскитѣ и Битолски позиции. Голѣмитѣ загуби,

които даде въ тѣзи боеве и които разстроиха съвършено частитѣ му, го увѣриха за последенъ пътъ въ невъзможността повече да напредва.

Примирието.

Следъ катастрофата при Добро поле, Българското правителство се увѣри, че армията е вече доста изтощена, и не ще може да продължава повече войната. Разтягачето разложение въ частъ отъ нея, причинено отъ родоотстъпниците, го убеди за последенъ пътъ, че понататъшното продължение на войната е свързано съ твърде голѣмъ рискъ, който би докаралъ още по-голѣми и непоправими злини за Отечеството ни.

На състоялия се на 25-и септемврий министерски съветъ, подъ председателството на тогавашния шефъ на правителството Ал. Малиновъ, то взе решение, безъ повече да се солидаризирва съ съюзниците — германци, да поиска примирие направо отъ Съглашенското главно командуване. Своето твърдо и бързо решение правителството взе, като имаше предвидъ, че не може да очаква повече помощъ отъ Германия, която се грижеше повече за себе си, отколкото за България.

На 29-и септемврий въ гр. Солунъ пристигналата българска делегация да води преговори за примирие бѣ приета хладно отъ командуващия съглашенскитѣ войски, Франше д' Епере. Тя бѣше принудена да подпише условията на примирieto така както ѝ бѣха продиктувани, безъ да има право да прави нѣкакви възражения. Между многото тежки и унижителни условия, както за българския народъ, така и за армията, сключеното примирие съдържахъ и клауза, споредъ която всички български войски действащи западно отъ Скопския меридианъ, оставатъ заложници въ неприятелски рѣце, като оржжието си запазваха само офицеритѣ.

Сключеното примирие дойде като балсамъ и се посрещна съ облекчение отъ противника, който действуваше западно отъ Скопския меридианъ. Търпѣлъ загуби до последния моментъ, разтроенъ и напълно отчаенъ, че не му се удава да сломи българската съпротива, той го посрещна съ видима радостъ и успокоение.

Научилъ пръвъ за сключеното примирие, неприятелътъ още отъ 11 ч. пр. пл. на 30-и септемврий прекрати стрелбата по цѣлата линия. Къмъ сѣщото време се зачуха сигнали отъ тржби, а едновременно съ това се забелязаха да се издигатъ и бѣли флагове по разнитѣ пунктове отъ неприятелската позиция. Малко следъ това се забелязаха да се дви

жатъ къмъ нашата позиция неприятелски парламентѣри, идещи отъ нѣколко пункта. Командирътъ на полка, полковникъ Мариновъ, следъ като разпреди да се прекрати стрелбата, даде заповѣдь да се допусне парламентѣрътъ, който се направляваше по шосето Битоля—Кичево. Парламентѣрътъ, следъ като съобщи на командира, че отъ 12 ч. по пладне на 29-и септемврий е сключено примирие между Българското правителство и Съглашенското главно командуване, бѣ изпратенъ до бригадния командиръ да занесе изпратеното отъ италианския генералъ Ферери писмо. Едновременно съ това, командирътъ на полка разпреди да се прекратятъ действията, обаче да се следи зорко за противника и, ако той предприеме нѣкакво размѣстване или се опита да настѣпи, да се действува съ огънь, безъ да се чака за това заповѣдь.

До вечерята на 30-и септемврий не се получи никакъвъ отговоръ отъ бригадата на писмото, изпратено отъ генералъ Ферери. Нощта на 30-и септемврий срещу 1-и октомврий войничитѣ стоеха будни на позициитѣ си, готови да посрещнатъ всѣкаква изненада. Тази нощъ бѣ една отъ най-тягостнитѣ, понеже отъ уста на уста се носѣше слухътъ, че, споредъ сключеното примирие, всички войски отъ 1-а и 6-а дивизии, действащи западно отъ Скопския меридианъ, трѣбва да останатъ въ неприятелски рѣце — заложници, като предварително сдадатъ оржжието си, което ще запазятъ само офицеритѣ.

Въ 11 ч. презъ нощта полкътъ получи заповѣдь да отстъпи и заеме позиция за отбрана по висотитѣ северно отъ гр. Кичево. Тази заповѣдь за отстъпление внесе известно успокоение, като се имаха предвидъ циркулиращитѣ слухове отъ така наречената „обозна агенция“ за предаването ни въ пленъ. Самото отстъпление се извърши тихо и незабелязано отъ противника, обаче, когато полкътъ бѣше достигналъ близо до гр. Кичево, сѣщата нощъ въ 1 $\frac{1}{2}$ ч. пр. пл. на 1-и октомврий той получи заповѣдь да се върне обратно и заеме отново старата си позиция, което стана къмъ 5 $\frac{1}{2}$ ч. сутринята. Това разкарване презъ нощта, свързано съ слуховетѣ за предаването, наново обезкуражи войничката душа.

Презъ цѣлия денъ 1-и октомврий италианцитѣ прашаха офицери за отговоръ на писмото, изпратено отъ генералъ Ферери, но понеже командирътъ на полка не бѣше получилъ още такъвъ, даваше имъ винаги уклончиви отговори. Това принуди командира на италианската бригада, генералъ Ферери, да се яви лично при командира на полка, който му разреши да отиде въ гр. Кичево при командира на бригадата, полковникъ Гладичевъ. Късно вечерята италианскиятъ генералъ, следъ като ходилъ и при генералъ Кантарджиевъ, въ гр. Тетово, се завърна и, минавайки презъ позицията на полка, го похвали за неговото смѣло дър-

жание въ боеветъ, като изказа и своето очудване отъ храбростта му.

На следния день, 2-и октомврий, сутринъта, командирътъ на италианската бригада изпрати писмо до командира на полка, съ което му съобщаваше, че ако на днешно число не се започне предаването, военниятъ действия ще започнатъ наново по цѣлия фронтъ и ще доведатъ до заемаването на София, понеже не сме изпълнили поетитъ отъ правителството задължения. Въ писмото, между това, се съобщаваше за сведение, че войскитъ на Съглашението сж близо до българската граница. На това писмо командирътъ на полка отговори, че още нѣма инструкции отъ по-горнитъ началници.

Къмъ пладне се получи отъ бригадата по телефона заповѣдъ за унищожаване архивитъ и лишнитъ банкноти, следъ като се раздаде заплата на войницитъ, като сжщевременно се взематъ всички мѣрки за спасяване знамето. Къмъ това време нестроевата рота, заедно съ паричния ковчегъ на полка и знамето, се намираха въ с. Крушовяни. За мѣстникъ командирътъ на нестроевата рота, поручикъ Танчевъ Тодоръ, и ковчезникътъ на полка, Иончевъ Димитъръ, съзнавайки голѣмата опасностъ отъ създаденото тежко положение, сами, бсзъ да получатъ нѣкаква заповѣдъ, се отправятъ за България, и преодолявайки всички пречки по пътя си, успѣватъ да спасятъ знамето, паричния ковчегъ на полка и цѣлата нестроева рота, съ който актъ тѣ се явяватъ и като спасители на честта на цѣлия полкъ.

Малко време следъ получаване горната заповѣдъ, последва втора, още по-фатална, съ която се нареждаше да се започне немедленното сдаване на всички обози, коне, коли, картечници и бойни запаси, а на следния день — и оржжието, като остане на гърба на войника само една раница. Всички по-горни разпореждания заповѣдта подкрепяше, че тѣ се изискватъ само отъ благото на отечественитъ интереси.

Не оставаше вече никакво съмнение, че това, което преди единъ день се носѣше само като слухъ, въ сжщностъ е грозната и печална действителностъ. Горната заповѣдъ веднага бѣ предадена на дружиннитъ командири и въ скоро време проникна между всички офицери и войници. Печалната новина падна като гръмъ отъ ясно небе върху всички чинове отъ полка и дълбоко покърти и натжжи наболялата войнишка душа. Не могатъ да се намѣрятъ тукъ думи, за да се опише тжгата, която обхвана и завладѣ душитъ и сърдцата на всички офицери и войници. Победителитъ, които поженаха лаври и покриха челата си съ неуведаема слава по бойнитъ полета на Сърбия, Добруджа, Ромъния, както и тукъ, при Битоля, сега трѣбваше да преклонятъ глава предъ злата орисница на сждбата и да се сдадатъ въ пленъ,

въ ржцетъ на тия, на които до последения моментъ нанасяха поражения. Хиляди проклетия се изтрѣгнаха отъ покрусената душа на всички чинове отъ полка по адресъ на родоотстъпниците, които станаха причина да ги сполети тази зла участъ. Само надеждата, както се носѣше слуха, че заложничеството ще бжде кратко, и че тѣ скоро ще се върнатъ въ отечеството си, и обстоятелството, че тази жертва се налага и прави въ името на върховнитъ отечествени интереси, внесоха малко успокоение въ измжчената войнишка душа.

Сдаването на полка и живота му, прекаранъ презъ време на заложничеството.

На 3-и октомврий рано сутринъта цѣлата бригада бѣше събрана югоизточно отъ с. Сопъ — пунктъ, дето трѣбваше да се извърши церемонията по самото предаване. Героитъ отъ полка, които презъ течение на цѣлата война никога не сж били побеждавани, чакаха сега стоически да пренесатъ себе си жертва за изплащане греховетъ на предателитъ.

Точно 11 ч. пр. пл. частитъ бѣха приети отъ италианския бригаденъ генералъ. Предъ него полкътъ, при оржжието си, премина церемониаленъ маршъ, презъ време на който една почетна италианска рота, съ държане „за почестъ“, отдаде честъ на всички чинове, които, споредъ думитъ на генерала, се държали достойно презъ последнитъ ожесточени двудневни боеве. Следъ свършване горната церемония, на войницитъ се даде почивка. Презъ време на почивката войницитъ отъ полка, заобиколени отъ италианскитъ войници и офицери, бѣха предметъ на уважение и извънмѣрни любезности. Както отъ страна на италианския генералъ, така и отъ тѣхнитъ офицери и войници се отправяха похвали за героичното държане на полка презъ време на боеветъ. Особено сърдечни бѣха похвалитъ и отзивитъ на италианскитъ войници. Тѣ просто боготворѣха и благоговѣеха предъ чиноветъ отъ полка, макаръ че вече тѣ ставаха тѣхни пленници. Изпитали на гърба си българската мощъ, съ свойствената имъ откровеностъ, наивностъ и простота, тѣ въ действителностъ се чувствуваха като роби на смѣлостта, показана въ боеветъ отъ всички офицери и войници отъ полка.

Следъ почивката, настѣпи трагичниятъ моментъ на сдаване оржжието. Войницитъ, бледи като платно, натжжени, съ просълзени очи и дълбоко наранено сърдце, пристѣпваха нѣкакъ неохотно да предаватъ пушката си — своятъ любимъ и нераздѣленъ другаръ и съпътникъ въ всички походи и

боеве. Герои до вчера, откоито трепереше сжиятъ този врагъ, сега, по силата на стеклитъ се обстоятелства, трѣбваше да изпиятъ до дъно горчивата чаша и да предадатъ съдбата си на волята на тоя, когото до вчера самитъ тѣ навсѣкжде побеждаваха.

Следъ сдаване оржжието, войницитъ осебено силно почувствуваха немощта си предъ въоръжения до жби неприятель. Тази немощ още по-силно се очерта, когато противникътъ пожела да ги отдѣли отъ довчерашнитъ имъ задачи — тѣхнитъ началници — офицери. Отъ този моментъ за всички стана ясно, че настѣпватъ днитъ на страданието подъ чуждото робство. Веднажъ отнето оржжието, тѣхната единствена мощъ, войницитъ схванаха, че не могатъ повече да упорствуватъ. Споглеждайки се плахо помежду си, тѣ се примириха и съ това положение, като не си правѣха иллюзии, че ги чака нѣщо по-добро въ бждешитъ дни на тѣхното робство. Никоя сила, обаче, не можеше да спре и да се противопостави на израза на ония чувства, които вълнуваха душитъ на началници и подчинени при тази раздѣла. Всѣки офицеръ считаше за свой священный дългъ да се яви между своитъ подчинени войници и, прощавайки се съ тѣхъ, да имъ каже по нѣколко утешителни думи. Тази трогателна раздѣла между началници и подчинени, свързани съ толкова мили спомени по бойнитъ полета, не се изрази въ нѣкакви речи. Тукъ повече говорѣха силнитъ чувствувания и прѣживявания, съпроводени съ прегръщания, стискания на ръце, сълзи и дълбока тъга, изписана по лицата на всички офицери и войници.

Следъ взаимнитъ сбогувания, офицеритъ отъ полка бѣха качени на камиони и откарани на лагеръ при гара Секулево (Леринско). Войницитъ, разпредѣлени по дружинно, придружавани съ по 1 офицеръ отъ дружина, следъ нѣколко дни сжщо бѣха отведени на лагеръ при сжщата гара.

Понеже бивакътъ на войницитъ бѣше близу до тоя на офицеритъ, последнитъ започнаха да ги посещаватъ още сжщия денъ съ пристигането имъ. Въ първитъ дни се забелязваше известно послабление на дисциплината, но, когато войницитъ разбраха, че тѣхнитъ началници сж все сжщитъ, че тѣ и сега се интересуватъ за тѣхната участъ и се грижатъ бащински да имъ помогнатъ, старото положение на редъ и дисциплина и подчитане наново се възстанови. Всичката си болка войницитъ откриваха на своитъ началници, а тия последнитъ ходатайствуваха предъ италианското началство за подобрене тѣхната участъ. Италианцитъ, макаръ и по душа добри, и съ отличителна черта, никога да не правятъ лошо, се намираха често пжти въ невъзможность да удовлетворятъ тия ходатайства, понеже ненавреме и въ недостатъчно количество получаваха храна. Войницитъ полу-

чаваха само два-три пжти въ седмицата хлѣбъ по 600 гр.; въ останалитъ дни тѣ получаваха такъвъ само по 150 грама, който бѣ недостатъченъ да се нахранятъ. Всѣки може да си представи тѣхната зла участъ въ форменъ гладъ, а вънъ отъ това и положението имъ — подслонени презъ зимата на бивакъ подъ палатки.

Тия много тежки и лоши условия, при които се намираха войницитъ презъ периода на пленничеството, имаха за резултатъ масови заболявания между тѣхъ, които не минаха безъ жертви. Болнитъ се отнасяха въ една французка болница, дето, може да се каже, бѣха оставени на произвола на съдбата, понеже, по причина на многото болни неприятелски войници, за пленницитъ не оставаше редъ да се лѣкуватъ. Виждайки тежитъ условия, при които се намираха всички наши тежко болни войници, дружинниятъ лѣкаръ, д-ръ Никола Василевъ, самъ предложи услугитъ си на французкитъ лѣкари и, отивайки доброволно въ тѣхната болница, спаси отъ смъртъ повече отъ 200 души наши войници. Тази негова самопожертвеностъ съ протягане помощна ръка на своитъ по зла участъ братя, трогна и изненада французкитъ лѣкари, които не закъснѣха да му изкажатъ своята признателностъ, а спасенитъ отъ очакващата ги смъртъ наши войници и до денъ днешенъ си спомнятъ съ признателностъ и радостъ за своя състрадателенъ, родолюбивъ и добъръ лѣкаръ, който съ рискъ на живота си ги спаси отъ появилитъ се между тѣхъ разни заразителни и опасни за живота имъ болести.

Злата участъ и тежкия животъ на пленничеството не можеха да се понасятъ дълго време. Когато войницитъ разбраха, че нѣма изгледи да се излѣзе отъ това тежко положение, изобретателността имъ дойде на помощъ и тѣ сами решиха да прибѣгнатъ съ рискъ на живота си, до мѣрки, които целѣха подобрене на тѣхното несносно положение. Възползувани отъ добротата на италианската охрана и, като разчитаха, че не особено строго ще бждатъ наказани, тѣ започнаха да бѣгатъ отъ бивака, съ целъ да набавятъ храна, както за себе си, така и за своитъ останали другари. Първитъ опити за напушане бивака се извършиха отъ по-смелитъ по духъ и по-здрави физически, и дадоха добри и задоволителни резултати. Избѣгалитъ намѣриха добъръ приемъ отъ мѣстното българско население, което предпочиташе да гладува, но да раздѣли залъка си съ българския войникъ, на когото разчиташе и за въ бждеще да се жертвува за свободата му. Първитъ добри и сполучливи резултати на снабдяване съ хлѣбъ и други хранителни запаси отъ мѣстното население насърчиха и много отъ намиращитъ се въ бивака здрави и смѣли войници. Започна се едно масово излизане отъ бивака, което се извършваше много рано сутринъ и се

приключваше съ завръщане и донасяне събраните запаси късно вечерта. Това доста подобри и окуражи войниците и вдъхна във тях надеждата, че те ще могат да се изхранят и доживяят да се завърнат във България, дето ги очакваха съ разтворени обятия толкова мили и близки.

Това напускане на бивака не мина без неприятности. Тия неприятности не идяха от италианска страна, а от гръцка. Понеже районът на бивака беше във гръцка територия, то често пъти войниците биваха залавяни от гръцките постове и пандури по селата и разкарвани по затворите. Оттам те биваха освобождавани, благодарение застъпничеството на своите началници и на обичая и покровителството на самите италианци.

Така се нижеха тежките дни на робството във борба за самосъхранение и във мисъл и тъга за своите близки във България. Обстоятелството, че храната, която войниците събираха от местното население се привърши, а, от друга страна, строгите мерки на гръците по преследване на заловените вече от бивака, наведоха войниците на мисълта да подирят начин как да се спасят от това тягостно и непоносимо положение. Тази тяхна мисъл се още повече увеличаваше от тъгата за своите близки и от обстоятелството, че при тази неволя могат да измрат и да не могат да се завърнат във България. По този ред на мислене във тях се зароди идеята да почнат да бягат от лагера със цел да се завърнат във България.

Взето веднаж това спасително решение, скоро се приведе във изпълнение. Най-напред се приготвиха за бягство най-смелите и то тия от тях, които се чувстваха физически здрави да изнесат всички лишения и трудности по пътя на бягството. Взели решение да избягат предварително се съвещаваха и изучаваха пътя по картата със своите началници. Те събираха пълни сведения за местността, през която най-лесно и незабелязано можеше да стане прехвърлянето във България, както от местното население, така и от войниците от съседните биваци, които сж били по тия места. След това си приготвяха за 5—6 дни суха храна и, снабдени с карта и оръжие — револвери, излизаха от разни места на бивака и след това, събрани на групи вече от него, с водач на групата, често пъти офицер, се отправяха за България. Българците от разните групи се напращаха обикновено от Секуланово през полето за към Каймакчалан; оттам, по билото на планината, за към Вардара, който минаваха в брод и, през Струмица, се прехвърляха във България. Само през месец декември 1918 год., по този начин избягаха повече от 2,000 души от полка и съседните нему части. Това масово бягство се дължеше на първите смелчаци, които откриха пътя и мо-

жаха благополучно да се доберат до България. Не липсваха случаи на заблудени бългери по други пътища, едни от които намършиха смъртта си, а други, заловени и разкарвани по затвори, се завърнаха във България много по-късно от своите другари. Бягството, към което прибягваха войниците и офицерите от полка, бе един подвиг, който заслужава да се отбележи, като такъв, който рисува твърдостта, неустрашимостта и смелостта на българския войник. Това бягство, извършено от първите групи смелчаци, повдигна много духа на останалите войници, понеже възкреси във тях надеждата, че могат да се завърнат във отечеството си. Денем и нощем все за него се мислеше и говореше по бивака.

Бягството не мина незабелязано от италианците, но те, от една страна, уж взимаха мерки против него, а, от друга, даваха да се разбере, че то никак не ги уврежда. Избягванията може би щяха да продължат още, ако не беше дошла новината, че 2-а бригада от 1-а Софийска дивизия се е завърнала във България, а след нея идеше ред на 3-а, въ състава на която влизаше и полкът. Тази радостна новина внесе известно охлаждане към бягството, и всички започнаха да се приготвяват за похода към Солун и да живеят с мисълта и сладката перспектива за скорошното завръщане във България.

Към край на декември, няколко дни преди похода за Солун всички чинове от полка във радостно настроение, че им предстои да се завърнат във България, започнаха да се подтягат и приготвят за него. Офицерите съветваха по-слабите да отидат във болниците и лазаретите, за да се поправят и подтегнат силите си. Никой от тях, обаче, не искаше и да чуе за оставяне по болниците, пред перспективата по-скоро да се завърне във родината. През деня тия немощни и слаби хора следваха изостанали във опашката на колоната, като от време навреме седаха за отпочиване на малкото коли, които придружаваха колоната. Много от тия, на които бяха давани съвети отпорано да останат по болниците, за да оздравят, впоследствие, изнурени от похода, се принудиха да сторят това, но вече бе късно. Една част от тях склонила очи по болниците завинаги, за да не видят вече никога родината и близките си.

През време на похода полкът преминаваше през много български села и градове, населението на които, нъкъде явно, нъкъде скрито изказваше своето братско съчувствие към всички офицери и войници. На много места чиновете от полка биваха нахранвани и снабдявани с храна за по няколко дни. Населението не скриваше тъгата си, че пак остава във ново робство, но неговият дух оставаше все тъй висок и борчески и то изказваше надеждата си, че

ще дойде пакъ день, когато ще види свободата си чрезъ помощта на българския войникъ. Съ такива благопожелания и избликъ на братски чувства то изпращаше полка на пътъ за България.

Следъ седемдневенъ труденъ и мъчителенъ походъ, полкътъ стигна въ гр. Солунъ. Тукъ полкътъ престоя цѣль месецъ, днитѣ на който преминаваха въ мъчително очакване и посрѣдъ много лишения и страдания, както на бивака при Секуланово. Следъ това мъчително очакване и страдание, най-после дойде денътъ на заминаването за България. Радостта на всички офицери и войници бѣ неописуема, понеже следъ толкова дълго очакване доживѣха денътъ, въ който щѣха да се завърнатъ въ България, дето, следъ толкова дълга раздѣла, ги очакваха съ нетърпение тѣхнитѣ мили и близки.

Въ началото на м. февруарий 1919 год. полка се натовари въ третокласни български вагони и започна да се превозва на ешалони, по дружинно, за България. Много войници и офицери отъ другитѣ части, прѣснати по разнитѣ лагери около Солунъ, използваха заминаването на полка и, понеже не срещнаха противодействие отъ страна на италианцитѣ, заминаха си за България, заедно съ полка. Преди потеглянето на влаковетѣ, всѣки началникъ на ешалонъ изказваше благодарността си къмъ италианскитѣ войници и офицери за тѣхното добро отнасяне и голѣмо съчувствие презъ време на пленничеството.

Плутуването до София трая два дена. То бѣше доста приятно и леко, понеже нѣмаше никакво прехвърляне по влаковетѣ. До българската граница (гара Ксанти) чиноветѣ отъ полка бѣха снабдени съ храна отъ италианскитѣ власти, а по-нататкъ тѣ получаваха храна, приготвена специално на по-голѣмитѣ гари.

Въ гр. София полкътъ бѣше посрещнатъ и приветствуванъ на гарата отъ началника на гарнизона и представителя на Негово Величество Царя, а така сжщо и отъ хиляденъ народъ, дошелъ да посрещне своитѣ мили и близки. Тукъ войницитѣ бѣха разпуснати да си разотидатъ по домоветѣ, съ заповѣдъ следъ кжсо време да се завърнатъ въ гр. Цариградъ и сдадатъ облѣклото си. До опредѣления день за явяване на войницитѣ въ полка, бѣха приготвени всички книжа, нуждни за демобилизирането му.

Въ опредѣления день по-голѣмата частъ отъ войницитѣ се явиха въ полка, дето сдадоха облѣклото си и получиха уволнителнитѣ си билети. Преди да си разотидатъ по домоветѣ, тѣ бѣха поздравени отъ тѣхнитѣ началници, които въ нѣколко патриотични думи имъ изказаха благодарността си за храброто държане презъ време на боеветѣ, като въ сжщото време имъ пожелаха новъ щастливъ и миренъ жи-

вотъ, а едновременно съ това изказаха и надеждата, че, ако единъ день интереситѣ на отечеството поискатъ тѣхната помощъ, тѣ ще се явятъ съ сжщата готовность и още по-голѣма ревность да ги бранятъ само и само този пътъ да се изкара народното въждеделение на по-добъръ край. Съ едно бурно и грѣмогласно „ура“, посрѣдъ сърдечни сбогувания и прегръдки, завърши това мило тържество.

Следъ разпусчане запаснитѣ, състоящитѣ на действителна служба офицери и подофицери си заминаха по частитѣ, и съ това се завърши усилието и деятелността на формирования презъ голѣмата война 42-и пех. полкъ.

* * *

Въ настоящата история ние се постаряхме да изложимъ накратко ония гигантски усилия, които чиноветѣ отъ полка отъ най-голѣмия до най-малкия проявиха въ Свѣтовната война за обединението на българския народъ. Отъ нея иднитѣ поколения ще узнаятъ и ще се удивляватъ на ония велики дѣла, които сж извършили тѣхнитѣ предшественици.

Славнитѣ дѣла на чиноветѣ, които съставяха полка, проявени по бойнитѣ полета на Сърбия, Добруджа, Ромъния и Македония, ще изпълватъ съ гордостъ на вѣчни времена нашитѣ сърдца. Тѣ ще останатъ паметни въ историята на полка и ще сочатъ на бжднитѣ поколения какъ тѣхнитѣ бащи, братя и дѣди сж проливали кръвта си за обединението и величието на своята родина. Тѣ ще ги напжтствуватъ и окуражаватъ, щото и тѣ да се покажатъ единъ день сжщо като тѣхъ достойни за величието и благоденствието на Българското племе.

Поклонъ предъ великата и свѣтла паметъ на загиналитѣ чинове отъ полка, разпрѣснати въ незнайни и безкрѣстни гробове по разнитѣ бойни полета.

Хвала, честъ и вѣчна слава на живитѣ още борци отъ полка, взели участие въ тази война, радетеца за неговото преуспяване и за величието на България!

Загинали долни чинове отъ полка

Цено Г. Чировъ
гр. Етрополе

Петъръ Иоловъ
гр. Орхание

Василь Б. Делвановъ
гр. Етрополе

Димитъръ Василевъ
с. Туденъ

Ст. подоф. Лако Ценковъ
с. Чомаковци, белосл.

Фелд. Петко Иордановъ
с. Липница

Цачо Пъевъ Диевъ
гр. Тетевенъ

Давидъ Цаконъ Цоговъ
с. Голѣма Бръстница

Загинали долни чинове отъ полка

Христо Ген. Данчовъ
гр. ЕтрополеИто Милковъ
с. ЛешниковциГеорги Симеоновъ
с. ПещернаСт. подоф. Хр. Мариновъ
с. Долно КамарциСт. Първановъ Иончевъ
с. ЛитаковоНано Иотовъ
с. АбланицаЦвѣтко Павловъ Дуковъ
гр. ЕтрополеИванъ Цанковъ
с. СвадеПетъръ Ив. Филковъ
с. Голѣма Брѣстница

Загинали долни чинове отъ полка

Ст. подоф. Хр. Ивановъ
х. Неновъ, гр. ЕтрополеСтояновъ Д. Игнатовъ
с. ЧеканчевоНедко М. Недѣлковъ
гр. ЕтрополеПѣйовъ Н. Витановъ
с. ДивотинаК. Стояновъ Бучковичъ
Б. СлатинаСт. Младеновъ Мечовъ
с. Литаково

Бочевъ Георги Цаковъ

Ефр. Петъръ Вуговъ
с. ЛипницаМаринъ Димитровъ
с. Малка Брѣстница

Загинали долни чинове отъ полка

Нейко Ивановъ
с. Абланица

Ив. Ив. Златаревъ
гр. Берковица

Черняшки Г. Цаневъ Мл. подоф. Нонински С. Дим. Хр. Поповъ
с. Лжджане Чинговъ, с. Лжджане с. Гол. Брѣстница

Стефанъ Хр. Иванчевски Ст. подоф. Т. Колевъ Филинъ Г. Живковъ
с. Брѣница, Бѣлосл. с. Лашоиковци гр. Орхание

Загинали долни чинове отъ полка

Оф. канд. Найденовъ Н.
Цвѣтковъ, с. Батулци

Ефтимъ В. Шоповъ
с. Литаново

Николовъ Ив.
гр. Орхание

Ивановъ И. Кириловъ
Златица

Иванъ Райновъ
гр. Тетевенъ

Мл. п-ръ Иор. Дацовъ
гр. Берковица

Никола Банговъ
с. Лжджане, Орх.

Удренъ П. Удреновъ
гр. Тетевенъ

СПИСЪКЪ на убити офицери и долни чинове.

Офицери:

- Зап. поручикъ Личковъ Иорданъ Макавеевъ, 8 р. † 23-
V. 1917 год.
- I Подпор. Стаменовъ Никола, 10-а рота с. Гуленовци,
Царибродско † 19. X. 1915 год.
- Подпор. Благоевъ Боянъ 7 рота отъ Зелени градъ
† 19. IX. 1915 год.
- Подпор. Цвѣтко Гелевъ 2 рота с. Драговищица, соф.,
† 20. X. 1916 год.
- Оф. к-дъ Стояновъ Георги Геновъ, София, † 19. X. 1915 г.
- Оф. к-дъ Петковъ Георги Петковъ, с. Лакатникъ, Соф.
† 20. X. 1916 год.
- Оф. к-дъ Поповъ Борисъ Константиновъ, гр. София,
† 20. X. 1916 год.
- Оф. к-дъ Найденовъ Никола Цвѣтковъ, с. Батулци, Те-
тевенско † 24. X. 1916 год.
- Оф. к-дъ Байкушевъ Христо Захариевъ гр. Трънъ † 19.
X. 1916 год.
- Оф. к-дъ Рановъ Станко Андоновъ с. Смърдешъ, Ма-
кедония, † 28. IV. 1917 год.

Долни чинове:

(† 1. X. 1915 г.)

1-а рота.

- р. Стояновъ Саню Ивановъ, тетевенъ, † 16. X.
- р. Мечовъ Ст. Мариновъ, с. Литаково, орѣх., † 25. X.
- р. Игнатински Иванъ Ивановъ, с. Литаково, орх. † 26. X.
- р. Продановъ Манчо Христовъ, с. Правецъ, орх., † 26. X.
- р. Бочевъ Георги Цаковъ, с. Батулци, плѣвен. † 26. X.
- р. Пейчо Котовъ, с. Лешниковци, трън., † 26. X.
- р. Никола Мирчевъ Ралчевъ, 2 рота, † 26. X.

3-а рота.

- р. Димовъ Иванъ Костовъ с. Буковецъ, ломско, † 26. X.
- „ Диманъ Ивановъ, с. Владичанци, видинско, † 26. X.
- Ефр. Мушковъ Байрамъ Куртовъ с. Акчаръ, вид., † 1. X.
- р. Ивановъ Тома Илиевъ с. Лукавица, ломско, „ „ „
- р. Стайковъ Симеонъ Велчевъ с. Славовци, ломско, „ „ „
- р. Горанъ Милановъ, с. Медковецъ, ломско, † 13. XI.

4-а рота.

- р. Гетовъ Вѣтю Тотевъ, с. Лѣси-Дренъ, тетевенско, 4. X.
- „ Лосковъ Дико Андрѣевъ, с. Лѣси-Дренъ, тетевен., 4. X.
- „ Божиновъ Вѣлчо Георгиевъ, с. Медковецъ, ломско, 4. X.
- „ Ивановъ Стоянъ Георгиевъ, с. Медковецъ, ломско, 4. X.
- „ Ниновъ Нино Кръстовъ, с. Курново, орх. 29. X.
- „ Миленовъ Деспотъ Миленковъ, с. Шипотъ, вид., † 29. X.
- р. Иванъ Павловъ, с. Медковецъ, ломско, 29. X.
- „ Димитровъ Андрея Ивановъ, с. Крива Бара, лом., † 30. X.
- р. Журковъ Михалъ Младеновъ с. Провани, ферд., † 1. X.
- р. Дим. Найденовъ, с. Добровци, тетевенско. „ „ „
- р. Кучо Алиевъ, с. Медковецъ, ломско, † 15. X.
- р. Ангелъ Тодоровъ, с. М. Дрѣновецъ, видин., † 1. XII.

5-а рота.

- Мл. п. Лулчевъ Ст. Димитровъ, Пирдопъ. 19. X.
- „ „ Вутинъ Христоско Мариновъ, с. Долно Камарци,
пирдопско, 19. X.
- р. Давидовъ Давидъ Вутовъ, с. Гор. Брѣстница, тете-
венско, 19. X.
- р. Нонковъ Ганчо Ненковъ, Пирдопъ, 19. X.
- „ Михайловъ Райко Ивановъ, с. Бреница, тетев. 19. X.
- „ Цончевъ Василъ Райковъ, с. Гложене. тетев. 19. X.
- „ Герговски Петко Цековъ, с. Радотина орх., 19. X.
- „ Андрѣвъ Андро Кръстевъ, с. Равнище, тетев. 29. X.
- „ Удреновъ Удренъ Петковъ, гр. Тетевенъ, 29. X.
- „ Къчовски Кръсто Герговъ, с. Борованъ. бѣлосла-
тинско, 29. X.
- р. Цаковъ Вуто Йотовъ, с. Гложене, тетев. 29. X.
- „ Филковъ Петъръ Ивановъ, с. Гор. Брѣстница, тетев. 29. X.
- „ Митковски Иванъ Петковъ, с. Лѣджане, орх. 29. X.
- „ Ниновъ Вуто Драгановъ. с. Гор. Брѣстница, тетевен-
ско, 29. X.
- р. Петъо Диковъ, с. Гложене, тетев., † 20. X.
- р. Нѣдю Петровъ, с. Лѣси-дрѣнъ, тетев., † 22. X.
- р. Тотю Диневъ, с. Гложене, тетев., † 27. X.
- р. Иото Д. Митовъ, с. Брѣшляница, плѣв., † 24. X.
- р. Иото В. Мирчевъ, с. Гложене, тетев., † 29. X.
- р. Георги Симеоновъ. † 8. XI.

6-а рота.

- р. Петковъ Нетко Цаневъ, с. Лопенъ, тетевенско, 8. X.
- Мл. п. Ветевъ Георги Стойковъ (не се чете) 19. X.
- „ „ Ладжовъ Иванъ Николовъ с. Смолско, пирд. 19. X.
- „ „ Дечевъ Стоянъ Герговъ, с. Черни Витъ, тет. 19. X.
- р. Петковъ Димитъръ Ивановъ, с. Мал. Брѣстница, те-
тевенско, 29. X.

р. Райковъ Йончо Стояновъ, с. Малка Бръстница, тевенско, 19. X.

р. Ганкинъ Иванъ Цонковъ, с. Лъси Дренъ, тет. 19. X.
 р. Маниковъ Райко Вълковъ, с. Лъси Дренъ, тет. 19. X.
 р. Катрачевъ Стоянъ Таневъ, с. Лъси Дренъ, тет. 19. X.
 р. Ивановъ Кольо Богдановъ, „ „ „ „ 19. X.
 р. Ивановъ Илиа Кириловъ, гр. Златица, 19. X.
 р. Дойчиновъ Станко Стойковъ, с. Лъси Дренъ, тет. 19. X.
 р. Неновъ Вълко Петковъ, с. Лъси Дренъ, тевен. 19. X.
 р. Мирчевъ Мирчо Стойковъ, с. Лъси Дренъ, тет. 19. X.
 р. Нановъ Тоню Пенчевъ, с. Курново, орх. 19. X.
 р. Киновъ Вълко Георгиевъ, с. Лъси Дренъ, тет., 19. X.
 р. Вихровски Йото Йотовъ, с. Мал. Бръстница, тет., 23. X.
 р. Пиронски П. Сейковъ, с. Мал. Изворъ, тет. 26. X.
 р. Йовчевъ Йовчо Ангеловъ, с. Лъси Дренъ, тет. 29. X.
 р. Стойковъ Христо Стойковъ, с. Мал. Желъзна, 29. X.
 р. Маринъ К. Гетовски, с. Леси-дрънъ, тевен, † 30. X.
 р. Тодоръ Григоровъ, с. Лопенъ, тевен., † 18. X.
 р. Ничо В. Ивановъ, † 6. XI.
 р. Лалю Панковъ, † 22. XII.
 р. Вуто Петровъ, † 16. XI.
 р. Никола Тодоровъ, † 7. XII.

7-а рота.

р. Ценевъ Димитръ Стоевъ, с. Чорулъ, цар. 19. X.
 р. Тодоровъ Йорданъ Георгиевъ, София, 29. X.
 р. Тошевъ Димитръ Петровъ, с. Габеръ цариб. 19. X.
 р. Любеновъ Нако Андоновъ, с. Вишанъ цариб. 19. X.
 р. Хантовъ Тодоръ Петковъ, с. Гушанци, берков. 19. X.
 р. Първановъ Първанъ Николовъ, с. Гушанци, берк. 19. X.
 р. Мадевъ Бѣла Тодоровъ, с. Лукавица, царибр. 19. X.
 Ст. под. Миленовъ Станча Христовъ, Д. Н. Село, царибродско, 19. X.

р. Бранковъ Димитръ Василевъ, с. Туденъ, царибр. 19. X.
 р. Петръ Стояновъ, с. Борово, царибр., † 20. X.
 р. Василь Н. Ивановъ, с. Смолча, царибр., † 21. X.
 р. Йорданъ Георгиевъ, † 9. XII.
 р. Стефанъ Мановъ, гр. София, † 22. XI.
 мл. подоф. Григоръ Живковъ, с. Връдловци, царибр., † 18. X.

8-а рота

Ефр. Рангелъ Стоилковъ Пейчовъ, с. Владиславци, царибродско, 19. X.

р. Янаки Саввовъ Раденковъ, с. Петачинци, трънско, 6. X.
 Мл. под. Георгиевъ Георги Панайотовъ, с. Гойндолъ, царибродско, 8. X.

р. Панчевъ Алекси Цоловъ. с. Вълковия, цариб. 8. X.

р. Тодоръ Кировъ Петревъ, с. Върбница, царибр. 8. X.
 р. Горо Черневъ Усовъ, София, 8. X.

р. Фета Салъфовъ Димовъ. София, 8. X.

р. Младеновъ Стоянъ Ранчовъ, с. Пресека, трънско, 8. X.
 Ст. подоф. Делчо Мановъ Димовъ, с. Каменица, царибродско, 8. X.

Ст. подоф. Славко Соколовъ Андреевъ, с. Круша, царибродско, 11. X.

р. Георгиевъ Никола Михалковъ, с. Ясеновъ Дѣлъ, трънско, 11. X.

Ст. подоф. Василь Стояновъ Ангеловъ, с. Смолча, царибродско, 13. X.

Еф. Василевъ Добри Петровъ, Гор. Озирова, берк. 13. X.

р. Колевъ Таско Савовъ, с. Поганово, цариброд. 19. X.

р. Личо Митовъ Веселиновъ, с. К. Вода, никополско, 19. X.

р. Пауновъ Венко Георгиевъ, с. Мургащъ, цариб. 19. X.

р. Аначко Димовъ Качаровъ, с. Искровци, трънско, 8. X.

р. Миланъ Григоровъ Марковъ, с. Скървеница, царибродско, 19. X.

р. Хаджийски Михалъ Георгиевъ, с. Желюша, царибродско, 29. X.

р. Божиловъ Стаменъ Денковъ, с. Борово, цариб. 29. X.

р. Захариевъ Петъръ Стояновъ гр. София † 6. X.

р. Георги Стойковъ Кузмановъ с. Одоровци, трън., † 1. X.

р. Тодоръ Григоровъ, с. Лопенъ, тевен., † 17. X.

р. Григоръ Антоновъ, с. Заножене, берк., † 13. X.

ст. подоф. Ив. Андрѣевъ, с. Връбница, царибр., † 15. X.

р. Григоръ Антоновъ, с. Заножене, берк., † 15. X.

мл. подоф. Иванъ Дойчевъ, с. Туденъ, царибр., † 10. XI

9-та рота

Мл. подоф. Георгиевъ Боянъ Милошевъ, с. Габеръ, царибр., † 14. X.

Мл. подоф. Илиевъ Йорданъ, с. Гайтанево, соф., † 18. X.

р. Георгиевъ В. Ивановъ, с. Ломница, трънско, † 18. X.

р. Кантузовъ Йорданъ Васевъ, София, † 18. X.

р. Георгиевъ Борисъ, с. Лѣсковецъ, Берк., † 13. X.

р. Ивановъ Г. Петровъ, с. Пелеша, плѣв., † 18. X.

р. Енчевъ Йорданъ Петровъ, гр. София, † 21. X.

р. Радивой Младеновъ, с. Беринъ Изворъ, трън., † 20. X.

ефр. Атанасъ Колевъ, с. Парамунъ. трън., † 21. X.

р. Павелъ Ив. Лазаровъ, с. Кжшле, трънско, †

10-а рота

р. Димитръ Петровъ, с. Ясенъ, плѣв., † 11. X.

р. Здравко Гжлъбовъ, с. Ясеновъ Дѣлъ, трън., † 11. X.

ст. подоф. Иорд. Младеновъ, с. Режанци, царибр., † 18. X.

- р. Миладинъ Адамовъ, с. Нашушковица, трън., † 29. X.
 р. Костадинъ Стойковъ, София, † 29. X.
 р. Петъръ Колевъ, с. Милославци, трънско, † 11. X.
 р. Митичинъ Мито Станковъ, † 17. X.
 р. Тодоръ Т. Павловъ, † 30. XII.

11-а рота

- р. Любенъ Михалковъ, с. Врабча, трънско, † 11. X.
 р. Илия Алексовъ, с. Бръля, царибр., † 11. X.
 мл. подоф. Петръ Младеновъ, с. Ковачица, берк., † 11. X.
 р. Слави Тодоровъ, с. Петачинци, трънско, † 11. X.
 р. Ангелъ Гоговъ, гр. Берковица, † 11. X.
 р. Иванъ Савовъ, с. Гаганица, берк., † 12. X.
 мл. подоф. Иванъ Златковъ, с. Насалевци, трън., † 12. X.

12-а рота

- р. Тодоровъ С. Радковъ, с. Кошарево, трън., † 8. X.
 р. Недѣлковъ Л. Величковъ, гр. Брезникъ, † 11. X.
 мл. подоф. Мудринъ Р. Томовъ, с. Турковци, трън., † 11. X.
 ефр. Миланъ Тодоровъ, с. Турковци, трън., † 11. X.
 р. Желѣзковъ В. Начевъ, с. Пелишадъ, плѣв., † 13. X.
 фелд. Митовъ А. Живковъ, с. Бръля, царибр., † 19. X.
 р. Ковачевъ С. Здравковъ, с. Клисура, трън., † 19. X.
 р. Игнатовъ Захари Тоневъ, гр. Брезникъ, † 29. X.
 р. Тодоръ Янчевъ, с. Бръшляница, плѣв., † 21. X.
 р. Антонъ Горановъ, с. Заножене, берк., † 24. X.
 р. Ито Милковъ, с. Лешниковци, трън., † 21. X.
 р. Тодоръ Янчевъ, с. Бръшляница, плѣв., † 23. X.
 ст. подоф. Ив. Ан. Ковачевъ, с. Връбница, цариб., † 15. XI.
 р. Никола Ив. Коларски, гр. Златица, † 12. X.

Картечна рота

- ст. подоф. Радевъ А. Динчевъ, с. Чеканецъ, царибр., † 14. X.
 р. Живковъ Г. Тодоровъ, с. Смиловци, царибр., † 14. X.
 р. Иотовъ С. Павловъ, с. Осиковица, орх., † 18. X.
 р. Цвѣтковъ Г. Кръстевъ, с. Видраре, тетев., † 29. X.
 р. Павловъ Н. Недѣлковъ, с. Черни Витъ, тетев., † 29. X.
 р. Гуневъ К. Андоновъ, с. Лялинци, трън., † 29. X.
 р. Сейко П. Иотовъ, с. Осиковица, орх., † 18. X.

Долни чинове:

(† презъ 1916 г.)

1-а рота.

- ст. подоф. Данчовъ Д. Петковъ, с. Добревци, тет., † 6. IX.
 „ „ Панковъ П. Цановъ, с. Скравена, орх., † 6. IX.
 мл. „ Мавровски Минко, с. Новачене, орх., † 6. IX.

- р. Стършелски П. Панчовъ, гр. Орхание, † 6. IX.
 р. Тодоровъ Иор. Коцовъ, с. Буковецъ, соф., † 6. X.
 р. Кацарски Л. Петровъ, с. Скравена, орх., † 6. IX.
 р. Лазаровъ И. Цанковъ, с. Своде, орх., † 6. IX.
 р. Мехмедовъ х. Мехмедъ Юсеиновъ, гр. Русе, † 6. IX.
 р. Алиевъ М. Юсеиновъ, с. Алванларъ, о-паз., † 6. IX.
 р. Асановъ А. Юсеиновъ, с. Карлж-кьой, е-джум., † 6. IX.
 р. Баячовъ Ст. Ивановъ, гр. Орхание, † 6. IX.
 р. Магдинъ Н. Маноловъ, с. Бояна, соф., † 6. IX.
 р. Асановъ Али Узунъ Алиевъ, с. Щръклево, рус., † 6. IX.
 мл. подоф. х. Неновъ Хр. Ивановъ, гр. Етрополе, † 19. X.
 ефр. Манчевъ Хр. Вълковъ, с. Правецъ, орхан., † 19. X.
 „ Вълковъ В. Георгиевъ, с. Радотина, орхан., † 19. X.
 р. Хюсеиновъ Р. Юсуфовъ, с. Тръстеникъ, рус., † 19. X.
 р. Стояновъ Миланъ Митовъ, с. Бояна, соф., † 19. X.
 р. Ибрямовъ Османъ Салиевъ, гр. Ески-Джумая, † 19. X.
 р. Горановъ Ганчо Костовъ, гр. Русе, † 20. X.
 р. Абдуловъ Али Алиевъ, гр. Русе, † 20. X.
 р. Черговъ Цв. Генчевъ, с. Литакво, орхан., † 20. X.
 „ Науновъ Василь Димитровъ, София, † 19. X.
 р. Виднярски Т. Цоловъ, с. Скръвена, орхан., † 1. XII.
 „ Недѣлковъ М. Ангеловъ, с. Луково, соф., † 19. X.
 „ Асанъ Сал. Юнусовъ, с. Геренъ, е. джум., † 8. IX.
 р. Първински Н. Ивановъ, гр. Орхание, † 2. XII.
 ст. пръ Петъръ Вълковъ Гачевъ, гр. Етрополе, † 29. VI.
 „ Големански Цоко Лалювъ, с. Г.-Изворъ, тетев., † 24. X.
 р. Сали Мехмедъ Батишли, гр. Русе, † 6. IX.
 р. Ненковъ К. Ноновъ, с. „, видин., † 7. IX.
 р. Салимъ Амзовъ, с. Караатларъ, о-пазар., † 6. IX.
 р. Ганинъ Вл. Колевъ, с. Бояна, соф., † 22. X.

2-а рота.

- мл. подоф. Нонински С. Чиновъ, с. Лжжене, орх., † 6. IX.
 ефр. Черняшки Г. Цановъ, с. Лжжене, орх., † 6. IX.
 „ Говедарски Н. Банчовъ, с. Лжжене, орх., † 6. IX.
 „ Бъкличаровъ Н. Марковъ, гр. Етрополе, † 6. IX.
 р. Пауновъ К. Дойчевъ, с. Волюякъ, соф., † 6. IX.
 р. Петковъ Христо Нецовъ, гр. Орхание, † 6. IX.
 р. Станевъ Р. Цвѣтковъ, с. Брезье, соф., † 6. IX.
 р. Гешовъ Евг. Митровъ, с. Локорско, соф., † 6. IX.
 р. Иковъ Н. Колевъ, с. Леси-дрѣнъ, тетев., † 6. IX.
 р. Петковъ Т. Велевъ, с. Владая, соф., † 6. IX.
 ст. подоф. Нонински Н. Минчовъ, с. Лжджене, орхан., † 19. X.
 р. Саидовъ Хакж Мастжновъ, с. Тръстеникъ, рус., † 19. X.
 р. Иотовъ Ив. Якимовъ, с. Калугерово, орхан., † 19. X.
 р. Дуковъ Цв. Павловъ, гр. Етрополе, † 19. X.
 р. Божиловъ В. Янковъ, с. Волюякъ, соф., † 19. X.
 ст. подоф. Живковъ Ф. Георгиевъ, гр. Орхание, † 20. X.

р. Ганински Т. Петровъ, с. Божица, орхан., † 20. X.
 р. Драгановъ Ц. Петровъ, с. Радотина, орхан., † 20. X.
 р. Войновъ В. Стоиловъ, с. Влада, соф., † 20. X.
 р. Ахмедовъ Ахм. Мустафовъ, с. Е.-Махле, о-паз., † 20. X.
 мл. подоф. Вуновъ П. Данчовъ, с. Врачешъ, орх., † 24. X.
 мл. подоф. Поповъ В. Димитровъ, с. Новачене, орх., † 16. X.
 „ Делвановъ Василь Бончевъ, гр. Етрополе, † 21. X.
 „ Али Мустафа Имамоолу, с. Настраджъ, рус., † 4. XI.
 „ Никола Анг. Вутовъ, с. Лакавица, орхан., † 20. XI.
 мл. п-ръ Писковски Банчо, с. „ „ „ „
 р. Кацарски И. Петковъ, с. Ос.-Лакавица, орх., „ „ „
 „ Кузмановъ П. Генчевъ, с. Тръстеникъ, рус., „ „ „
 „ Павловъ Дим. Колевъ, с. Гинци, соф., † 4. I.

3-а рота.

р. Братановъ Бр. Петковъ, с. М. Брестница, тет., † 6. IX.
 р. Ибишевъ Ешевъ Келъ Салиевъ, гр. Русе, † 6. IX.
 р. Кочашовъ Юс. Мастжновъ, с. Щръклево, рус., † 6. IX.
 р. Алиловъ Али Шакировъ, с. Тетово, рус., † 6. IX.
 р. Юсеиновъ М. Узунъ, с. Черковна, е-джум., † 6. IX.
 р. Курдалиевъ А. Ибраимовъ, с. Илиязъ, о-паз., † 6. IX.
 р. Донковъ Сп. Вешовъ, с. Подгумеръ, соф., † 6. IX.
 р. Джембазовъ Асанъ Юскеновъ, гр. Русе, † 6. IX.
 р. Велевъ Т. Ранчовъ, с. Поганово, царибр., † 19. X.
 р. Здравковъ П. Живковъ, с. Гор. Лука, ферд., † 19. X.
 р. Радойковъ Никола, с. Кострошовци, трън., † 19. X.
 р. Стефановъ А. Николовъ, с. Гургулягъ, соф., † 19. X.
 р. Дамянновъ Ил. Живковъ, с. Крива бара, лом., † 19. X.
 р. Алиевъ Исм. Хаджи, с. Айджиларъ, о-пазар., † 19. X.
 р. Стояновъ Д. Гуцевъ, с. Бракевци, соф., † 19. X.
 р. Бъркачевъ Юс. Алиевъ, с. Буковецъ, б.-слат., † 19. X.
 р. Колевъ В. Яначковъ, с. Загжжене, соф., † 19. X.
 р. Рашовъ Максимъ Гоговъ, с. Акчаръ, видин., † 20. X.
 р. Шлеповъ Ст. Деяновъ, с. Желъзница, соф., † 20. X.
 р. Първановъ Тома, с. Гайтанци, ломско, † 6. IX.
 „ Дели Николовъ В. Сжбевъ, с. Тетово, „ „ „
 „ Мехмедовъ М. Ферадовъ, с. Топузларъ, о-паз., „ „ „
 фелд. Стефанъ П. Никовъ, с. Акчаръ, вид., † 12. XII.
 р. Лазаръ Ст. Радиловъ, с. М. Брѣстница, тетев., † 6. XII.
 „ Митровъ Доце Петковъ, с. Бракевци, соф., † 18. XII.
 мл. п-ръ Пандурски К. Цоловъ, с. „ „ „ † 20. X.
 „ Бекарски Ив. Цвѣтановъ, с. Бовъ, соф., † 7. X.
 „ Исмаиловъ Хакж Халачевъ, гр. Русе, † 29. XII.
 „ Стойчо Стояновъ Спасовъ, с. Ново-село, рус., † 11. XII

4-а рота.

фелд. Димитъръ Кръстевъ, с. Медковецъ, лом., † 6. IX.
 мл. подоф. Горановъ А. Горчовъ, с. Акчаръ, вид., † 6. IX.

р. Пунчовъ Г. Пунчовъ, с. Изворъ, вид., † 6. IX.
 р. Диноловъ П. Годжовъ, с. Акчаръ, вид., † 6. IX.
 р. Вълчковъ В. Стояновъ, с. Изворъ, вид., † 6. IX.
 р. Нонинъ Т. Стояновъ, с. Г. Лука, ферд., † 6. IX.
 р. Михайловъ И. Живовъ, с. Акчаръ, вид., † 6. IX.
 р. Селимъ М. Чаушкѡй, с. Махмудъ кѡй, пресл., † 6. IX.
 р. Селимъ А. Узуновъ, с. Ялманларъ, е-джум., † 7. IX.
 р. Асанъ Т. Юсеиновъ, с. Върбица, пресл., † 6. IX.
 р. Спасовъ Ангелъ Кировъ, с. Зимевица, соф., † 6. IX.
 фелд. Марковъ Ст. Цокъвъ, с. Джбень, луков., † 19. X.
 ст. подоф. Горановски Петко, с. Липница, орх., † 19. X.
 мл. подоф. Петковъ Р. Ниновъ, с. Мокрешъ, кул., † 19. X.
 р. Мехмедъ Енинъ Ах. Мохъръ, с. Муратларъ, е-дж., † 19. X.
 р. Мустафа Мехмедъ Съртмачъ, гр. Русе, † 19. X.
 р. Стоиловъ Боне Аневъ, с. Караполци, † 19. X.
 р. Коцовъ Ив. Стояновъ, с. Водна, кулско, † 19. X.
 р. Асанъ М. Карабриямовъ, с. Насрадънъ, рус., † 19. X.
 р. Стефанашки М. Дамянновъ, с. Бреница, бѣлогр., † 19. X.
 р. Липовъ П. Лозановъ, с. Шипотъ, вид., † 19. X.
 р. Шабанъ Ахмедъ Устовъ, с. Кочоа, пресл., † 19. X.
 р. Филковъ М. Димитровъ, с. М. Брестница, тет., † 20. X.
 р. Велковъ Вл. Маринковъ, с. Искрецъ, соф., † 20. X.
 р. Зорговъ Гр. Гроздановъ, с. Кремиковци, соф., † 20. X.
 „ Юсеинъ Осм. Мохаджиръ, с. Аджиларъ, о-паз., † 20. X.
 „ Владинъ Ст. Рангеловъ, с. Акчаръ, видин., † 21. X.
 „ Вълчковъ Г. Михайловъ, с. Кѣтина, соф., † 23. X.
 р. Игнатовъ Никола, с. Изворъ, видин., † 25. X.
 р. Хюс. М. Али Османовъ, с. Карасуфларъ, о-паз., † 2. XII.
 „ Али Османъ Саидовъ, с. Корудере, пресл., † 28. X.
 „ Мехм. Ахм. Аптрамановъ, с. Сжрж Сакж, о-паз., † 26. X.
 „ Кѡйбашевъ Д. Ласковъ, с. Локорско, соф., † 24. X.
 ст. подоф. Ивановъ Марко, с. Изворъ, видин., † 30. X.
 „ Кяримъ Салимовъ, с. Караатларъ, „ „ „ 1. XII.
 „ Тодоровъ М. Стояновъ, с. Гайтанци, лом., „ „ „
 „ Рамаданъ М. Борунджи, с. Карамитра, о-паз., † 27. XII.

5-а рота.

р. Халиловъ С. Асановъ, с. Чаушъ-кѡй, е-джум., † 24. X.
 р. Нягуловъ Ц. Василевъ, с. Гложене, тетев., † 24. X.
 р. Иончевъ В. Илиевъ, с. Г. Брѣстница, тетев., † 24. X.
 р. Петруновъ Г. Димитровъ, с. Княжево, соф., † 24. X.
 ил. подоф. Диковъ Ст. Семковъ, с. Равнище, тет., † 26. X.
 р. Марковъ Н. Иотовъ, с. Г. Брѣстница, тетев., † 24. X.
 р. Стояновъ Л. Вутовъ, с. Шумнене, тетев., † 17. IX. 6 р.
 „ Ванкинъ Ф. Дойчиновъ, с. Леси Дрѣнъ, тет., † 31. X.

7-а рота.

р. Ганчевъ В. Стойковъ, с. Инаново, рус., † 20. X.
 р. Ешрефъ М. Асановъ, с. Тетово, „ „ „ „

р. Асанъ А. Ахмедовъ, с. Върбица, пресл. † 20. X.
 р. Дурчовъ Ат. Милевъ, с. Новоселци, соф., „ „ „
 р. Тодоровъ Ан. Петковъ, с. Робертово, соф., „ „ „
 р. Стоянъ Д. Игнатовъ, с. Чеканчево, „ „ „
 р. Вълчевъ Кр. Петковъ, с. Новоселци, соф., „ „ „
 Рустеновъ Х. Ереджебовъ, с. Тетово, рус., † 29. XI.
 ефр. Георгиевъ В. Стоичковъ, с. Габеръ, царибр., † 20. X.

9-а рота.

р. Славковъ П. Рангеловъ, с. Каменица, царибр., † 20. X.
 р. Хасанъ Велие, с. Настрадънъ, русенско, „ „ „
 р. Ашишъ Етемъ, с. Тръстеникъ, „ „ „
 р. Гелевъ Георги Стояновъ, София, „ 24 „
 „ Талевъ Борисъ Нацевъ, „ „ „
 ст. п-ръ Дангуровъ Пейко, с. Бегуновци, трън., „ 20 „

10-а рота.

мл. под. Ивановъ С. Тодоровъ, с. Турековци, трън., † 19. X.
 „ „ Паункинъ Иос. Младеновъ, с. Конска, „ „ „
 ефр. Герговъ Н. Стояновъ, с. Пролеша, соф., „ „ „
 „ Златковъ Н. Ивановъ, с. Нови-Ханъ, новос., „ „ „
 р. Хурсановъ Н. Михайловъ, София, „ „ „
 „ Ивановъ Г. Донковъ, с. Желенъ, соф., „ „ „
 „ Стояновъ Иванъ Пейчевъ, гр. София, „ „ „
 „ Живковъ Ал. Димитровъ, с. Б. Изворъ, трън., „ „ „
 „ Тодоровъ Хр. Гоцевъ, с. Парамунъ, трън., „ „ „
 „ Осм. Юсууло Мустафовъ, с. М.-Къой, е-дж., „ „ „
 „ Ибр. Мустафа Чибукчи, с. Чоб.-дере, „ „ „
 „ Асанъ Ахмедовъ „ „ „
 „ Османъ Юсуфъ Чобанъ, с. Юдълникъ, рус., „ „ „
 „ Павловъ Кр. Игнатовъ, с. Желенъ, соф., „ „ „
 „ Дойчевъ Ст. Митовъ, с. Парамунъ, трън., „ „ „
 „ Мустанъ Мустаноолу, с. Асанъ-къой, пресл., „ „ „
 „ Али Мустафа Табакъ, с. Карсж-къой, е-дж., „ „ „
 „ Павловъ Р. Стояновъ, с. Желенъ, соф., „ „ „
 „ Мюмюнъ Садула Джелилъ, съ Кочиларъ, рус., „ „ „
 „ Миховъ Богданъ Гьргровъ, с. Желенъ, соф., „ „ „
 „ Генчевъ Ан. Апостоловъ, с. Превала, трън., „ „ „
 „ Златковъ Ан. Гиговъ, с. Пищане, трънско, „ „ „
 „ Тричковъ Иго Милошовъ, с. Ракита, трън., „ „ „
 „ Адемъ Юс. Керимовъ, с. Иваново, пресл., „ „ „
 „ Ахмедъ Юм. Осм. Башовъ, с. Б.-Рѣка, пресл., „ „ „
 „ Сюлемановъ Иб. Сервели, с. Юдълникъ, рус., „ „ „
 „ Сали Юс. Олу Асановъ, с. Асанъ-къой, пресл., „ „ „
 „ Величковъ И. Божковъ, с. Своге, соф., „ „ „
 „ Асанъ Ал. Джамбазовъ, с. Б.-Рѣка, пресл., „ „ „
 „ Ахмедъ Сел. Чолакъ, с. Башларъ, о.-паз., „ „ „
 „ Азисъ Салимовъ Амза, с. Черковна, е-джум., † 23. X.

„ Божиловъ Д. Гетинъ, с. Цигриловци, трън., † 20. X.
 „ Игнатовъ П. Колевъ, с. Желенъ, соф., † 23. X.
 „ Мустафа Ахм. Помакъ, с. Юдълникъ, рус., † 25. X.
 р. Ивановъ Ст. Колевъ, с. Голешъ, царибр., „ 1. XII.
 „ Драговски Тасе Гоцевъ, с. Филиповци, трън., † 25. XII.
 „ Милиянъ С. Сюлемановъ, с. Настрадънъ, рус., † 28. X.

11-а рота.

ст. подоф. Димчевъ Арсо, с. Шлисовци, трън., † 19. X.
 „ „ Лъжовъ Величко, с. Мраморъ, „ „ „
 мл. „ Паликрушевъ Ст., с. Стайчовци, „ „ „
 „ „ Янакиевъ Миланъ, с. Г.-Мелна, трън., „ „ „
 „ „ Найденовъ Къне, с. Д.-Джбникъ, плѣв., „ „ „
 ефр. Кезмановъ Иосифъ, с. Туряковци, трън., „ „ „
 р. Грънчаровъ Т. Петровъ, с. Бусинци, „ „ „
 „ Велковъ С. Милтеневъ, с. Кострушовци, „ „ „
 „ Станоевъ Иос. Гълъбовъ, с. Стайчовци, „ „ „
 „ Стояновъ Ст. Георгиевъ, с. „ „ „
 „ Шиловъ Сотиръ Гюровъ, с. Мусалевци, „ „ „
 „ Алиевъ Али Берберъ Ибишевъ, гр. Русе, „ „ „
 „ Атанасовъ Сл. Зарковъ, с. Свидня, соф., „ „ „
 „ Иокинъ Илия Петровъ, с. Чурекъ, новол., „ „ „
 „ Кацаровъ М. Ангеловъ, с. Рѣхово, рус., „ „ „
 „ Коцинъ Русе Христовъ, с. Своге, соф., „ „ „
 „ Колевъ Коле Тасковъ, с. Свидня, соф., „ „ „
 „ Левиевъ Рахамимъ Маировъ, гр. София, „ „ „
 „ Сманловъ Мехмедъ Мухаремовъ, гр. Русе, „ „ „
 „ Хадъровъ Сюл. Алиевъ, с. Семерджикъ, рус., „ „ „
 „ Асанъ С. Мехмедовъ, с. Д.-Джеларъ, рус., „ „ „
 „ Атанасовъ П. Георгиевъ, с. Бистрица, соф., „ „ „
 „ Гоцевъ Ан. Алексовъ, с. Калиманаръ, берк., „ „ „
 „ Ивановъ Ан. Илиевъ, с. Табанъ, рус., „ „ „
 „ Кантаревъ Сюл. Алиевъ, с. Семерджикъ, рус., „ „ „
 „ Петрушковъ В. Цаковъ, с. Равнище, тетев., „ „ „
 „ Джамджиевъ Ефтимъ, гр. Кукушъ, солунско „ „ „
 „ Трифоновъ Тома, с. Два, гостиварско, „ „ „
 „ Кайо Садулъ Юсеиновъ, с. Б.-Рѣка, пресл., „ „ „
 „ Гърджалийски Григоръ, гр. Берковица, „ „ „
 „ Джиджевъ Р. Димитровъ, с. Бусманци, соф., „ „ „
 „ Неджибъ С. Кушовъ, с. Софларъ, пресл., „ „ „
 „ Татаръ И. Молла Мустафовъ, с. Семерджикъ, рус., „ „ „
 „ Тодоровъ П. Митревъ, с. Чурекъ, новос., „ „ „
 „ Чутукъ М. Алиевъ, с. Бръшлянъ, ресенско „ „ „
 „ Митревъ Д. Тодоровъ, с. Столникъ, соф., † 20. X.
 „ Алилъ Юмеръ Хаджовъ, с. Балбунаръ, о.-паз., † 19. X.
 „ Калчевъ Мл. Георгиевъ, с. Боровци, берк., † 23. X.
 р. Павловъ Пота Алексовъ, с. Куса враня, трън., † 6. IX.
 р. Мико Д. Гайдарски, с. Новачене, орхан., † 6. IX.

12-а рота.

ст. подоф. Лешковъ Лилию, с. Орешецъ, белогр., † 19. X.
 мл. " Деревъ Хр. Тончевъ, с. Еловица, трън., " " "
 мл. " Сейменски Тодоръ, с. Банкя, " " " "
 мл. " Радосовъ Н. Манчовъ, с. Клисура, " " " "
 ефр. Игнатовъ Станоя Станоевъ, с. " " " "
 " Ярославъ Ив. Матеевъ, гр. Брезникъ, " " " "
 р. Тодоровъ Тома, с. Янъ Чифликъ, берк., " " " "
 " Ивановъ Ст. Маноловъ, с. Хераково, соф., " " " "
 " Кръстевъ Хр. Тодоровъ, с. Боровци, берков., " " " "
 " Стоиловъ М. Котевъ, с. Гостъ, Трънско, " " " "
 " Тимовъ Ст. Илиевъ, с. Янъ Чифликъ, берков., " " " "
 " Григоровъ К. Младеновъ, с. Петагинци, " " " "
 " Герговъ Тр. Петровъ, с. Гаганица, берков., " " " "
 " Мех. Кара Юсеиновъ, с. Кочилу-кьой, о.-паз., " " " "
 " Керимовъ А. Мехмедовъ, с. Г.-Орѣхово, рус., " " " "
 " Ахм. Мехмедъ Сираковъ, с. Тетово, рус., " " " "
 " Ахм. Мустафа Мехмедовъ, с. Софларъ, пресл., " " " "
 " Лазаровъ В. Христовъ, с. Църклевици, соф., † 20. X.
 " Димитровъ Иванъ, с. Ясеновъ Дѣлъ, трън., † 25. X.
 " Станишевъ К. Ивановъ, с. Киполовци, берк., † 25. X.
 ст. подоф. Стоилковъ Тодоръ, с. Лешниковци, трън., † 29. X.
 р. Крестевъ Георги, с. Киполовци, берк., † 26. X.
 р. Ахмедъ Ш. Мустафовъ, с. Османларъ, о.-паз., † 20. X.
 " Мемновъ Иб. Скандеровъ, с. Табанъ, рус., † 23. X.

Картечна рота.

р. Петковъ К. Качовъ, с. Акчаръ, вид., † 6. IX.
 р. Миловски Т. Цековъ, с. Краево, орхан., † 6. IX.
 р. Видковъ В. Димитровъ, с. Видраре, тетев., † 6. IX.
 " Любеновъ Герасимъ Ранковъ, гр. Царибродъ, † 21. X.
 " Дачовъ М. Пешовъ, с. Осиковица, орхан., † 26. IX.
 " Димитровъ М. Вълковъ, с. Лѣси Дренъ, тет., † 1. XII.

Долни чиновове:

(† презъ 1917 г.).

2-а рота.

еф. Чиновъ Цено Герговъ, гр. Етрополе, † 28. VI.
 ефр. Кузовски Н. Мариновъ, с. Правецъ, орх., † 5. IX.
 р. Антовъ Хр. Велковъ, † 22. IV.
 ефр. Дановъ П. Вутовъ, с. Липница, орх., † 1. IX.
 р. Мутафовъ Йорданъ Ивановъ, гр. Етрополе, † 22. IV.

3-а рота.

р. Томовъ Андрея, с. Акчаръ, видинско, † 7. VII.
 р. Гавриловъ Ив. Доновъ, с. Видраре, тетев., † 26. VIII.

4-а рота.

" Рашитъ Исм. Асановъ, с. Кадемларъ, о.-паз., † 26. V.
 " Юс. Али Кара Мехмедовъ, с. Караатларъ, п.-паз., † 28. I.
 " Хаджийски Ц. Митровъ, с. Акчаръ, вид., † 26. VIII.

5-а рота.

" Пановъ Вето Нейковъ, с. Гложене, тетев., † 10. VII.
 " Храновъ Г. Петковъ, с. Кумарица, соф., † 10. VII.
 " Кръстевъ П. Стояновъ, с. Т. Изворъ, тетев., † 21. XI.

6-а рота.

" Димитровъ Ив. Петровъ, с. Кошево, рус., † 31. V.
 " Боневски Ст. Петровъ, с. Леси Дрѣнъ, тетев., † 7. XI.
 " Джуновъ Хр. Велковъ, с. Голешъ, цариб., † 15. IX. 7. р.

9-а рота.

" Фейзу Ахм. Дели Ахмедовъ, с. Тръстеникъ, рус., † 30. X.
 " Стефановъ Илия Дипломатовъ, гр. Трънъ, † 26. VII.

10-а рота.

" Цвѣтковъ П. Ивановъ, с. Лѣжне, орх., † 18. VII. 1 р.
 " Чоневъ (Балабановъ) В. Паневъ, с. Чепинци, соф., † 1. XI.
 " Младеновъ Хр. Янковъ, с. Храбърско, соф., † 18. XI.
 " Чорапиновъ В. Богдановъ, с. Студена, соф., † 17. XII.
 " Младеновъ Ан. Георгиевъ, с. Звонци, трън., † 11. XI.
 " Алиевъ Р. Мехмедовъ, с. Б. Рѣка, пресл., † 4. V. 11 р.

12-а рота.

" Владовъ Цоню Керчевъ, с. Сваленикъ, рус., † 16. I.
 " Младеновъ Б. Алексовъ, с. Реброво, соф., † 28. VIII.
 " Чачинъ В. Стояновъ, с. Кошарево, трън., † 1. IX.

Картечна рота,

р. Исуфъ Кадри Еминовъ, гр. Русе, † 20. IV.
 " Игнатовъ Б. Аначковъ, с. Златуша, соф., † 24. IV.
 " Цочовъ Ив. Иотовъ, с. Гложене, тетев., † 9. V.
 " Цвѣтановъ Цв. Коцовъ, с. Радотина, орх., † 11. V.
 " Еленинъ Н. Вълковъ, с. Леси Дрѣнъ, тетев., † 12. VI.
 " Шешевъ В. Гърговъ, с. Смиловци, царибр., " " "
 " Миленковъ Михалъ, с. Бер.-Изворъ, трън., " " "
 " Петровъ Иго Мановъ, с. Паскошия, царибр., " " "
 еф. Тодоровъ Зл. Колевъ, с. Д.-Мелна, трън., † 13. VI.
 р. Игнатовъ Ал. Димитровъ, с. Василиовци, лом., " " "
 р. Стефановъ Иванъ, с. Владиславци, царибр., † 2. I.
 " Матеевъ Христо Нейковъ, гр. Тетевенъ, † 13. I.
 " Пеневъ Ст. Стойновъ, с. Челопечене, соф., † 16. III.

„ Джаферъ Али Джаферовъ, с. Щръклево, рус., † 18. VIII.
 р. Върбановъ Н. Станевъ, с. Д. Лозенъ, соф., † 21. X.
 ефр. Дановъ Ст. Гиговъ, с. Кошарево, трън., † 9. X.

Долни чинове:

(† презъ 1918 г.)

1-а рота.

„ Колевъ К. Алексовъ, с. Беренде, царибр., † 31. VIII.
 р. Ценевъ Кр. Пешевъ, с. Бояна, соф., † 23. IX.
 „ Якобовъ Мехм. Мустафовъ, с. Върбица, пресл., † 10. IX.
 „ Байковъ Н. Павловъ, с. М. Изворъ, тетев., † 23. IX.

2-а рота.

„ Ценовъ Т. Ивановъ, с. Калугерово, орх., † 7. IV.
 ефр. Димовъ Г. Павловъ, с. Бутунецъ, соф., † 18. IX.
 р. Доковъ Л. Вълковъ, с. Гложене, тетев., † 26. XI.

3-а рота.

„ Асанъ Ас. Мемюновъ, гр. Е-Джумая, † 18. I.
 р. Асановъ Р. Мехмедовъ, с. Дуванджиларъ, о-паз., † 28. II.
 „ Ибрямовъ Ахм. Алиевъ, с. Ванеларъ, о-пазар., † 18. VII.
 „ Баковъ М. Неджидовъ, с. Семерджи, рус., † 13. VI.
 р. Дели Ивановъ Цв. Павловъ, с. Божаница, орх., † 28. IX.
 ст. п-ръ Цанковъ П. Кръстевъ, с. Правецъ, орх., † 24. IX.
 „ Лековъ Ст. Лековъ, с. Радейна, царибр., † 6. XI.

5-а рота.

„ Салиевъ М. Мустафовъ, с. Карачуфларъ, о-паз., † 13. VIII.
 „ Тодоровъ Ст. Найденовъ, с. Т-Изворъ, тет., † 7. IV.
 „ Молла Ахм. Абд. Мехмедовъ, с. Средна, шум., † 6. IX.

6-а рота.

ст. п-ръ Първановъ В. Ивановъ, гр. Орхание, † 17. VII.
 „ Ахм. Бименъ Ючовъ, с. Аджиларъ-къой, о-паз., † 1. XI.
 „ Али Ахм. Мехмедовъ, с. Тича о-паз., † 1. XI. 7. рота.

9-а рота.

„ Гатевъ Т. Фильовъ, с. Орманлия, соф., † 9. VII. 8 р.
 фелд. Гоговъ Ст. Алексовъ, с. Желюша, царибр., † 12. II.
 ефр. Георгиевъ Ради Поповъ, гр. София, † 16. III.
 „ Мехмедъ Ахм. Салиевъ, гр. Гюмюрджина, † 14. VIII.
 р. Найденовъ Н. Стояновъ, с. Д-Камарци, пирд., † 12. II.

10-а рота.

„ Цвеевъ Ран. Милевъ, с. Звонци, трън., † 1. I.
 „ Стефанаки Н. Димитровъ, с. Бюлеркъой, куртб., † 16. IV.

11-а рота.

„ Кжнчевъ Н. Божковъ, с. Челопечъ, пирд., † 9. VII.
 „ Маноиловъ З. Андоновъ, с. Милосл., трън., † 21. VII.
 „ Аризановъ Н. Стоименовъ, с. Кострошовци, трън., † 11. XI.

12-а рота.

„ Златевъ Ил. Василевъ, с. Константиново, рус., † 16. IV.
 ст. п-ръ Георевъ М. Станковъ, с. Стайчовци, трън., † 28. IX.
 р. Саманджиевъ Сжби, с. Константиново, рус., † 30. IX.
 „ Юмеровъ Р. Мустафовъ, с. Веврелеглеръ, о-паз., † 30. IX.
 „ Богдановъ Ив. Гюровъ, с. Ралица, трън., „ „ „
 „ Митревъ Д. Ванковъ, с. Раяновци, царибр. „ „ „
 „ Вълковъ Кою Ноевъ, с. Брусенъ, тетев., „ „ „
 „ Османовъ Ас. Ахмедовъ, с. Варана, трън., „ „ „
 „ Савовъ Георги Кръстевъ, гр. Прищина, † 29. XII.

Картечна рота.

„ Герговъ Георги Цановъ, с. Осиковица, орх., † 21. I.
 „ Делибашевъ П. Ганчевъ, с. Врачешъ, орх., † 16. IV.
 „ Божиловъ С. Коцевъ, с. Акчаръ, видин., 18. IV.
 „ Османовъ А. Алиевъ, с. Хамбаре, гюмюрдж., † 18. VI.
 „ Ташевъ Б. Георгиевъ, с. Яна, соф., † 24. VI.
 р. Даковъ П. Вутовъ, с. Ябланица, тетев., † 1. XII.
 мл. п-ръ Лъозковъ Д. Диновъ, с. Л. Дрънъ, тет., † 30. IX.
 „ Вълковъ Н. Диловъ, с. Добревци, тетев., † 28. X.

Нестроева рота.

„ Димовъ Ан. Петрушевъ, с. Ралевци, велешко, † 22. I.
 „ Дановъ Христо Геновъ, гр. Етрополе, † 13. V.
 „ Панчевъ Г. Колевъ, с. Белевъ-долъ, царибр., † 14. VII.